

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

SPECIALISTIČNO DELO

**PERCEPCIJA DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI
V SLOVENSKEM KMETIJSTVU**

Ljubljana, september 2004

Vesna Erhart

IZJAVA

Študentka Vesna Erhart izjavljam, da sem avtorica tega specialističnega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Emila Erjavca in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo specialističnega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Ljubljana, 31. september 2004

KAZALO VSEBINE

KAZALO VSEBINE	I
KAZALO PREGLEDNIC	II
KAZALO SLIK	III
KAZALO PRILOG	IV
SEZNAM OKRAJŠAV	IV
1 UVOD	1
1.1 Opredelitev problema	1
1.2 Cilji raziskovanja in delovna hipoteza	2
1.3 Vsebina naloge	2
2 KMETIJSTVO IN DOPOLNILNE DEJAVNOSTI V KMETIJSTVU	4
2.1 Splošna teoretična izhodišča	4
2.1.1 Ekonomska argumentacija dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu	4
2.1.2 Naraščajoč pomen dopolnilnih dejavnosti v socio-ekonomski strukturi kmetijstva	6
2.1.3 Dohodkovni vidik dopolnilnih dejavnosti	7
2.1.4 Dejavniki odločanja za dopolnilne dejavnosti	9
2.2 Tipologija in členitev dopolnilnih dejavnosti	11
2.2.1 Tipologija dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu	11
2.2.2 Razčlenitev dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu	13
2.3 Normativna ureditev dopolnilnih dejavnosti v Sloveniji	16
2.3.1 Definicije in zakonske podlage	16
2.3.2 Pogoji za opravljanje dopolnilnih dejavnosti	18
2.3.3 Obdavčitev dopolnilnih dejavnosti	21
2.4 Razširjenost dopolnilnih dejavnosti v slovenskem kmetijstvu	23
2.4.1 Opredelitev dopolnilnih dejavnosti v slovenskem kmetijstvu	23
2.4.2 Pregled dopolnilnih dejavnosti po regijah	24
2.4.3 Pregled po vrstah dopolnilnih dejavnosti	26
2.4.4 Struktura dopolnilnih dejavnosti glede na število dopolnilnih dejavnosti na posamezni kmetiji	32
2.5 Podpore dopolnilnim dejavnostim	34
2.5.1 Razdelitev podpor	34
2.5.2 Neposredne podpore dopolnilnim dejavnostim	35
2.5.3 Posredne podpore dopolnilnim dejavnostim	38
3 MATERIALI IN METODE RAZISKOVANJA	42
3.1 Pristop k raziskavi pomena in prihodnosti dopolnilnih dejavnosti v Sloveniji	42
3.2 Postopek zbiranja podatkov	45
4 REZULTATI RAZISKAVE	48
4.1 Poznavanje dopolnilnih dejavnosti	48
4.2 Današnji pomen dopolnilnih dejavnosti za slovensko kmetijstvo	49
4.3 Pomen dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu v prihodnosti	53
4.4 Problemi in omejitve dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu	57
4.5 Ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu	61
4.6 Vloga društev pri spodbujanju dopolnilnih dejavnosti	65
5 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK	66
5.1 Pojem in definicije dopolnilnih dejavnosti	66

5.2	Pomen in percepcija dopolnilnih dejavnosti	67
5.3	Regionalna raznolikost pri percepciji dopolnilnih dejavnosti	68
5.4	Raznolikost med percepcijo dopolnilnih dejavnosti različnih interesnih skupin	70
5.5	Percepcija problemov s strani države in uporabnikov	70
5.6	Sklep	71
LITERATURA		72
VIRI 73		
PRILOGE		I

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1:	Razširjenost različnih nekmetskih dohodkovnih virov v mešanih kmetijskih gospodinjstvih v EU 10 leta 1983	6
Preglednica 2:	Normativne omejitve za opravljanje posameznih dopolnilnih dejavnosti	19
Preglednica 3:	Primerjava števila kmetij z dopolnilno dejavnostjo po regijah po podatkih popisa kmetijskih gospodarstev in registru dopolnilnih dejavnosti	25
Preglednica 4:	Podatki o dopolnilnih dejavnostih na družinskih kmetijah po vrstah za leti 2000 in 2003	27
Preglednica 5:	Število dopolnilnih dejavnosti po regijah in vrsti dopolnilne dejavnosti	28
Preglednica 6:	Dopolnilne dejavnosti po podatkih iz registra dopolnilnih dejavnosti	29
Preglednica 7:	Združevanje podatkov iz popisa kmetijskih gospodarstev in registra dopolnilnih dejavnosti	30
Preglednica 8:	Primerjava števila kmetij po skupinah dopolnilnih dejavnosti po popisu kmetijskih gospodarstev 2000 in 2003 ter registru dopolnilnih dejavnosti	31
Preglednica 9:	Kmetije glede na število registriranih dopolnilnih dejavnosti	32
Preglednica 10:	Število kmetij z registrirano eno, dvema ali tremi dopolnilnimi dejavnostmi po dopolnilnih dejavnostih	33
Preglednica 11:	Podatki o sredstvih Javnega sklada Republike Slovenije za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja za dopolnilne dejavnosti na področju kmetijstva	36
Preglednica 12:	Financiranje dopolnilnih dejavnosti po občinah v letih 2001-2003	37
Preglednica 13:	Število vključenih kmetij v vavčerski sistem v primerjavi z deležem kmetij z dopolnilno dejavnostjo v posamezni regiji	40
Preglednica 14:	Struktura prejetih odgovorov na anketni vprašalnik o pomenu in prihodnosti dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu	46
Preglednica 15:	Struktura prejetih odgovorov po starosti anketirancev	46
Preglednica 16:	Rang današnjega pomena dopolnilnih dejavnosti po regijah	52
Preglednica 17:	Rang pomembnosti dopolnilnih dejavnosti v prihodnosti po regijah	55
Preglednica 18:	Deleži društev, ki nudijo posamezne oblike pomoči svojim članom po regijah	65

KAZALO SLIK

Slika 1:	Alokacija dela kmečkega gospodinjstva	5
Slika 2:	Struktura dohodkov po zaposlitvenih tipih kmetijskih gospodinjstev	8
Slika 3:	Dohodki po posameznih dohodkovnih virih v skupnem dohodku in vložek dela na kmečkih gospodinjstvih v vzorcu v odstotkih	9
Slika 4:	Razčlenitev nekonvencionalnih dopolnilnih dejavnosti na kmetiji	15
Slika 5:	Izvedba ankete o pomenu in prihodnosti dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu	44
Slika 6:	Struktura odgovorov na vprašanje »Ali lahko opisane vloge in aktivnosti pripisujemo dopolnilnim dejavnostim?« po spolu anketiranca	48
Slika 7:	Odstopanja od povprečnih vrednosti odgovorov anketirancev o današnjem pomenu dopolnilnih dejavnosti po interesnih skupinah v odstotkih	51
Slika 8:	Odstopanja od povprečnih odgovorov anketirancev o pomenu dopolnilnih dejavnosti v prihodnosti po interesnih skupinah v odstotkih	54
Slika 9:	Povprečen pomen dopolnilnih dejavnosti v prihodnosti glede na delež kmečkih gospodinjstev	56
Slika 10:	Odstopanja od povprečnih vrednosti odgovorov anketirancev o problemih in omejitvah za dopolnilne dejavnosti po interesnih skupinah anketirancev v odstotkih	58
Slika 11:	Odstopanje od povprečne ocene problemov in omejitev po regijah v odstotkih	59
Slika 12:	Odstopanja od povprečne ocene pomembnost problemov in omejitev po starosti anketirancev v odstotkih	60
Slika 13:	Odstopanja od povprečnih vrednosti odgovorov anketirancev o ukrepih za spodbujanje dopolnilne dejavnosti po interesnih skupinah v odstotkih	63
Slika 14:	Odstopanje od povprečnega pomena ukrepov za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti po regijah v odstotkih	64
Slika 15:	Delež kmetij z dopolnilno dejavnostjo v regijah po podatkih registra dopolnilnih dejavnosti in popisa kmetijskih gospodarstev 2000	69

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Vrste dopolnilnih dejavnosti v registru dopolnilnih dejavnosti	I
Priloga 2: Seznam dejavnosti domače in umetnostne obrti	IV
Priloga 3: Vrste dopolnilnih dejavnosti po popisu kmetijskih gospodarstev	VII
Priloga 4: Pregled registrirani dopolnilnih dejavnosti po vrsti dopolnilne dejavnosti	VIII
Priloga 5: Posredne podpore kmetovalcem	IX
Priloga 6: Anketni vprašalnik za občine	X
Priloga 7: Anketni vprašalnik za društva	XII
Priloga 8: Anketni vprašalnik za fizične osebe: bralci Kmečkega glasa in Kmetovalca ter internetna anketa	XIV
Priloga 9: Današnji pomen dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu	XVII
Priloga 10: Pomen dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu v prihodnosti	XVIII
Priloga 11: Problemi in omejitve za dopolnilne dejavnosti v kmetijstvu	XX
Priloga 12: Ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu	XXII
Priloga 13: Pomoč, ki jo društva nudijo svojim članom	XXIII

SEZNAM OKRAJŠAV

BDP	Bruto domači proizvod
DRP	Državni razvojni program
EKUJS	Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad
EPD	Enotni programski dokument
EU	Evropska unija
KGZS	Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
OGA	Aktivnosti za povečanje prihodka kmetovalcev (Other Gainful Activity)
PCMG	Podjetniški center za malo gospodarstvo
SAPARD	Predpristopni program za kmetijstvo in razvoj podeželja (Special Action for Pre-accession Measures for Agriculture and Rural Development)
SKP	Skupna kmetijska politika (CAP)
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
Ur. l. RS	Uradni list Republike Slovenije
ZKme	Zakon o kmetijstvu

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema

Slovenija ima neugodne naravne in strukturne danosti za kmetovanje. Najbolj ga otežujejo majhnost ter razdrobljenost obdelovalnih površin slovenske kmetije, katere povprečna površina znaša 6,8 ha (Popis kmetijskih ..., 2004), in razgibanosti terena, ki otežuje kmetovanje. V evropskem merilu se Slovenija zaradi svoje razgibanosti in goratosti ter velikega deleža kraških območij uvršča v krog držav z najtežjimi pridelovalnimi razmerami (Cunder, 1997, str. 149).

Kljub majhnosti slovenska kmetija zaposluje 10% več delovne sile kot povprečna kmetija EU. Ta podatek kaže na nizko storilnost dela (SURS Novica, 19. 4. 2004), ki v povezavi z nizko ravno poklicno usposobljenosti ter zgoraj opisanimi razmerami in strukturnimi danostmi prispeva h konkurenčnemu zaostajanju slovenskega kmetijstva v primerjavi s povprečjem EU.

Večini kmečkih gospodinjstev dohodek iz kmetijstva ne zagotavlja zelenega ekonomskega standarda. Pogosto dohodki kmečkega gospodinjstva ne omogočajo doseganje paritetnega dohodka niti nosilcu kmetijske dejavnosti (Oblak, 2002, str. 1). Če kmetovalci želijo dosegati zadovoljiv dohodek, morajo del sredstev dobiti iz drugih virov. Alternativni viri dohodkov kmečkega gospodinjstva lahko izhajajo iz zaposlitve izven kmetije, dejavnosti, ki ni povezana s kmetijstvom, ali dopolnilne dejavnosti v kmetijstvu (Juvančič, 2004, str. 7).

Mnogi viri navajajo, da je problematika dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu v Sloveniji slabo raziskana (Potočnik, 2001; Oblak, 2002; Juvančič, 2002; Pregled kmetijske, 2001). Raziskane niso niti vse pojavnne oblike dopolnilnih dejavnosti niti njihov obseg. Predvsem pa manjka ocena trga za izdelke in storitve (Potočnik, 2001, str. 101-103). Med pomembnejšimi raziskavami, tega področja omenja Potočnikova interdisciplinarno raziskavo (avtorji raziskave so: Babič, Kladnik, Kovačič, Rupena-Osolnik, Hribernik, 1984) sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko so bili opredeljeni dejavniki, ki vplivajo na nastanek in razvoj dopolnilnih dejavnosti s kompleksno analizo 2054 kmetij. Nadalje je Barbičeva primerjalno podala glavne značilnosti dopolnilnih dejavnosti v evropskih državah in ocenila potencial teh dejavnosti v prihodnosti. Na prelomu tisočletja so bile po naročilu lokalnih skupnosti pripravljene posamezne raziskave (npr. Kovačič, Udovč, Fabijan, Perpar idr., 2000; Potočnik, 2001 itn.) vsekakor pa je potrebna široka in podrobna raziskava dopolnilnih dejavnosti v Sloveniji in primerjava s podobnimi študijami v Evropi (Potočnik, 2001, str. 104). Oblakova navaja, da so učinki diverzifikacije dohodkovnih virov manj raziskovana področja tako v Sloveniji kot tudi v drugih državah. Virov, ki bi prikazali skupni dohodek kmečkih gospodinjstev v Sloveniji, ni pa tudi v tujini so redki (Oblak, 2002, str. 1).

V pregledu kmetijske politike, ki je bil pripravljen v okviru OECD – centra za sodelovanje z nečlanici (Pregled Slovenske kmetijske politike ..., 2001, str. 26) opozarjajo tudi, da je potrebno kmetijstvo ločiti od njegove ekonomsko-socialne

funkcije in oceniti, v kolikšni meri je te možno prenesti na druge izvajalce. Predvsem je treba zagotoviti, da širša družbena vloga kmetijstva ne bi ogrozila prilagajanja kmetijstva tržnim zakonitostim.

Dopolnilne dejavnosti v kmetijstvu niso nič novega, vendar je zanimanje zanje v zadnjih letih mnogo večje. Razlog to je v slabšem položaju kmetijstva ter manjših možnostih za zaposlitev zunaj kmetije (Kulovec, 2002, str. 9).

Po podatkih popisa kmetijskih gospodarstev 2000 se z dopolnilno dejavnostjo ukvarja 3987 kmetij oziroma 4,6% (Popis kmetijskih gospodarstev, 2002). Po napovedih Kovačiča in Udovča, pa se bo v tekočem desetletju z njimi ukvarjalo 7.000 kmetij (Kovačič, Udovč, 2002, str. 9).

Zaradi vseh zgoraj navedenih značilnosti so dopolnilne dejavnosti pomembne za preživetje kmetijstva. Te v slovenskem prostoru še niso dovolj raziskane. Pričujoča naloga želi vsaj deloma zapolniti vrzel, tako da primerja statistične podatke s percepcijo dopolnilnih dejavnostjo različnih interesnih skupin in državno politiko.

1.2 Cilji raziskovanja in delovna hipoteza

Pomanjkanje raziskav na področju dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu so povod za raziskavo percepcije dopolnilnih dejavnosti v slovenskem kmetijstvu. Cilji raziskave so:

- na osnovi domače in tuje strokovne literature predstaviti teoretična izhodišča dopolnilnih dejavnosti;
- na podlagi raziskav in različnih razpoložljivih podatkov s področja dopolnilnih dejavnosti predstaviti stanje na tem področju;
- z analizo anketnih vprašalnikov ugotoviti razhajanja v percepciji dopolnilnih dejavnosti po interesnih skupinah, regijah in starosti;
- na osnovi vseh zbranih podatkov oceniti pomen dopolnilnih dejavnosti za kmetijstvo.

Izhajamo iz naslednjih hipotez:

1. nedorečenost in različno pojmovanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu prispevajo k nepreglednosti stanja na področju dopolnilnih dejavnosti;
2. razvoj dopolnilnih dejavnosti znotraj regije je odvisen od mnogih dejavnikov;
3. družba pripisuje dopolnilnim dejavnostim večji pomen, kot ga odraža dejansko stanje;
4. predstavniki različnih interesnih skupin različno ocenjujejo pomembnost dopolnilnih dejavnosti;
5. posredne in neposredne spodbude države pospešujejo razvoj dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu.

1.3 Vsebina naloge

Naloga je sestavljena iz dveh delov. V prvem delu predstavljamo stanje na področju dopolnilnih dejavnosti, v drugem delu pa predstavimo ugotovitve ankete. Na osnovi vseh zbranih podatkov v razpravi povzemamo nekatere ključne ugotovitve.

Prvi del naloge je sestavljen iz petih podpoglavij. V splošnih teoretičnih izhodiščih predstavljamo možnost za racionalno odločanje članov kmečkega gospodinjstva, socio-ekonomsko strukturo kmečkih gospodinjstev, strukturo prihodkov kmečkih gospodinjstev in dejavnike odločanja za dopolnilno dejavnost. V tem delu argumentiramo ekonomsko smiselno pluriaktivnosti kmečkih gospodinjstev.

Klasifikacija dopolnilnih dejavnosti opredeljuje načine zagotavljanja dopolnilnega dohodka kmetijskega gospodinjstva. V tem delu bomo zato predstavili različne klasifikacije dopolnilnih dejavnosti in primerjali glavne značilnosti.

Normativna ureditev dopolnilnih dejavnosti podaja definicije in zakonske podlage in omejitve za opravljanje dopolnilnih dejavnosti. Na podlagi Zakona o kmetijstvu in drugih pravilnikov so predstavljene zahteve in pogoji, ki jih mora izpolnjevati nosilec dopolnilnih dejavnosti. To področje predstavljamo v poglavju 2.3.

V nadaljevanju primerjamo podatke o stanju na področju dopolnilnih dejavnosti na osnovi popisa kmetijskih gospodarstev in podatke iz registra dopolnilnih dejavnosti. Statistični urad republike Slovenije in MKGP uporabljata različna šifranta dopolnilnih dejavnosti, zato bomo podrobno analizo naredili le za pet primerljivih dejavnosti.

V zadnjem podpoglavju prvega dela opredelimo neposredne in posredne podpore dopolnilnim dejavnostim.

V drugem delu predstavimo pripravo in izvedbo anketne raziskave ter vsebino treh tipov anketnih vprašalnikov (tretje poglavje) in ugotovitve ankete o pomenu dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu (četrto poglavje).

Vsem anketnim vprašalnikom so bila skupna štiri glavna vprašanja, ki se nanašajo na današnji in prihodnji pomen dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu, probleme in omejitve dopolnilnih dejavnosti ter ukrepe za njihovo spodbujanje. Za vsa štiri ključna vprašanja prikažemo analizo prejetih odgovorov po interesnih skupinah anketirancev (občine, društva in fizične osebe) in regijah.

Vsaki anketirani interesni skupini smo zastavili tudi posebna vprašanja, ki dodatno pojasnjujejo njihov pogled na problematiko dopolnilnih dejavnosti.

V razpravi primerjamo razpoložljive podatke iz prvega dela naloge z ugotovitvami ankete. Nalogo pa zaokrožimo s seznamom uporabljenih virov in prilogami.

2 KMETIJSTVO IN DOPOLNILNE DEJAVNOSTI V KMETIJSTVU

2.1 Splošna teoretična izhodišča

2.1.1 Ekonomska argumentacija dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu

Kljub dejstvu, da ne razpolagamo s podatki o dohodku kmetijskih gospodinjstev, ni bila izdelana študija dopolnilnih dejavnosti na nivoju Slovenije in ne poznamo tržnega potenciala, bomo na osnovi razpoložljivih podatkov poskušali ekonomsko argumentirati dopolnilne dejavnosti v kmetijstvu.

Za vsa gospodarstva, razvita kot tudi razvijajoča se, med njimi tudi za Slovenijo, je značilen dolgoročen trend prehoda delovne sile iz kmečkih gospodinjstev v nekmetijske zaposlitve. Tehničen napredek posledično zmanjšuje potrebo po delovni sili, trend dolgoročnega padanja cen pa bistveno otežuje dohodkovni položaj kmetijstva (Juvančič, 2002, str. 34).

Proces odločanja na kmečkem gospodinjstvu je kompleksen. Za razlago tega procesa nudi najustreznejši teoretičen okvir teorija subjektivnega ravnotežja,¹ ki skuša argumentirati svojstveno organiziranost proizvodnje ter motive in cilje delovanja kmečkih gospodinjstev.

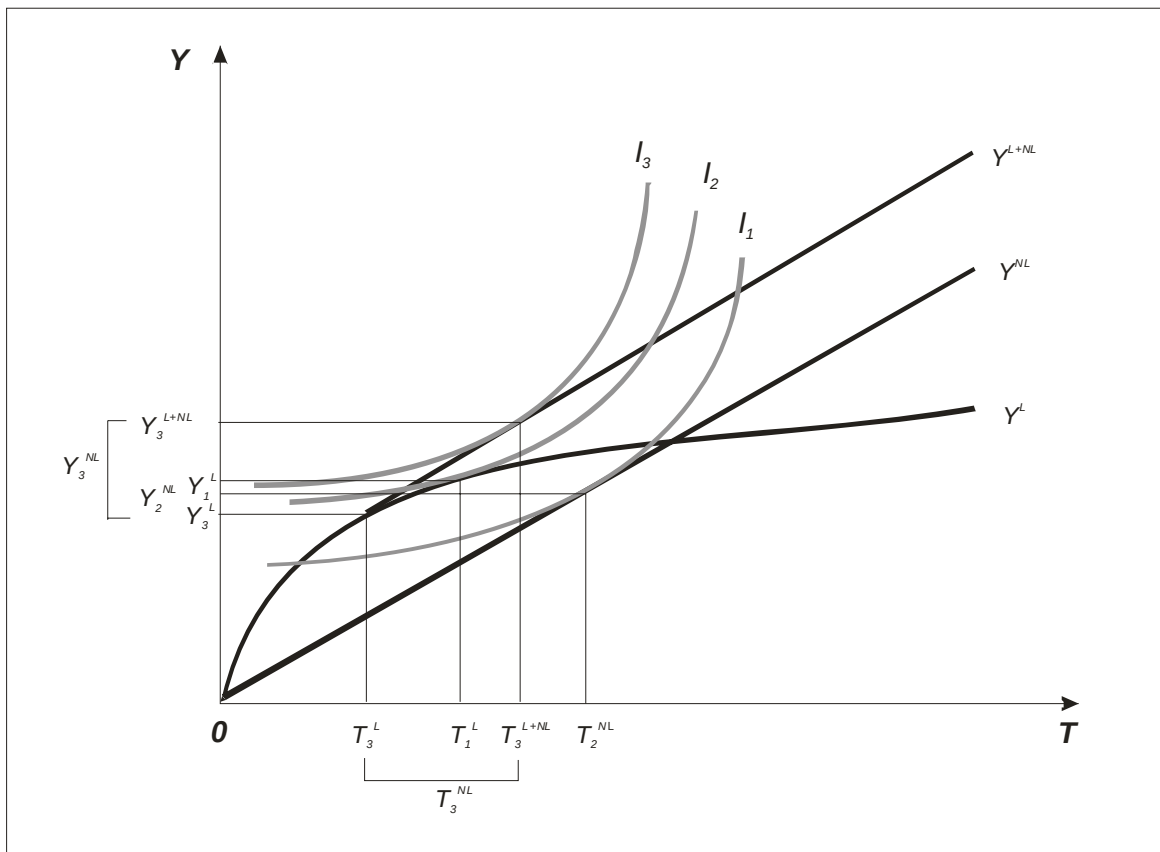
Temeljna enota opazovanje je kmečko gospodinjstvo. Ekonomiko kmečkih gospodinjstev sestavljajo različni elementi ekonomske teorije: kmetija kot temeljna organizacijska in proizvodna enota v kmetijstvu in kmečko gospodinjstvo kot vir dela ali kot osnovna enota porabe. Za razliko od predpostavk klasične mikroekonomske teorije podjetij (maksimiziranje dobička), je osnovna predpostavka kmečkega gospodinjstva maksimiziranje skupne koristnosti. Funkcijo koristnosti sestavljata funkcija porabe gospodinjstva in funkcija razporeditve razpoložljivega časa za delo na kmetij, delo izven kmetije in prosti čas (Juvančič, 2002, str.17).

Ob upoštevanju predpostavke, da vsako kmetijsko gospodarstvo želi maksimirati koristnost, in upoštevanju trenutnega stanja v slovenskem kmetijstvu, ki smo ga opisali v uvodnem poglavju, mora večina slovenskih kmetij iskati dodaten zaslužek izven osnovne kmetijske dejavnosti. Alternativni viri dohodkov kmečkega gospodinjstva lahko izhajajo iz zaposlitve izven kmetije, dejavnosti, ki ni povezana s kmetijstvom ali dopolnilne dejavnosti v kmetijstvu (Juvančič, 2004, str. 7).

¹ Uporabna vrednost teorije subjektivnega ravnotežja se kaže zlasti na raziskovalnem področju trga dela v kmetijstvu. Na tem področju je namreč odstopanje od konvencionalne mikroekonomske teorije največje. Glavni vir razhajanj s konvencionalno mikroekonomsko teorijo podjetij je v tem, da večino dela na kmečkih gospodarstvih opravljajo člani kmečkih gospodinjstev sami, s čimer so meje med lastništvom in upravljanjem z delovnimi sredstvi zabrisane.

Teorijo odločanja članov kmečkega gospodinjstva o alokaciji lastnega dela posameznika Juvančič ponazarja s pomočjo njegove dohodkovne funkcije in indiferenčnih krivulj. Vsak član kmečkega gospodinjstva želi maksimirati svojo lastno funkcijo koristnosti, zato se bo odločil za optimalno kombinacijo izrabe delovnega časa. Zaradi poenostavitve prikaza lahko izbira med delom na kmetiji, zaposlitvijo izven kmetijstva ali dopolnilno dejavnostjo in prostim časom.

Slika 1: Alokacija dela kmečkega gospodinjstva



Vir: Juvančič, 2002, str. 14

Na abscisni osi (Y) je prikazan dohodek, na ordinatni pa porabljen delovni čas.

Primerjava dela na kmetiji (Y_1, T_1) in zaposlitve izven kmetije (Y_2, T_2) pokaže, da ni bistvene razlike v doseženem dohodku, je pa pri zaposlitvi izven kmetije potrebno vložiti bistveno več delovnega časa. Iz tega lahko sklepamo, da je delo na kmetiji ugodnejše od zaposlitve izven kmetije. Višjo stopnjo koristnosti zaposlitve na kmetiji kaže tudi indiferenčna krivulja I_2 , ležeča višje od indiferenčne krivulje I_1 , ki kaže stopnjo koristnosti zaposlitve izven kmetije.

Tako v prvem kot v drugem primeru pa bi bil dosežen skupen dohodek manjši kot pri kombinaciji dela na kmetiji z zaposlitvijo izven kmetijstva ali dopolnilno dejavnostjo. Stopnjo koristnosti pri kombinaciji dveh zaposlitev kaže indiferenčna krivulja I_3 .

Primer na sliki 1 je zgolj hipotetičen. Do rezultatov, ki kažejo na največjo stopnjo koristnosti v primeru dopolnjevanja dela na kmetiji z nekmetijsko zaposlitvijo, smo prišli zaradi predpostavljene višje mejne stopnje dohodka iz kmetijstva v začetnem delu dohodkovne funkcije. Namen ponazoritve je namreč predvsem pokazati, da je ob določenih strukturnih razmerah na kmetiji in ob določenih lastnostih lokalnega trga dela možno dokazati ekonomsko racionalnost odločanja članov kmečkih gospodinjstev za dodatno zaposlitev izven kmetije (pluriaktivnost) (Juvančič, 2002, str. 14).

Ugotovitve o ekonomski smiselnosti, morda celo o ekonomski nujnosti pluriaktivnosti kmetijskih gospodinjstev potrjuje razširjenost mešanih in dopolnilnih kmetij, ki so značilna socio-ekonomska struktura vseh razvitih gospodarstev. Po podatkih Eurostata in podatkih popisa kmetijskih gospodarstev iz leta 2000 se v Sloveniji in večini evropskih držav odvijajo podobne strukturne spremembe na kmečkih gospodinjstvih: na eni strani velika specializirana in tržno usmerjena kmečka gospodinjstva, na drugi pa manjša kmečka gospodinjstva, ki morajo del prihodka pridobivati izven kmetijstva (Oblak, 2002, str. 10).

2.1.2 Naraščajoč pomen dopolnilnih dejavnosti v socio-ekonomski strukturi kmetijstva

Glavni namen dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu je doseganje paritetnega dohodka kmečkih gospodinjstev in boljša izraba virov. Iz tega zornega kota Gassonova opredeljuje vse dejavnosti, ki jih kmetovalci izvajajo poleg kmetijstva (Gasson, 1988, str. 180).

Alternativne aktivnosti, ki omogočajo povečevanje dohodka kmetovalcev (angl.: OGA-Other Gainful Activity) Gassonova deli na aktivnosti na kmetiji in aktivnosti izven kmečkega gospodinjstva. Raziskava virov dohodkov kmečkih gospodinjstev v Evropi (The Farm Structure Survey, 1983) je pokazala, da evropske kmetije 88,7% nekmetijskega dohodka pridobijo z delom izven kmečkega gospodinjstva. Dopolnilne dejavnosti na kmetiji pa predstavljajo le 11,3 % skupnega dohodka kmečkih gospodinjstev.

Preglednica 1: Razširjenost različnih nekmetijskih dohodkovnih virov v mešanih kmetijskih gospodinjstvih v EU 10 leta 1983

VRSTA AKTIVNOSTI	DELEŽ
Aktivnosti na kmetiji	11,30%
Turizem	0,90%
Domača in umetnostna obrt	2,10%
Drugo	8,30%
Aktivnosti izven kmetije	88,70%
Kmetijstvo	13,50%
Gozdarstvo in ribolov	1,90%
Drugo	73,30%

Vir: Gasson, 1988, str. 177, povzeto po Eurostat

Po podatkih iz popisa kmetijskih gospodarstev se je leta 2000 s kmetijstvom ukvarjalo 86.336 družinskih kmetij in 131 kmetijskih podjetij. Iz razpoložljivih popisnih podatkov lahko ugotovimo, da se 4,6% družinskih podjetij oziroma 3.987 kmetij ukvarja tudi z dopolnilno dejavnostjo v kmetijstvu (Popis kmetijskih ..., 2003). Glede na podatke iz registra dopolnilnih dejavnosti pri MKGP pa je delež kmetij, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo, bistveno nižji, le 1,6% (Podatki iz registra ..., 2004).

Tudi za kmečka gospodinjstva v Sloveniji je značilen izrazito visok delež zaposlenosti izven kmetije in posledično s tem visok odstotek dohodkov izven osnovne kmetijske dejavnosti. O tem zgovorno priča že socio-ekonomska struktura kmetij, kjer se (Kovačič, 1995) le okrog petina kmetij ukvarja izključno s kmetijsko dejavnostjo, 70 odstotkov pa je mešanih in dopolnilnih kmetij. V Sloveniji zaenkrat sicer še ne razpolagamo z dovolj zanesljivimi podatki o dohodkih kmečkih gospodinjstev in o njihovem izvoru, nekatere delne raziskave (npr. Oblak, 2002) pa nakazujejo, da le približno tretjina dohodkov kmečkih gospodinjstev izhaja neposredno iz kmetijstva.

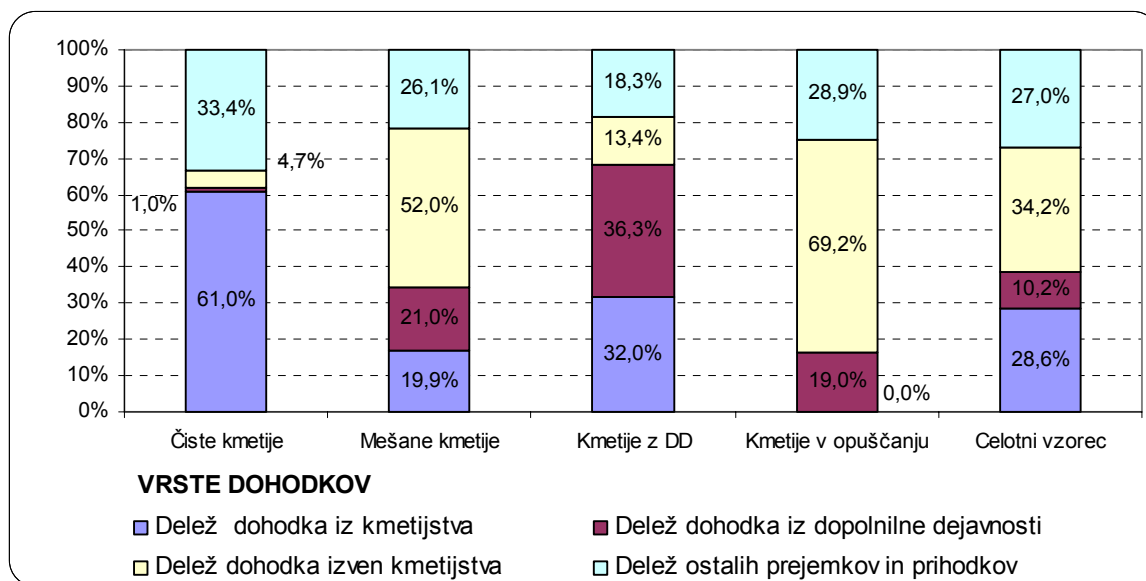
V zadnjem desetletju in pol so slovensko kmetijstvo zaznamovale izrazite strukturne spremembe (SURS, 2002), ki se poleg izrazitega številčnega upadanja odražajo tudi v naraščajoči koncentraciji in specializaciji kmetij. Po mnenju Kovačiča in Udovča (Kovačič, Udovč, 2003, str. 6) pa kljub trendu specializacije in profesionalizacije kmetij ostaja v strukturi močno zastopan tudi razred kmetij, ki pridobiva dohodek iz več virov. V njuni oceni socialno-ekonomske strukture kmetij v prihodnosti bosta ti dve skupini še vedno predstavljali 70% vseh kmečkih gospodarstev v Sloveniji.

2.1.3 Dohodkovni vidik dopolnilnih dejavnosti

Nizka mobilnost dela in drugih proizvodnih dejavnikov, nizka izobrazbena struktura in visoka povprečna starost nosilcev kmetijske dejavnosti so razlogi, da kratkoročno dohodkovni vidik ni najpomembnejše merilo odločanja za delo na kmetiji. Dolgoročno pa bo prilagajanje ponudbe dela vsaj v določeni meri povezano z opuščanjem dela na kmetiji in migracijo v področja z večjimi možnostmi za zaposlitev izven kmetijstva (Juvančič, str. 35, 2002) ali preusmeritev v donosnejše dejavnosti, povezane s kmetijstvom. Vsekakor pa mlajši gospodarji niso več v tolikšni meri osebno navezani na kmetovanje kot starejše generacije, temveč na kmetijo gledajo iz dohodkovnega vidika.

Kot smo navedli že v uvodu, v Sloveniji ni podatkov o skupnih dohodkih kmečkih gospodinjstev. Na osnovi anketnega vzorca 120 kmečkih gospodinjstev je Oblakova naredila oceno skupnega dohodka kmečkih gospodinjstev v Sloveniji, s katero potrjuje predpostavke zgoraj opisanega modela za ekonomsko odločanje. Izračuni dokažejo trditev, da »kmečka gospodinjstva z dopolnjevanjem dohodkovnih virov dosežejo višjo stopnjo dohodka kot izključno v kmetijstvu ali zaposlitvi izven kmetije« (Oblak, 2002, str. 8).

Slika 2: Struktura dohodkov po zaposlitvenih tipih kmetijskih gospodinjstev

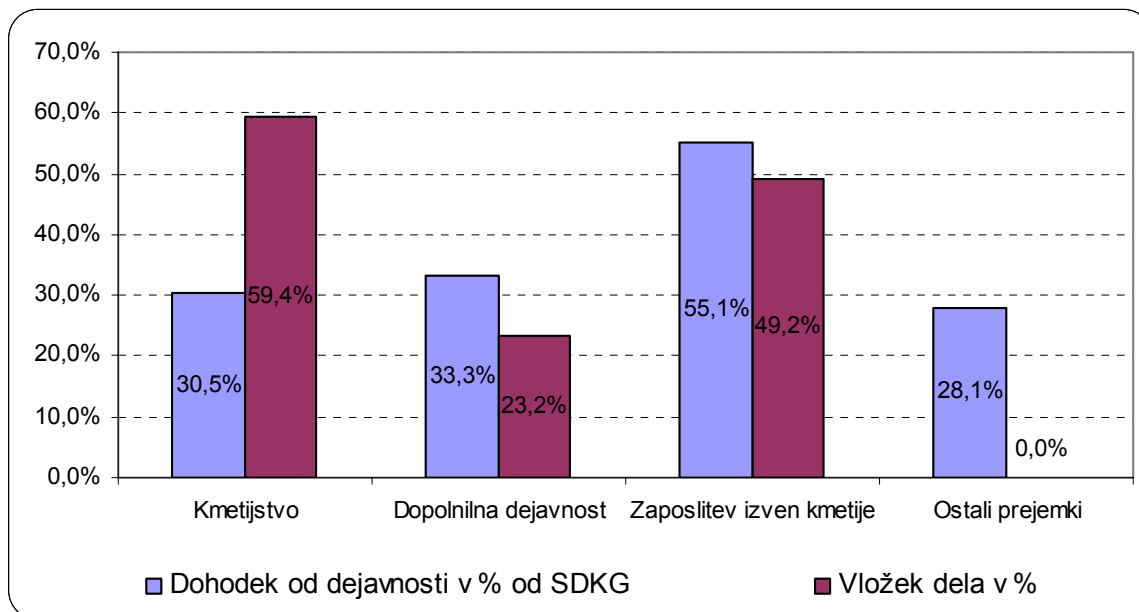


Vir: Oblak, 2002, str. 72

Rezultati študije kljub upravičenim zadržkom glede majhnosti in pomanjkljive reprezentativnosti vzorca (Oblak, 2002, str. 9) dajejo zanimivo informacijo o dohodkovnem stanju in dohodkovni strukturi kmetijskih gospodinjstev. Prihodki iz kmetijstva predstavljajo v povprečju 28,6 % prihodkov opazovanih kmetijskih gospodarstev. 71,4% dohodkov so nekmetijski viri dohodka, od tega največji delež predstavljajo dohodki iz zaposlitve izven kmetije (34,2%), ostali prejemki in prihodki pa predstavljajo 27% skupnega prihodka kmečkega gospodinjstva. Najmanjši delež povprečnega dohodka so dopolnilne dejavnosti (10,2%). Tako majhen delež dohodka od dopolnilnih dejavnosti je pričakovan, saj se po popisu kmetijskih gospodarstev 2000 z dopolnilno dejavnostjo ukvarja le 4,6% kmetij. Deleži posameznih vrst prihodkov se razlikujejo po posameznih tipih kmečkih gospodinjstev.

Kot kaže slika 2 predstavljajo ostali prejemki in prihodki 27% skupnega dohodka. Med te prejemke in prihodke so bili uvrščene socialne podpore in pokojnine. To kaže na velik pomen javnofinančnih transferjev za kmečko gospodinjstvo oziroma za podeželje.

Slika 3: Dohodki po posameznih dohodkovnih virih v skupnem dohodku in vložek dela na kmečkih gospodinjstvih v vzorcu v odstotkih



Vir: Oblak, 2002, str. 89

Kljub majhnemu deležu dohodkov, ki ga povprečno kmetijsko gospodarstvo prejme od dopolnilne dejavnosti, pa zgornja slika (slika 3) kaže zelo ugodno razmerje med dohodki in vloženim delom. Dohodek na enoto vloženega dela v primeru dopolnilnih dejavnosti je v primerjavi z dohodkom od kmetijske dejavnosti kar trikrat višji.

Tudi skupni ustvarjeni dohodek je na kmetijah z dopolnilno dejavnostjo najvišji od dohodka, ustvarjenega na drugih tipih kmetij. Povprečen dohodek iz vzorca presega za 33,5%.

Rezultati ocene dohodka na kmetijskih gospodinjstvih sicer temeljijo na relativno majhnem vzorcu, vendar kažejo na ugodno razmerje med vloženim delom in dohodkom kmetij z dopolnilno dejavnostjo. Z dopolnilno dejavnostjo si po rezultatih raziskave kmetijsko gospodinjstvo pomembno izboljša svoj dohodkovni položaj ne samo v primerjavi s čisto kmetijo, temveč tudi v primerjavi z zaposlitvijo izven kmetije. Pri tem moramo opozoriti, da na dohodek, dosežen z zaposlitvijo izven kmetijstva, bistveno vpliva nizka izobrazbena stopnja (večina populacije ima le osnovnošolsko izobrazbo (Kovačič, Udovč, 2003, str.11)) in s z njo povezana vrsta zaposlitve.

2.1.4 Dejavniki odločanja za dopolnilne dejavnosti

Na odločitev za registracijo dopolnilne dejavnosti vplivajo tako notranji dejavniki, kot so razpoložljivi viri, in pa individualna oziroma družinska iniciativa kot tudi zunanji dejavniki. Med zunanjimi dejavniki so pomanjkanje delovnih mest v bližini, interes za življenje v čistem naravnem okolju, podjetnost itd. Poglavitna razloga,

da se oseba ne odloči za opravljanje dopolnilne dejavnosti, pa sta znanje in potrebna finančna sredstva.

Potočnikova našteva različne motive za razvoj dopolnilne dejavnosti (Potočnik, 2001, str. 108):

- želja po večjem/paritetnem dohodku
- tradicija
- špekulacija
- trenutni trend
- primeri uspešnih posameznikov
- finančne spodbude
- dovolj/preveč delovne sile na kmetiji
- podjetništvo, inovativnost
- ustrezna izobrazba članov gospodinjstva
- proizvodno prestrukturiranje kmetije
- naravni pogoji
- spremenjene zahteve na trgu
- izguba službe

Staranje prebivalstva in sprememba življenjskih navad sta med glavnimi vzroki za spremembo potrebe po hrani in drugih dobrinah (Slee, 2004, str. 26). Velike kmetije lahko z intenzivno pridelavo kmetijskih izdelkov zadovoljijo povpraševanje po cenovno ugodni hrani, kar pomeni, da na tradicionalnem kmetijskem področju za male kmetije ni več prostora. Upoštevati je treba tudi nizko cenovno elastičnost konvencionalnih kmetijskih proizvodov.

Vsekakor pa obstajajo tržne niše, ki jih male kmetije predvsem zaradi svoje majhnosti in večje prilagodljivosti lahko zapolnijo. Proizvodnja nišnih izdelkov in storitev od kmetovalca zahteva stalno iskanje novih priložnosti in specialna znanja. Predvsem mali kmetovalci so zaradi nezadostnega znanja večinoma proizvodno orientirani, pozabljajo pa na vlogo marketinga in kupcu prijazne prodaje, s katero današnjega potrošnika zasipata industrija in trgovina (Slee, 1989, str. 33).

Omejitve za razvoj dopolnilnih dejavnosti izhajajo iz geografskega položaja kmetije ter znanja in podjetniške iniciative kmetovalca, hkrati pa so pogojeni s povpraševanjem na trgu in ukrepi države. Gassonova zato podaja kritičen razmislek glede razvoja dopolnilnih dejavnosti (Gasson, 1988, str. 179). Posebej izpostavlja značilnosti dopolnilnih dejavnosti, opisane v nadaljevanju.

Prva kritika se nanaša na ozek spekter dejavnosti, ki jih obsegajo dopolnilne dejavnosti na kmetiji, zato predlaga razširitev definicije na OGA oziroma alternativne dejavnosti. Med alternativne dejavnosti Gassonova uvršča vse dejavnosti, ki povečujejo dohodek kmečkega gospodinjstva, ne glede na povezanost s kmetijstvom.

Kot pomembno omejitev razvoju dopolnilnih dejavnosti Gassonova poudarja omejeno povpraševanje po izdelkih in storitvah dopolnilnih dejavnosti. Izdelki domače obrti in bolj naravno pridelani izdelki imajo svoj trg, vendar je to ozek segment dobro situiranega sloja kupcev, ki se nikakor ne more primerjati s ponudbo masovnega trga in cenejšimi izdelki. Poleg tega veliko dejavnosti, ki so

danesh definirane kot dopolnilne, kmečka gospodinjstva že dolgo časa izvajajo v okviru osnovne kmetijske dejavnosti, na primer perutninarstvo.

Začetek dopolnilne dejavnosti zahteva visok zagonski kapital, specifično znanje in razpoložljivo lastno delo. Vsa tri našeta področja so prej prednost velikih kmetij kot majhnih. Velika kmetijska gospodarstva imajo večjo kreditno sposobnost, razpolagajo z večjimi površinami zemlje in večjo delovno močjo kot male kmetije. Te imajo presežek kvečjemu v ponudbi lastnega dela, medtem ko je obseg lastnih proizvodnih sredstev in investicijskega kapitala običajno skromen. V primeru, da nimajo specifičnega znanja za določeno dopolnilno dejavnost, je možnost za uspeh na trgu zelo majhna. Iz tega zornega kota postanejo spodbude dopolnilnih dejavnosti na malih kmetijah vprašljive.

Četrty pomislek se nanaša na zakonske omejitve na področju dopolnilnih dejavnosti. ZKme predpisuje (Ur. l. RS 54/2000), da se z dopolnilno dejavnostjo v kmetijstvu lahko ukvarja lastnik ali najemnik kmečkega gospodinjstva s primerno izobrazbo, ki se vsaj polovico delovnega časa ukvarja s kmetijstvom in z njim ustvari vsaj polovico prihodka. Že ocena prihodka kmetovalcev, ki jo je izvedla Oblakova, je pokazala, da tudi čiste kmetije skoraj 40 % dohodkov dobijo iz nekmetijskih virov, medtem ko je na vseh opazovanih kmetijah povprečni delež dohodka iz kmetijstva 28,6% (Oblak, 2002, str. 73).

Gassonova na koncu zastavlja tudi vprašanje, zakaj politika diverzifikacije podeželja pri svojih podporah ne spodbuja vse podjetniške iniciative na podeželju, temveč poudarja razvoj kmetijskih gospodarstev. To vprašanje je važno ob upoštevanju ugotovitev, da spodbujanje dopolnilnih dejavnosti ne bo bistveno vplivalo na sposobnost pridobivanja ustreznega dohodka na malih kmetijah. Prav tako je potrebno upoštevati, da je večino članov kmečkega gospodinjstva zaposlenih izven kmetijstva. Gassonova postavi tudi naslednje vprašanje: »Če je sprejemljivo porabiti proračunski denar za spodbujanje kmetovalcev, da postanejo hotelirji ali trgovci za polovičen delovni čas, zakaj se ista denarna sredstva ne ponudijo hotelirjem in trgovcem, da postanejo kmetovalci za polovičen delovni čas?«. Na vprašanje, zakaj so tudi v Sloveniji spodbude namenjene samo kmetovalcem, ga. Kulovec odgovarja, da so spodbude odvisne od aktivnosti institucij, odgovornih za posamezno področje, v tem primeru obrtne in gospodarske zbornice (Intervju z Mileno Kulovec, 2004).

2.2 Tipologija in členitev dopolnilnih dejavnosti

2.2.1 Tipologija dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu

V literaturi najdemo več **definicij dopolnilne dejavnosti** v kmetijstvu, ki opredeljujejo dopolnilno dejavnost vsaka iz svojega zornega kota.

Zakon o kmetijstvu opredeljuje dopolnilno dejavnost na kmetiji kot dejavnost, povezano s kmetijstvom oziroma gozdarstvom, ki se opravlja na kmetiji in omogoča kmetiji boljšo rabo njenih proizvodnih zmogljivosti ter delovne sile družinskih članov (ZKme, Ur. l. RS. 54/00).

Geografska stroka opredeljuje dopolnilno dejavnosti na kmetiji kot dejavnost, ki v gospodarsko razvitih deželah, predvsem na območjih z majhnimi kmetijami, omogoča doseganje paritetnega dohodka (Kladnik, 1999, str. 17), v manj razvitih deželah, kjer so storitvene dejavnosti slabše razvite, pa v prvi vrsti zagotavljajo vsestransko delovanje podeželske skupnosti.

Kovačič označuje kot dopolnilne dejavnosti tiste gospodarske dejavnosti kmečkih gospodinjstev, ki temeljijo na virih kmetije ter na domači obrti in imajo za cilj zagotoviti popolno izrabo delovnih moči ter dopolnilni dohodek (Kovačič, 2003, str. 112).

Različni viri navajajo različne podrobnejše klasifikacije dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu. V nadaljevanju bomo predstavili tri opredelitve.

V Sloveniji sta skupine dopolnilne dejavnosti opredelila Barbičeva in Kovačič, ki ju povzema Potočnikova (Potočnik, 2001, str. 111).

Barbičeva izpostavlja naslednje oblike:

- zaposlovanje zunaj kmetijstva
- specifične pridelave in predelave kmetijskih pridelkov
- domača obrt
- majhna podjetja
- pasivne vire dohodkov
- turizem

Kovačič deli dopolnilne dejavnosti v tri glavne skupine:

- oplemenitenje in finalizacija temeljne proizvodnje na kmetiji. Med te dejavnosti uvršča predelavo lesa in kmetijskih pridelkov, neposredno trženje osnovnih in predelanih proizvodov – prodaja na kmetiji, prodaja po domovih in prodaja na kmečki tržnici;
- domača obrt in storitvene dejavnosti s proizvodnimi sredstvi kmetije. Poleg vseh vrst domače obrti (pisanke, suha roba, sodarstvo,...) v skupino uvršča še storitve s kmetijskimi stroji, turistično dejavnost na kmetiji in podobno;
- delo na domu.

Juvančič pa povzema opredelitev dopolnilnih dejavnosti po Sleeju v pet skupin (Juvančič, 2004, str. 11-15; citirano po Slee, 1989):

- turizem in rekreacija
- dodajanje vrednosti konvencionalnim kmetijskim proizvodom
- nekonvencionalne dejavnosti na kmetiji
- alternativna raba pomožnih (neizkoriščenih) virov
- javne dobrine

Značilnosti teh skupin dopolnilnih dejavnosti bomo predstavili v nadaljevanju.

Med opredelitvama dopolnilnih dejavnosti Barbičeve in Kovačiča obstaja razlika v zornem kotu opredelitve. Medtem ko Barbičeva na dopolnilne dejavnosti gleda s dohodkovnega vidika in zato mednje uvršča tudi zaposlitev izven kmetije in dohodke, ki ne izhajajo iz delovanja kmetovalcev in torej še razširi definicijo OGA (Other Gainfull Activity), pa Kovačič gleda iz vsebinskega vidika in se omeji na dopolnilne dejavnosti, fizično povezanih s kmetijo.

Slee razširi definicije dopolnilnih dejavnosti Barbičeve in Kovačiča, v smer kmetijskih izdelkov, ki niso tradicionalni za posamezno območje, in na uporabo kmetijske zemlje in objektov tudi v namene, ki niso povezani s kmetijstvom.

Ne glede na širino opredelitve dopolnilnih dejavnosti morajo sodobni izdelki in storitve zadovoljiti spodje kriterije (Slee, 1989, str. 28):

- dejavnost mora zagotavljati dolgoročni donos na vložen kapital,
- obstajati mora potencial za rast povpraševanja ob stalnih cenah,
- obstajati morajo zadovoljivo veliki viri surovin,
- dejavnost mora biti neodvisna od podpornih mehanizmov države, saj se ti lahko spremenijo,
- okoljevarstvena sprejemljivost in
- zdravstvena neoporečnost.

2.2.2 Razčlenitev dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu

a) Turizem in rekreacija

Turizem je najhitreje rastoča gospodarska dejavnost. World travel & tourism council v poročilu za obdobje 2004 do 2013 ocenjuje rast turističnih storitev po letni stopnji 3,7% (Blueprint for ..., 2003, str. 4). Rast povpraševanja po turističnih storitvah potrjuje tudi analiza Zveze turističnih kmetij Slovenije. Po teh podatkih so bile kmetije, zajete v anketi, v prvih devetih mesecih leta 2002 zasedene 61 dni, kar je velika rast v primerjavi s 40 dnevno povprečno zasedenostjo v letu 2001 (Čuček, Kosi, 2002, str. 6).

Poleg ponudbe namestitvenih zmogljivosti (sobe, apartmaji, kampi) turizem na kmetiji ustvarja dodano vrednost z gostinskimi storitvami, možnostjo preživljanja aktivnih počitnic v obliki športnih dejavnosti, prikazom domače obrti, kulinarike, lova in podobno. V okvir te dejavnosti se z razstavami, muzeji in tematskimi dnevi vključuje tudi prikaz kulturnega izročila in tradicije.

Trend uveljavljanja kratkih počitnic in želja turistov po miru in tišini v naravi za primerno ceno spodbujata razvoj kmečkega turizma v enaki meri, kot ga visoke investicije v objekte in potreba po angažiranosti cele družine ovira.

b) Dodajanje vrednosti konvencionalnim kmetijskim proizvodom

Namesto prodaje kmetijskih pridelkov trgovcem in zadrugam se kmetovalec lahko odloči za direktno prodajo: po domovih, na kmečkem gospodarstvu, na tržnicah in podobno. Običajno je za direktno prodajo pomembna lokacija kmetije ob prometnih cestah oziroma bližina večjih naselij, vendar je to odvisno od vrste izdelkov.

Drug način višanja vrednosti klasičnim izdelkom je nadaljnja predelava kmetijskih izdelkov, kot je konzerviranje, sušenje, izdelovanje sokov in alkoholnih pijač ter

podobno. Predelava izdelkov zahteva investicije v tehnologijo, več strokovnega znanja nosilca dejavnosti in izpolnjevanj zdravstveno sanitarnih predpisov.

Dohodkovni vidik direktne prodaje se kaže v marži, ki bi jo sicer zaračunala veriga posrednikov do končnega kupca. Poleg tega pa je potrebno upoštevati, da mali kmetovalci ne poslujejo s trgovinskimi verigami zaradi nezadostne količine pridelkov. Ob upoštevanju obeh dejstev je ena izmed oblik direktne prodaje edina oblika prodaje kmetijskih pridelkov malih kmetij.

Izdelki s kmetije, »domači izdelki«, imajo v očeh kupcev višjo vrednost od izdelkov kupljenih v trgovskih verigah. V zadnjem desetletju se je povečalo povpraševanje po bio in ekološko pridelanih proizvodih pod zaščiteno blagovno znamko, kar se odraža tudi v številu kmetij, ki se ukvarjajo s takšno pridelavo (Bavec, 2001, str. 15).

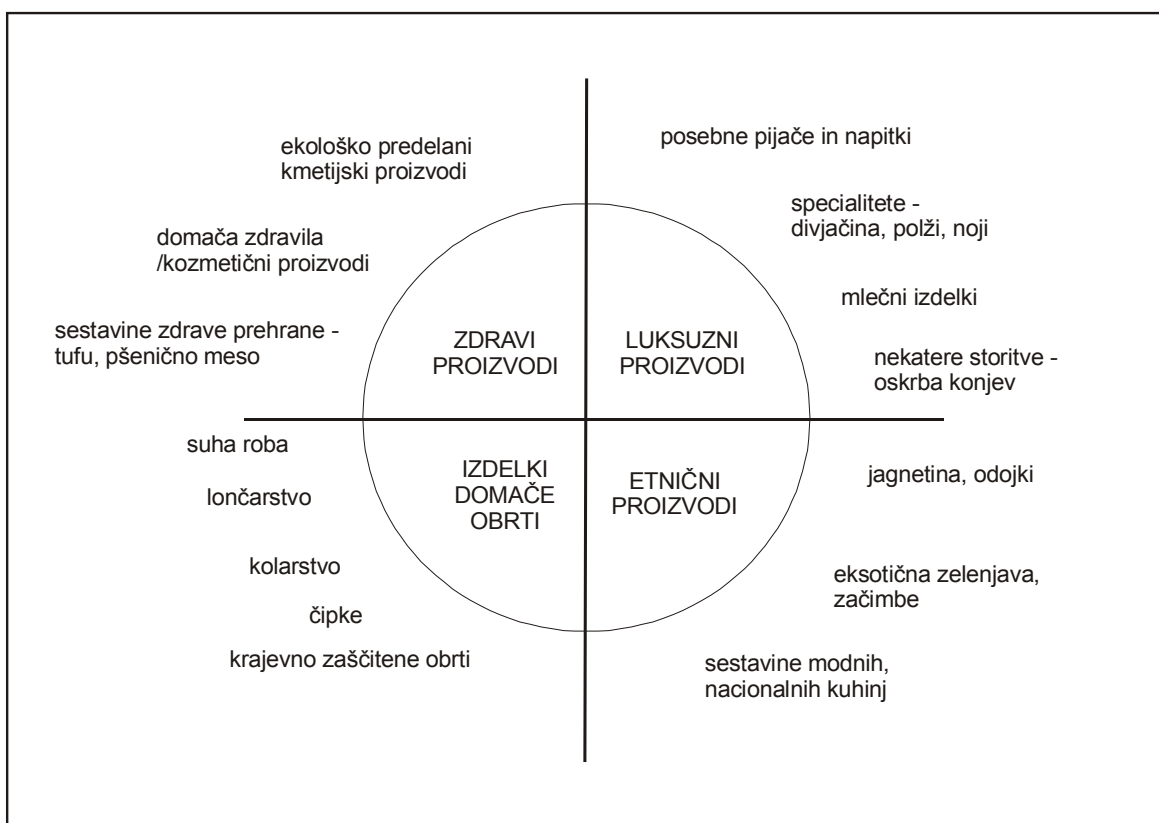
Blagovna znamka kmetijskih izdelkov pripomore k boljšemu pozicioniranju in k večji prepoznavnosti izdelkov. Posledično se oblikuje skupina stalnih kupcev, ki zaupa v kvaliteto izdelkov in je zato pripravljeni plačati višjo ceno. Pri tem ne smemo zanemariti pomembnosti embalaže, saj pridelki, pakirani v lično ali darilno embalažo, predstavljajo višji nivo ponudbe.

c) Nekonvencionalne dejavnosti na kmetiji

Nekonvencionalne dejavnosti niso del osnovne kmetijske dejavnosti, vendar vključujejo kmetijske proizvode. Ker se trg konvencionalnih kmetijskim proizvodov za male kmetovalce zmanjšuje zaradi tehnološkega napredka in uvoza cenejših izdelkov iz drugih držav, kmetovalci iščejo alternative. Delitev na konvencionalne in nekonvencionalne izdelke se razlikuje po državah. Medtem ko je vinogradništvo v Angliji nekonvencionalna kmetijska dejavnost, jo v Franciji in pri nas uvrščamo med konvencionalne.

Dve osnovni kategoriji nekonvencionalnih proizvodov opredeljujeta proizvode z bližnjih trgov in proizvode v postopku razvoja (npr. surovina za bio pogonsko gorivo). Izdelki tako iz prve, kot iz druge skupine niso substituti tradicionalnih kmetijskih proizvodov, vsaj ne na nacionalnem nivoju.

Slika 4: Razčlenitev nekonvencionalnih dopolnilnih dejavnosti na kmetiji



Vir: povzeto po Juvančiču, 2004, str. 13

Glede na trende na trgu smo nekonvencionalne izdelke razdelili v 4 skupine, kot je prikazano na sliki. Razvrstitev je zelo nazorna, zato navajamo le posebnosti posamezne skupine izdelkov nekonvencionalne dejavnosti na kmetiji.

Zdrave proizvode delimo na dve skupini. Prvo predstavljajo proizvodi bolj ali manj zdrave prehrane, drugo pa proizvodi, uporabljeni v kozmetiki, zdravilstvu, homeopatiji in podobno. Tako biološko ali ekološko pridelana prehrana,² kot alternativna medicina postajajo način življenja čedalje večjega števila ljudi, zato se pričakuje povečanje povpraševanja po tej vrsti proizvodov.

Trg luksuznih in etničnih proizvodov je odvisen od blagoimetja in življenjskih navad vplivne manjšine uporabnikov teh proizvodov, zato je ta segment bolj rizičen.

Potencial trga za izdelke domače obrti je precej odvisen od striktnosti definicije domače obrti. S temi izdelki se ukvarjajo tako strogo poslovno orientirana podjetja kot ljubitelji, zato kvaliteta izdelkov zelo variira. Delavnice izdelovanja izdelkov domače obrti pa so lahko tudi dodatna ponudba turističnih kmetij.

² V Sloveniji imajo ekološki kmetje pravico do uporabe blagovne znamke Biodar.

č) Alternativna raba pomožnih virov

Pomožni viri oziroma osnovna sredstva na kmetiji se lahko uporabljajo za kmetijske namene in alternativno za nekmetske dejavnosti, saj s tem povečujemo skupen dohodek kmetijskega gospodarstva.

V tej skupini opredelimo drugačne možnosti uporabe posameznih sredstev, ko so na primer:

- uporaba objektov na kmetiji za turistične objekte, njihova sprememba v skladiščne prostore podjetij oziroma oddaja prostorov v poslovne namene in podobno;
- različne storitve s kmetijsko mehanizacijo izven kmetijstva, ko na primer pluzenje snega, mulčenje brežin, košnja javnih zelenic in podobno;
- vodni viri, kot so reke in močvirja, ki jih je mogoče uporabiti za športni ribolov in rekreacijo;
- osnovna obdelava lesa iz lastnega gozda na žagi oziroma razvoj mizarstva ali umetne obrti.

Viri na kmetiji se lahko uporabljajo v različne namene, zato je treba v skladu s spremembami na trgu neprestano ocenjevati, katera oblika uporabe omogoča najboljši izkoristek delovne sile na kmetiji in dohodkovno učinkovitost.

d) Javne dobrine

Javne dobrine so dobrine, katerih pomen za družbo je bistveno večji od njihove tržne vrednosti. Tržni odnos ne omogoča ohranjanja javnih dobrin, zato mora ohranjanje zagotoviti država z različnimi ukrepi kot so davčne olajšave, plačila nadomestil in podobno. S kmetijstvom navadno povezujemo okoljsko vlogo kmetijstva ter vlogo kmetijstva pri ohranjanju naravne in kulturne dediščine.

Pomembnejše javne dobrine v povezavi s kmetijstvom so:

- ohranjanje naravnih virov in biološke raznolikosti z ekstenzivno proizvodnjo ter uvajanjem naravi prijaznih oblik gospodarjenja;
- ohranjanje kulturne krajine z ohranjanjem poseljenosti tudi najbolj oddaljenih delov podeželja;
- ohranjanje zgodovinskega in kulturnega izročila (Juvančič, 2004, str. 10-15).

2.3 Normativna ureditev dopolnilnih dejavnosti v Sloveniji

2.3.1 Definicije in zakonske podlage

Zakonska podlaga za opravljanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu je podana v Zakonu o kmetijstvu, ki v členih 68 do 72 opredeljuje dopolnilno dejavnost, pogoje in omejitve za njeno opravljanje.

Zakon o kmetijstvu opredeljuje dopolnilno dejavnost na kmetiji kot dejavnost povezano s kmetijstvom oziroma gozdarstvom, ki se opravlja na kmetiji in omogoča kmetiji boljšo rabo njenih proizvodnih zmogljivosti ter delovne sile družinskih članov (ZKme, Ur. l. RS. 54/00).

Na podlagi Uredbe o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (Ur. l. RS, št. 46/01), se **med dopolnilno dejavnost na kmetiji štejejo naslednje dejavnosti:**

- predelava, obdelava, dodelava, zamrzovanje in pakiranje kmetijskih pridelkov in gozdnih sortimentov;
- prodaja predpisano označenih pridelkov in izdelkov okoliških kmetij na kmetiji;
- nabiranje, predelava in prodaja gozdnih sadežev in zelišč;
- turizem na kmetiji;
- dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji (na primer: oglarstvo, tradicionalno krovstvo s slamo, škodlami in skriljem, peka v kmečki peči, izdelava drobnih galanterijskih izdelkov iz lesa, etnološke zbirke in etnološka dejavnost);
- pridobivanje in prodaja energije iz biomase;
- pridobivanje in prodaja energije iz vodnih, vetrnih in drugih virov;
- storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo (na primer: posek lesa, spravilo lesa iz gozda, delo s traktorjem in delo z drugo strojno opremo na kmetijah, oddajanje kmetijskih in gozdarskih strojev ter opreme v najem, vzdrževanje cest in plujeenje snega, servis in vzdrževanje zelenih površin, vzdrževanje kulturne krajine, žaganje lesa, stiskanje sadja, olja, mletje, sušenje sadja, ter druge storitve z obstoječo opremo in živalmi s kmetije: vožnja s sanmi, vozovi, jahanje konj);
- storitve delovne sile s kmetij, ki so povezane z znanji iz kmetijstva in gozdarstva;
- drugo izobraževanje na kmetijah, povezano z dejavnostjo na kmetiji;
- vrtnarstvo, čebelarstvo, perutninarstvo, ribogojstvo, gobarstvo, zeliščarstvo, sodelovanje v pridelavi in dodelavi semena in sadik, drevesničarstvo, trsnicarstvo, reja divjadi;
- zbiranje in kompostiranje odpadnih organskih snovi.

Podrobna klasifikacija dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu, kot je navedena na vlogi za prijavo dopolnilne dejavnosti upravni enoti, je v predstavljeni v prilogi 1.

Področje domače in umetnostne obrti, ki je definirano pod peto alineo – dejavnosti povezane s tradicionalnim znanji na kmetiji (priloga 1) je v pristojnosti Obrtne zbornice Slovenije. Obrtna zbornica je podrobneje definirala seznam dejavnosti, ki sodijo v okvir domače in umetnostne obrti (Pravilnik o vsebini vloge za izdajo dovoljenja za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetiji, 2000). Seznam dejavnosti, ki sodijo v okvir domače in umetnostne obrti je v prilogi številka 2.

Register dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu vodi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Poleg uradne klasifikacije dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu, opredeljene v Uredbi o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (Ur. l. RS, št. 46/01), se v Sloveniji uradno uporablja še klasifikacija, ki jo SURS uporablja pri

popisu kmečkih gospodarstev. Klasifikacija je predstavljena v prilogi 3. Razlog, da SURS ni prilagodil klasifikacije dopolnilnih dejavnosti, zakonsko določeni različici, je v zagotavljanju časovne primerljivosti popisnih podatkov.

2.3.2 Pogoji za opravljanje dopolnilnih dejavnosti

Nosilec dopolnilne dejavnosti na kmetiji je lahko le fizična oseba, ki se za svoj račun ukvarja s kmetijsko dejavnostjo. Nosilec je lahko lastnik, zakupnik ali drugačen uporabnik kmetije.

Nosilec dopolnilne dejavnosti mora biti **primerno usposobljen**. Pravilnik o usposobljenosti za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji na podlagi 96. člena ZKme kot primerno izobrazbo navaja najmanj srednjo poklicno izobrazbo ustrezne smeri ali potrdilo o usposobljenosti, kar pomeni ustrezen certifikat ali potrdilo o opravljenem usposabljanju ali preizkusu znanja za posamezno področje. Pravilnik podrobneje določa vrsto potrdila o usposobljenosti za posamezno dopolnilno dejavnost in ostale pogoje (Pravilnik o usposobljenosti ..., Ur. l. RS 17/2004). Odvisno od vrste dopolnilne dejavnosti je treba upoštevati tudi druge pravilnike, ki opredeljujejo potrebna znanja, kot so varstvo pri delu, sanitarni predpisi in podobno.

Dohodek iz kmetijske dopolnilne dejavnosti na polnoletnega družinskega člana kmečkega gospodinjstva ne sme biti večji od dohodka iz kmetijske in gozdarske dejavnosti na kmetiji in ne sme presegati 1,5 povprečne plače na zaposlenega v Republiki Sloveniji. Milejši kriteriji so na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijstvo, kjer prihodek od dopolnilne dejavnosti ne sme presegati treh povprečnih plač zaposlenega v Republiki Sloveniji na polnoletnega družinskega člana (ZKme, Ur. l. RS. 54/00).

Minister je v Uredbi o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (Ur. l. RS. 46/2001) določil največji fizični obseg za posamezno dopolnilno dejavnost in posebne pogoje za njihovo opravljanje.

Preglednica 2: Normativne omejitve za opravljanje posameznih dopolnilnih dejavnosti

DEJAVNOST	POSEBEN POGOJ	OMEJITEV OBSEGA
predelava, obdelava, dodelava, zamrzovanje in pakiranje kmetijskih pridelkov in gozdnih sortimentov	najmanj 50% lastne surovine; ob večjem izpadu letine najmanj 20%; za živila živalskega izvora samo lastna surovina.	brez dodatnih omejitev.
predelava mleka		največ 600 l/dan oz. Predpis iz veterinarsko sanitarnih pogojev.
predelava mesa		največ 50 glav živine/leto oz. Predpis s področja veterinarstva.
prodaja kmetijskih izdelkov	najmanj 50% vrednosti lastnih izdelkov, ostalo izdelki iz drugih kmetij.	
peka kruha na tradicionalen način	največ 250 kg/teden	
peka potic in peciva,... na tradicionalen način	največ 40 kg/teden	
turistična dejavnost	največ 60 sedežev in največ 10 sob in dodatna ležišča	
ogrevanje z biomaso	največ 500 kW nazivne moči in 20% lastne surovine.	
vodni, veterni in obnovljivi viri	največ 500 kW nazivne moči	
storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo	največ 500 ur letno	
storitve delovne moči	največ 600 ur letno	

DEJAVNOST	POSEBEN POGOJ	OMEJITEV OBSEGA
predelava, obdelava, dodelava, zamrzovanje in pakiranje kmetijskih pridelkov in gozdnih sortimentov	najmanj 50% lastne surovine; ob večjem izpadu letine najmanj 20%; za živila živalskega izvora samo lastna surovina.	brez dodatnih omejitev.
predelava mleka		največ 600 l/dan oz. Predpis iz veterinarsko sanitarnih pogojev.
predelava mesa		največ 50 glav živine/leto oz. Predpis s področja veterinarstva.
prodaja kmetijskih izdelkov	najmanj 50% vrednosti lastnih izdelkov, ostalo izdelki iz drugih kmetij.	
peka kruha na tradicionalen način	največ 250 kg/teden	
peka potic in peciva,... na tradicionalen način	največ 40 kg/teden	
turistična dejavnost	največ 60 sedežev in največ 10 sob in dodatna ležišča	
ogrevanje z biomaso	največ 500 kW nazivne moči in 20% lastne surovine.	
vodni, veterni in obnovljivi viri	največ 500 kW nazivne moči	
storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo	največ 500 ur letno	
storitve delovne moči	največ 600 ur letno	

Vir: Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji, Ur. l. RS 46/2001

V primeru, da kmetijsko gospodarstvo preseže omejen obseg prihodka od dopolnilne dejavnosti oziroma prekorači druge omejitve za opravljanje dopolnilne dejavnosti v kmetijstvu, se mora registrirati kot samostojni podjetnik oziroma gospodarska družba. Razlog, da želijo kmetijska gospodarstva poslovati v okviru dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu, je v milejših predpisih za opravljanje dejavnosti in drugih olajšavah in spodbudah, ki so jih deležni. Milejši so predvsem nekateri

sanitarno zdravstveni kriteriji, predpisi za vodenje poslovnih knjig,³ poleg tega pa se kmetovalcem obdavči le del dohodkov od dopolnilnih dejavnosti.⁴

Zakonodaja na področju dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu je nastala v zadnjih letih. V praksi so se pokazale številne nedorečenosti, ki so podlaga za spremembe na tem področju (Intervju z Mileno Kulovec ..., 2004 in Intervju z Andrejem Udovčem ..., 2004).

V pripravi je podzakonski akt, ki uvaja spremembe na področju dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu. Kmetovalci se pritožujejo nad nedorečenostjo zakonodaje na področju dopolnilnih dejavnosti, nad različno vodenimi upravnimi postopki v posameznih upravnih enotah in nad različnimi zahtevami inšpektorjev v posameznem območju. V pripravi je uredba, ki uvaja spremembe na tem področju.

Po dosednji zakonodaji omejitev za opravljanje dopolnilne dejavnosti temelji na dohodku od njih. Skupni dohodek namreč ne sme presegati 1,5 oziroma 3 povprečne bruto plače na polnoletnega člana. Ker je področje prihodkov od dopolnilnih dejavnosti zelo nepregledno, je nov predlog omejitve opravljanja dopolnilnih dejavnosti, delež lastnih vhodnih surovin. Ta delež naj bi znašal 50%.

Sprememba se pričakuje tudi na področju definicije dopolnilnih dejavnosti, saj posamezne dopolnilne dejavnosti, opredeljene v skupini 11 (priloga 1), lahko uvrščamo tudi v osnovno kmetijsko dejavnost. Tudi pojem, katera predelava je še v okviru osnovne kmetijske dejavnosti in katera v okviru dopolnilne dejavnosti, še ni razrešen (primer: grozdje – vino, mleko – jogurt, sušenje sadja).

Spremembe bodo tudi na področju zahtevnosti sanitarnih predpisov pri predelavi živil živalskega izvora in zahtevani izobrazbi. Pričakuje se znižanje kriterijev.

2.3.3 Obdavčitev dopolnilnih dejavnosti

Vsi izdelki in storitve dopolnilne dejavnosti v kmetijstvu so obdavčeni z 20% stopnjo **davka na dodano vrednost**. Glede na višino letnih prihodkov večina kmetij z dopolnilno dejavnostjo ne pade v skupino davčnih zavezancev (vsi gospodarski subjekti z letnim prihodkom nad 5 mio SIT so davčni zavezanci). Prednost je v manjšem številu evidenc in odvajanju davka na dodano vrednost. Vendar pa kmetovalci ne morejo obračunavati vhodno-izhodnih davkov na dodano vrednost, kar pomeni višje končne cene za stopnjo davka. Kmetovalci se lahko prostovoljno vključijo v sistem obračuna davka na dodano vrednost ali pa v sistem

³ Vsi gospodarski subjekti bodo leta 2005 morali voditi dvostavno knjigovodstvo. Za kmetije z dopolnilno dejavnostjo, ki so do sedaj vodile enostavno knjigovodstvo, bo to dodaten strošek, saj bodo potrebovali zunanje računovodstvo. Upravičenost tega stroška je odvisna predvsem od obsega dopolnilne dejavnosti.

⁴ Ko se kmečko gospodarstvo odloča za registracijo dopolnilne dejavnosti, mora upoštevati tudi predpisane omejitve. Med njimi naj poudarimo prepoved zaposlovanja tuje delovne sile in omejen prihodek od dopolnilnih dejavnosti. Pri turističnih kmetijah, kjer je potreba po delovni sili večja, in pri večjem obsegu dopolnilne dejavnosti omenjeni omejitvi zelo ovirata razvoj. To je tudi razlog, zakaj posamezne turistične kmetije delujejo kot samostojni podjetniki, ne pa kot dopolnilne dejavnosti na kmetiji. Pomembna razlike je tudi v možnosti pridobivanja kreditov (Intervju z Mileno Kulovec ..., 2004).

pavšalne povrnitve v višini 4% od prodajne cene.⁵ Ena izmed zadnjih dveh možnosti je kljub dodatnim obveznostim vsekakor priporočljiva, saj omogoča znižanje prodajnih cen (Volk, 2004, str. 89).

Po podatkih Zveze turističnih kmetij je v letos v Sloveniji med nosilci dopolnilne dejavnosti turizem na kmetiji 10 do 20 davčnih zavezancev. Vovkova pa navaja, da je ob uvedbi davka na dodano vrednost (leta 1999) samo 30 kmečkih gospodinjstev presegalo letni prihodek 5 mio SIT (Volk, 2004, str. 89). Žal ne razpolagamo s podatki o številu zavezancev za davek na dodano vrednost iz dopolnilne dejavnosti v letu 2004. Ne glede na neažurnost podatkov je, glede na število vseh kmetij, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo, število zavezancev zelo majhno. Razlogi so različni, med pogostejšimi izstopata spremljanje prihodkov za vsako dopolnilno dejavnost posebej⁶ in nepreglednost celotnega poslovanja kmečkih gospodinjstev. Podrobna raziskava tega področja presega okvir naloge.

Pogoj za opravljanje dopolnilne dejavnosti je status kmeta, zato za nosilce dopolnilne dejavnosti veljajo enaki **predpisi in ugodnosti kot za kmetovalce**. Med najpomembnejšimi naj omenimo, da je osnova za obračun osnovnega zdravstvenega zavarovanja katastrski dohodek. Kmetje plačujejo le prispevke delojemalcev, ne pa tudi prispevkov delodajalcev, povračilo trošarine od goriva za uporabo kmetijske in gozdarske mehanizacije in podobno.

Kmetovalci plačujejo **davek na dohodek** na podlagi katastrskega dohodka. Perutninarstvo zelenjadarstvo in okrasno vrtnarstvo ter pridelava gob pa so obdavčeni glede na dohodek po enaki stopnji kot dohodki iz drugih virov (Pregled kmetijske politike, 2001). Prihodki od dopolnilne dejavnosti se na podlagi šestega odstavka 35. člena Zakona o dohodnini z vidika davčne osnove štejejo v isto osnovo kot osnovna kmetijska in gozdarska dejavnost (Zakon o dohodnini, Ur. l. RS 54/04).

Za štiri skupine dopolnilnih dejavnosti, kot so turistična kmetija, delo s kmetijsko mehanizacijo, domača obrt in čebelarstvo, lahko obračunamo osnovo za davek na dohodek na dva načina:

- Po nominalnih dohodkih; pri nominalnih dohodkih se prizna 60% normiranih stroškov. Pri tem pa je potrebno opozoriti, da kmetovalci po tem sistemu obračunavanja dohodkov ne morejo uveljavljati nobene olajšave, ki bi jim sicer, kot zasebnikom pripadala (Kulovec, 2002, str. 114). Kmetovalec, ki želi obračunavati nominalne dohodke, mora pred začetkom leta davčnemu uradu predložiti zahtevo za tak način obračunavanja dohodkov, hkrati pa ne sme zaposlovati delavcev. Nov zakon o dohodnini, ki se začne izvajati s 1. 1. 2005, znižuje odstotek normiranih stroškov na 25% (Zakon o dohodnini, Ur. l. RS 54/04).

⁵ Glavno pisarno Davčnega urada Republike Slovenije smo prosili za število nosilcev dopolnilne dejavnosti, ki uveljavlja pravico do pavšalnega povračila vstopnega DDV-ja, vendar smo podatke o številu kmetijskih gospodinjstev vključenih v sistem pavšalnega nadomestila vstopnega davka. Podatki so sledeči: leta 2001 je bilo vključenih 40.639, leta 2002 je pravico uveljavljalo 42.936 kmetov, leto kasneje pa 40.670.

⁶ Šele, ko višina prihodkov od posamezne dopolnilne dejavnosti preseže 5 mio SIT, postane kmetijsko gospodarstvo zavezanec za DDV iz te dopolnilne dejavnosti, ne pa tudi iz ostalih (Intervju z Mileno Kulovec ..., 2004).

- Po dejanskem dohodku; pri ugotavljanju davčne osnove po dejanskem dohodku lahko kmetovalec vodi poslovne knjige po načelih enostavnega ali dvostavnega knjigovodstva. Lahko pa vodijo poenostavljene evidence na podlagi odredbe o poslovnih knjigah in drugih davčnih evidencah.

Za vse druge dopolnilne dejavnosti je dejanski dohodek osnova za obračun davka na dohodek (Kulovec, 2002, str. 116).

Kmetovalci ne glede na način obračunavanja osnove za davek na dohodek, med letom odvajajo akontacijo davka na dohodek po 25% stopnji. Akontacija dohodnine se upošteva konec leta pri ugotavljanju dejanske dohodninske obveznosti kmetovalca (Zakon o dohodnini, Ur. l. RS 54/04).

Od načina obračunavanja osnove za davek na dohodek je odvisna vrsta evidenc, ki jih mora voditi kmetijsko gospodarstvo.

2.4 Razširjenost dopolnilnih dejavnosti v slovenskem kmetijstvu

2.4.1 Opredelitev dopolnilnih dejavnosti v slovenskem kmetijstvu

Regijsko razporeditev kmetij z dopolnilno dejavnostjo in razporeditev dopolnilnih dejavnosti po vrsti dejavnosti v Sloveniji bomo predstavili na podlagi primerjave podatkov iz popisa kmetijskih gospodarstev, ki ga izvaja Statistični urad Republike Slovenije in podatkov iz registra dopolnilnih dejavnosti, ki ga vodi MKGP.

Podatke o dopolnilnih dejavnostih v kmetijstvu bomo predstavili na osnovi Popisa kmetijskih gospodarstev 2000 in vzorčnem popisu 2003. Ker podatki zaradi razlik v obsegu zajema podatkov niso neposredno primerljivi, podatke iz popisa kmetijskih gospodarstev 2003 uvrščamo le v nekaterih pregledih.⁷ Statistični urad republike Slovenije, razvršča podatke po šifrantu, ki je predstavljen v prilogi številka 3.

Register dopolnilnih dejavnosti vodi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Podatke smo zajeli v njihovi bazi aprila 2004. Letni čas zajetja podatkov je pomemben predvsem zaradi spreminjanja baze podatkov. Kmetije, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo v kmetijstvu, ki je sezonske narave, prijavijo dopolnilno dejavnosti samo v mesecih, pomembnih za njihovo dejavnost. Primer take dejavnosti so storitve s kmetijsko mehanizacijo – pluženje snega. Razlog je v davkih, ki jih morajo odvajati.

Zaenkrat še ne obstaja možnost časovnih presekov oziroma pregled podatkov o kmetijah, ki so že kdaj registrirale dopolnilnih dejavnost, zato ne moremo oceniti

⁷ V opazovanem obdobju je bilo veliko sprememb na področju dopolnilnih dejavnosti. Spreminjala se je tako zakonodaja kot tudi pogoji za registracijo dopolnilnih dejavnosti. Dopolnilno dejavnost turizem na kmetiji je bilo mogoče registrirati šele leta 2002. Takrat je bil vsem kmetijam, ki so že izvajale omenjeno dejavnost, dano prehodno obdobje, da se uskladijo z novo zakonodajo. Lastniki nekaterih kmetij so registrirali dopolnilno dejavnost na kmetiji, drugi pa so turistično dejavnost še naprej opravljali kot samostojni podjetniki.

nihanja števila kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo glede na letni čas. Prav tako ni dosegljiv agregaten podatek o napovedanem dohodku kmetij z dopolnilno dejavnostjo. Tako kot pri popisu kmetijskih gospodarstev torej razpolagamo le s številom kmetij, ne pa tudi z ustvarjenimi dohodki.

Dopolnilne dejavnosti v registru dopolnilnih dejavnosti so razdeljene v 12 skupin in 40 podskupin, kot je razvidno iz priloge številka 1. Zaradi večje preglednosti bomo podatke prikazovali le po 12 skupinah.⁸ Zaradi razlik v številu dopolnilnih dejavnosti med popisnimi in registrskimi podatki se bomo pri razlagi posameznih rezultatov naslanjali na deleže in rang.

Način zajemanja podatkov se pri zgoraj opisanih bazah razlikuje. Pri podatkih popisa kmetijskih gospodarstev izhajamo iz agregatnih depersonaliziranih podatkov, zaradi česar se večkrat pojavi oznaka Z, ki pomeni zaupnost podatka. Pri podatkih iz registra dopolnilnih dejavnosti pa izhajamo iz podatkov o posamezni kmetiji, ki ima registrirano dopolnilno dejavnost. Podatke o kmetijah z registrirano dopolnilno dejavnostjo združujemo na nivoju regije oziroma dejavnosti. Glede na različno začetno osnovo obeh virov podatkov sta možni le primerjava po regijah in primerjava po izbranih skupinah dejavnosti, katere predstavljamo v nadaljevanju.

2.4.2 Pregled dopolnilnih dejavnosti po regijah

Po podatkih popisa kmetijskih gospodarstev 2000 je v Sloveniji 86.336 kmetij. Od tega se z dopolnilno dejavnostjo ukvarja 4,6% vseh slovenskih kmetij oziroma 3.987 kmetij, medtem ko se po podatkih registra dopolnilnih dejavnosti s dopolnilnimi dejavnostmi ukvarja le 1,6% kmetij oziroma 1388 kmetij.

Bistveni razlogi za razhajanje podatkov o dopolnilnih dejavnostih so različni. Prvi je v definiciji dopolnilne dejavnosti pri posameznem zbiranju podatkov. Popis kmetijskih gospodarstev vse dejavnosti na kmetiji, ki po šifrantu ustrezajo dopolnilnim dejavnostim, opredeli kot dopolnilno dejavnost na kmetiji. Podatki iz registra dopolnilnih dejavnosti pri MKGP pa vsebujejo podatke le o kmetijah, ki so v trenutku zajemanja podatkov imele registrirano dopolnilno dejavnost. Razlika pa je tudi v pogojih, katere mora izpolniti nosilec dopolnilne dejavnosti pred registracijo in vpisom v register pri MKGP. Obema podatkovnima bazama pa je skupno, da ne predvidevata preverjanja finančnih tokov iz dopolnilnih dejavnosti, preden vključita podatke o posameznem kmetijskem gospodinjstvu v svoj sistem.

Drugi razlog za razliko v številu kmetij, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo, je v različnih šifrantih. Dejavnosti, ki jih posamezen šifrant uvršča med dopolnilne dejavnosti, se razlikujejo. Medtem ko šifrant dopolnilnih dejavnosti v okviru registra pod točko 11 - druge dopolnilne dejavnosti - uvršča tudi čebelarstvo, perutninarstvo in podobno, pa te dejavnosti uradna statistika razvršča med osnovne kmetijske dejavnosti.

⁸ Od MKGP smo dobili dve bazi podatkov. Bazo o številu kmetij, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo, razdeljeno po občinah, in bazo o številu kmetij, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo, razdeljeno po dejavnostih. Bazi se razlikujeta za 1 kmetijo. Glede na število kmetij, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo v kmetijstvu, ta razlika ne vpliva bistveno na rezultate.

Tretji razlog za razhajanje podatkov o dopolnilnih dejavnostih pa je v striktnosti izvajanja dopolnilnih dejavnosti v skladu z zakonodajo. Iz primerjave obeh baz podatkov lahko sklepamo, da del kmetij prodaja izdelke in storitve, ki jih uvrščamo med dopolnilne dejavnosti, v okviru osnovne kmetijske dejavnosti. Drug pogost pojav pa je prodaja mimo formalnih prodajnih poti.⁹

Preglednica 3: Primerjava števila kmetij z dopolnilno dejavnostjo po regijah po podatkih popisa kmetijskih gospodarstev in registru dopolnilnih dejavnosti

REGIJA	***VSE KMETIJE	REGISTER				POPIS 2000			
		Kmetije z DD	*delež	rang	**delež	Kmetije z DD	*delež	rang	**delež
SLOVENIJA	86.336	1.388	100,0%		1,6%	3.987	100,0%		4,6%
Pomurje	11.783	81	5,8%	7	0,7%	357	9,0%	7	3,0%
Podravje	14.775	213	15,3%	2	1,4%	522	13,1%	3	3,5%
Koroška	2.900	144	10,4%	4	5,0%	232	5,8%	8	8,0%
Savinjska	12.890	361	26,0%	1	2,8%	619	15,5%	1	4,8%
Zasavje	1.047	4	0,3%	11	0,4%	32	0,8%	12	3,1%
Spodnja posavska	5.752	52	3,7%	9	0,9%	215	5,4%	9	3,7%
JV Slovenija	9.531	89	6,4%	6	0,9%	402	10,1%	5	4,2%
Osrednjaslovenska	9.471	133	9,6%	5	1,4%	561	14,1%	2	5,9%
Gorenjska	5.032	206	14,8%	3	4,1%	430	10,8%	4	8,5%
Notranjsko-kraška	2.947	36	2,6%	10	1,2%	164	4,1%	10	5,6%
Goriška	6.534	66	4,8%	8	1,0%	364	9,1%	6	5,6%
Obalno-kraška	3.674	3	0,3%	11	0,1%	89	2,2%	11	2,4%

* delež kmetij z dopolnilno dejavnostjo v posamezni regiji glede na vse kmetije z dopolnilno dejavnostjo

** delež kmetij, ki se v posamezni regiji ukvarja z dopolnilno dejavnostjo

*** število kmetij po posameznih regijah na osnovi popisa kmetijskih gospodarstev 2000

Vir: Popis kmetijskih gospodarstev 2000 in 2003, SURS ter Register dopolnilnih dejavnosti, MKGP

V treh regijah z največjim številom kmetij z dopolnilno dejavnostjo (Savinjska, Podravje in Gorenjska) se po podatkih registra nahaja 56,2% kmetij, kar je za 13,5 odstotnih točk več, kot po podatkih popisa kmetijskih gospodarstev 2000. Tako visok delež kmetij z dopolnilno dejavnostjo v treh regijah kaže na visoko koncentracijo.

Rang posamezne regije, glede na število kmetij v posamezni regiji, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo, se ne razlikuje bistveno glede na uporabljen vir podatkov. Odstopanja se kažejo predvsem v Goriški regiji, ki se glede na popis uvršča na 4. mesto, po podatkih iz registra pa je na 7 mestu. Ravno nasprotno pa je stanje v Podravski regiji, ki je glede na delež kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo na petem mestu v Sloveniji, medtem ko je po podatkih popisa šele na devetem.

⁹ Tudi kmetijska svetovalna služba v programu dela za leto 2004 med problemi dopolnilnih dejavnosti izpostavlja nedorečenost zakonodaje in ukvarjanje z dopolnilo dejavnostjo na črno (Kmetijska svetovalna služba ..., 2004, str. 46).

Ugotovimo lahko, da v splošnem ni bistvenih razlik v rangi posamezne regije med podatki iz popisa kmetijskih gospodarstev in podatki iz registra dopolnilnih dejavnosti. Bistvenih razlik ni opaziti niti pri deležu kmetij z dopolnilno dejavnostjo v posamezni regiji niti v deležu kmetij, ki se ukvarja z dopolnilno dejavnostjo v primerjavi z vsemi kmetijami v regiji.

V povprečju se 4,6% kmetij ukvarja z dopolnilno dejavnostjo v kmetijstvu. V posamezni regijah pa so deleži kmetij, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo, različni. V Sloveniji je, glede na popis kmetijskih gospodarstev 2000, delovalo 86.336 kmetij, od tega največ, to je 17%, v Podravski in najmanj v Zasavski regiji.

Delež vseh kmetij v posamezni regiji smo primerjali z deležem kmetij z dopolnilno dejavnostjo v isti regiji. JV Slovenija in Savinjska regija imata skoraj enaka deleža kmetij in kmetij z dopolnilno dejavnostjo, medtem ko je pri drugih regijah razmerje zelo različno. Različno razmerje potrjuje pomen drugih dejavnikov, ki vplivajo na razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (tradicija, obseg kmetijske dejavnosti ...).

Po podatkih popisa kmetijskih gospodarstev 2000 se največji delež kmetijskih gospodinjstev ukvarja z dopolnilno dejavnostjo v Gorenjski in Koroški regiji, kjer dosegajo 8 odstotkov. Najmanj, to je 2,4 % kmetij, pa se ukvarja z dopolnilno dejavnostjo v Obalno-kraški regiji. Tudi po podatkih iz registra je razvrstitev enaka.

Kot je razvidno iz preglednice 3, je največ kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo v Savinjski regiji. V tej regiji je kar četrtina vseh kmetij, ki so registrirale vsaj eno dopolnilno dejavnost. S skoraj 15% deležem ji sledita Podravska in Gorenjska regija. Zanimljivo majhen je delež kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo v Zasavski in Obalno-kraški regiji.¹⁰

2.4.3 Pregled po vrstah dopolnilnih dejavnosti

V prvem delu predstavljamo strukturo dopolnilnih dejavnosti po vrstah iz primerjave popisa kmetijskih gospodarstev po v letu 2000 in 2003, nato pa po podatkih iz registra dopolnilnih dejavnosti. V drugem delu pa podatke obeh baz primerjamo po agregatih, ki omogočajo neposredno primerjavo.

¹⁰ Zasavje je bilo usmerjeno v rudarstvo, kar je razlog za majhen delež kmetijskih gospodinjstev in kmetij z dopolnilno dejavnostjo v regiji. V Obalno-kraški regiji pa je razlog za majhen delež kmetij z dopolnilno dejavnostjo ravno nasproten. V tej regiji so se kmetije začele ukvarjati s turizmom na kmetiji, še preden je bilo moč to dejavnost registrirati kot dopolnilno dejavnost. Turizem na kmetiji so izvajali kot samostojni podjetniki. Prednost tega statusa pa je v možnosti za zaposlovanje in v drugih ugodnosti (bančno poslovanje - najemanju kreditov ...). Kmetije v Obalno-kraški regiji zaradi zgoraj navedenih vzrokov večinoma niso želele spremeniti svojega statusa (Intervju z Mileno Kulovec ..., 2004).

Preglednica 4: Podatki o dopolnilnih dejavnostih na družinskih kmetijah po vrstah za leti 2000 in 2003

	2000		2003		Trend
	Število	%	Število	%	
Skupaj	3.987	100,0%	2.867	100,0%	71,9%
Predelava mesa	221	5,5%	101	3,5%	45,7%
Predelava mleka	247	6,2%	115	4,0%	46,6%
Predelava sadja in zelenjave	394	9,9%	354	12,3%	89,8%
Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane	172	4,3%	104	3,6%	60,5%
Predelava lesa	699	17,5%	508	17,7%	72,7%
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge	750	18,8%	905	31,6%	120,7%
Turizem na kmetijskem gospodarstvu	692	17,4%	675	23,5%	97,5%
Domača obrt	268	6,7%	130	4,5%	48,5%
Ribogojstvo	75	1,9%	13	0,5%	17,3%
Gozdarske storitve	200	5,0%	98	3,4%	49,0%
Trgovina z lesom	104	2,6%	26	0,9%	25,0%
Komunalne storitve	330	8,3%	149	5,2%	45,2%
Proizvodnja obnovljivih energetskega virov	...		38	1,3%	
Drugo	762	19,1%	17	0,6%	2,2%

Opomba: Podatke o proizvodnji obnovljivih energetskega virov je SURS začel zbirati šele s popisom 2003.

Vir: Popis kmetijskih gospodarstev 2000 in vzorčni popis kmetijskih gospodarstev 2003, SURS

Iz primerjave obeh popisov je razvidno, da se je število kmetij z dopolnilno dejavnostjo zmanjšalo za 28%. Največje zmanjšanje je bilo na področju ribogojstva, kjer se je število kmetij, ki se ukvarja s to dejavnostjo zmanjšalo kar za 82,7%. Edina naraščajoča dopolnilna dejavnost so bile storitve s kmetijsko mehanizacijo, medtem ko se je turizem na kmetiji ohranil v skoraj enakem obsegu.

Glede na drastično zmanjšanje števila kmetij z dopolnilno dejavnostjo sklepamo, da je vzrok za razhajanje vsaj deloma v definiciji in načinu zajema podatkov.

Preglednica 5: Število dopolnilnih dejavnosti po regijah in vrsti dopolnilne dejavnosti

Regija	Slovenija		Pomurje	Podravje	Koroška	Savinjska	Zasavje	Spodnja posavska	UV	Slovenija	Osrednja-slovenska	Gorenjska	Notranjsko-kraška	Goriška	Obalno-kraška
Skupaj	4885	100%	403	622	293	791	31	250	500	721	516	199	458	101	
Skupaj v %			8,2%	12,7%	6,0%	16,2%	0,6%	5,1%	10,2%	14,8%	10,6%	4,1%	9,4%	2,1%	
Predelava mesa	220	12,8%	12	30	14	59	Z	9	20	25	10	8	27	6	
Predelava mleka	245	14,2%	Z	23	8	20	0	9	14	30	28	17	88	8	
Predelava sadja in zelenjave	394	22,9%	17	49	5	62	0	61	18	62	56	20	31	13	
Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane	168	9,8%	18	24	12	17	3	9	20	15	19	Z	19	12	
Predelava lesa	698	40,6%	20	50	77	163	4	13	86	133	79	34	39	Z	
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo	748	43,5%	161	132	28	111	Z	35	72	95	38	19	51	6	
Turizem na kmet. gospodarstvu	692	40,2%	47	111	39	101	6	28	62	77	106	24	61	30	
Domača obrt	261	15,2%	26	10	5	19	Z	6	84	70	14	23	Z	4	
Ribogojstvo	69	4,0%	Z	13	5	11	0	9	8	17	6	Z	Z	Z	
Gozdarske storitve	197	11,5%	5	15	11	38	Z	6	13	36	9	18	46	Z	
Trgovina z lesom	102	5,9%	Z	7	14	21	0	8	13	14	9	5	11	0	
Komunalne storitve	329	19,1%	12	38	42	53	0	5	21	60	58	14	26	Z	
Drugo	762	44,3%	85	120	33	116	18	52	69	87	84	17	59	22	

Opomba: Znak "Z" v tabeli pomeni, da zaradi predpisov o zaupnosti podatkov tega za konkretno dopolnilno dejavnost in gospodarja ni mogoče objaviti zato je skupno število kmetij v tej tabeli manjše od dejanskega števila vseh kmetij. Razlika je tako majhna, da na relativna razmerja to ne vpliva.

Vir: Popis kmetijskih gospodarstev 2000, SURS

V preglednici 5 prikazujemo število dopolnilnih dejavnosti v posamezni regiji po podatkih popisa kmetijskih gospodarstev 2000. Podatki se razlikujejo od podatkov prikazanih v preglednici 4, saj le ta zajema podatke o kmetijah z dopolnilno dejavnostjo. Posamezno kmetijsko gospodinjstvo se lahko ukvarja z več dopolnilnimi dejavnostmi, vendar za popis kmečkega prebivalstva 2003 še niso razpoložljivi tako podrobni podatki.

Iz zgornje navzkrižne tabele je razvidna pomembnost posamezne dopolnilne dejavnosti v določeni regiji, kot najpomembnejše lahko izpostavimo tri ugotovitve.

V nobeni regiji delež kmetij s turistično dopolnilno dejavnostjo ni nižji od 10%, v Gorenjski in Obalno-kraški regiji pa celo presega 20% vseh kmetijskih gospodinjstev z dopolnilno dejavnostjo, kar kaže na splošno pomembnost turizma za vse regije.

Največja koncentracija ene dopolnilne dejavnosti je v Pomurski regiji, kjer kar 40% kmetij z dopolnilno dejavnostjo opravlja storitve s strojno mehanizacijo za druge. Visok delež opravljanja storitev s strojno mehanizacijo lahko razložimo z intenzivnostjo kmetovanja na ravninskem delu Slovenije.

Tretja ugotovitev se nanaša na področje predelave mesa in mleka. Ugotavljamo, da kljub pomembnosti predelave mleka in mesa, vidni v rezultatih ankete v poglavju 4, delež kmetij s to dejavnostjo nikjer v Sloveniji ne preseže 8%, razen v Goriški regiji. Med pomembnejšimi razlogi za tako majhen delež teh dveh vrst dopolnilnih dejavnosti bi morda lahko krivili stroge zdravstveno-sanitarne predpise. Ker pa je po podatkih popisa delež omenjenih dejavnosti še vedno bistveno večji od deleža kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo predelave mleka in mesa,

ocenjujemo, da se pomemben delež teh izdelkov proda mimo uradnih prodajnih poti oziroma v okviru osnovne kmetijske dejavnosti.

Za Pomursko regijo bi lahko rekli, da prevladuje osnovna kmetijska dejavnost, medtem ko je v Obalno-kraški regiji sicer zelo razvit turizem, vendar ne kot dopolnilna dejavnost turizem na kmetiji. To dopolnilno dejavnost je bilo mogoče registrirati šele leta 2002.

Preglednica 6: Dopolnilne dejavnosti po podatkih iz registra dopolnilnih dejavnosti

ŠIFRA	DEJAVNOST	SKUPAJ	DELEŽ
01	Predelava, obdelava, dodelava, zamrzovanje in pakiranje kmetijskih pridelkov in gozdnih sortimentov	219	11,7%
02	Prodaja pridelkov in izdelkov okoliških kmetij na kmetiji*	8	0,4%
03	Nabiranje, predelava in prodaja gozdnih sadežev in zelišč	29	1,6%
04	Turizem na kmetiji	395	21,2%
05	Dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji	124	6,7%
06	Pridobivanje in prodaja energije iz biomase	2	0,1%
07	Pridobivanje in prodaja energije iz vodnih, vetrnih in drugih virov	24	1,3%
08	Storitve s kmetijsko ter gozdarsko mehanizacijo in opremo	750	40,2%
09	Storitve delovne sile s kmetij, ki so povezane z znanji iz kmetijstva in gozdarstva	28	1,5%
10	Drugo izobraževanje na kmetijah, povezano z dejavnostjo na kmetiji	20	1,1%
11	Druge dopolnilne dejavnosti	258	13,8%
12	Zbiranje in kompostiranje odpadnih organskih snovi	7	0,4%
SKUPAJ:		1864	100,0%

Vir: Podatki iz registra dopolnilnih dejavnosti, MKGP, 2004

V zgornji preglednici prikazujemo podatke iz registra dopolnilnih dejavnosti po dvanajstih glavnih skupinah, podrobna razvrstitev kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo pa je predstavljena v prilogi številka 4.

Po podatkih iz registra dopolnilnih dejavnosti je največ kmetij registriralo storitve s kmetijsko in gozdno mehanizacijo in opremo. Ta dejavnost predstavlja 40% vseh registriranih dejavnosti. Turizem predstavlja petino registriranih dejavnosti od tega je največ izletniških kmetij, sledijo pa jim kmetije z nastanitvijo.

Zanimiv podatek je število kmetij z registrirano predelavo tradicionalnih kmetijskih izdelkov, kot so mleko, meso in podobno. Le 12-odstotni delež lahko pojasnimo z dejstvom, da te pridelke kmetije še vedno delno predelujejo v okviru osnovne kmetijske dejavnosti in se težje odločajo za zahtevnejše oblike predelave zaradi zahtevnih predpisov in visokih finančnih investicij.

Še eno izmed zelo slabo zastopanih področij je čebelarstvo, ki predstavlja le 1,1% vseh registriranih dopolnilnih dejavnosti. Glede na število čebelarskih društev bi pričakovali višji delež. Ena izmed možnih razlag je, da je največ dela s čebelami ravno v obdobju, ko je največ dela na kmetiji. Zgornji podatki nas napeljuje na sklepanje, da se s čebelarstvom bolj ukvarjajo nekmetje oziroma da ta dejavnost še ni v zadostni meri registrirana kot dopolnilna dejavnost.¹¹

Kot smo že omenili v poglavju 2.4.1, se šifrant statističnega urada samo delno pokriva z uradnim šifrantom dopolnilnih dejavnosti, ki ga uporablja register dopolnilnih dejavnosti. Na osnovi primerjave vsebine smo se odločili za primerjavo po petih skupinah dopolnilnih dejavnosti. Prikaz združevanja podatkov je predstavljen v spodnji tabeli.

Preglednica 7: Združevanje podatkov iz popisa kmetijskih gospodarstev in registra dopolnilnih dejavnosti

POPIS KMEČKEGA PREBIVALSTVA	REGISTER DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI
1. Predelava konvencionalnih kmetijskih proizvodov	
Predelava mesa	1. Predelava, obdelava, dodelava,
Predelava mleka	zamrzovanje in pakiranje kmetijskih
Predelava sadja in zelenjave	pridelkov in gozdnih sortimentov
Druge dejavnosti povezane s predelavo hrane	3. Nabiranje, predelava in prodaja gozdnih sadežev in zelišč
2. Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo	
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge	8. Storitve s kmetijsko ter gozdarsko mehanizacijo in opremo
3. Turizem na kmetiji	
Turizem na kmetijskem gospodarstvu	4. Turizem na kmetiji
4. Domača obrt	
Domača obrt	5. Dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji
5. Pridobivanje obnovljivih energetske virov	
Proizvodnja obnovljivih energetske virov	6. Pridobivanje in prodaja energije iz biomase
	7. Pridobivanje in prodaja energije iz vodnih, vetrnih in drugih virov

¹¹ Čebelarji so včlanjeni v čebelarska društva. Čeprav Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti (Ur. l. RS 46/2001) čebelarstvo opredeljuje kot dopolnilno dejavnost, so čebelarji leta 2003 prejeli subvencije že na osnovi članstva v čebelarskem društvu. Letos bo izplačilo podpor čebelarjem vezano na registrirano dopolnilno dejavnost.

Preglednica 8: Primerjava števila kmetij po skupinah dopolnilnih dejavnosti po popisu kmetijskih gospodarstev 2000 in 2003 ter registru dopolnilnih dejavnosti

	Popis 2000		Popis 2003		Register 2004		Razmerje popis 2000/ register	Razmerje popis 2003/ register
		Delež		Delež		Delež		
Predelava konvencionalnih kmetijskih proizvodov	1.034	25,9%	674	23,5%	248	13,3%	24,0%	36,8%
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo	750	18,8%	905	31,6%	750	40,2%	100,0%	82,9%
Turizem na kmetiji	692	17,4%	675	23,5%	395	21,2%	57,1%	58,5%
Domača obrt	268	6,7%	130	4,5%	124	6,7%	46,3%	95,4%
Pridobivanje obnovljivih energijskih virov	...	NP	38	1,3%	26	1,4%	NP	68,4%
SKUPAJ	3.987	100,0%	2.867	100,0%	1.864	100,0%	46,8%	65,0%

Legenda: NP - ni podatka; SURS je šele s popisom kmetijskih gospodarstev 2003 začel zajemati podatke o obnovljivih energijskih virih.

Vir: Popis kmetijskih gospodarstev 2000 in 2003, SURS ter Register dopolnilnih dejavnosti, MKGP.

Primerjavo podatkov po petih primerljivih skupinah dopolnilnih dejavnosti iz popisa kmetijskih gospodarstev in registra dopolnilnih dejavnosti prikazujemo v preglednici številka 8.

Največja odstopanja pri pomenu posameznih skupin dopolnilnih dejavnosti glede na vir podatkov se kažejo pri predelavi konvencionalnih kmetijskih proizvodov in opravljanju storitev s kmetijsko mehanizacijo. Pri predelavi konvencionalnih kmetijskih proizvodov je problem vsebinski, saj register opredeljuje prodajo izdelkov iz okoliških kmetij, popis kmetijskih gospodarstev pa ne. Prodaja izdelkov se ne nanaša samo na prodajo tradicionalnih kmetijskih izdelkov, temveč na vso prodajo, zato te postavke nismo vključili. Del razhajanj pri opravljanju storitev s kmetijsko mehanizacijo prav tako izhajajo iz vsebinske opredelitve. Problematična je opredelitev gozdarstva, ki se v registru delno opredeljuje kot opravljanje storitev s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo, v popisu pa sta ti dve postavki ločeni.

Razmerje med podatki popisa kmetijskih gospodarstev 2000 in 2003 s podatki iz registra nam kaže trend upadanja. Glede na dejstvo, da se podatki od dopolnilnih dejavnosti zbirajo šele kratko obdobje in da se je ves čas spreminjala zakonodaja na tem področju, je eden izmed razlogov za zmanjševanje števila kmetij z dopolnilno dejavnostjo v načinu zajemanja podatkov.

Pridobivanje obnovljivih energijskih virov se opaznejše razvija šele zadnja leta. Enak delež kmetij, ki se ukvarja s to dopolnilno dejavnostjo po podatkih popisa in po podatkih iz registra ter visoko razmerje med obema kaže na zadovoljivo stopnjo formalne urejenosti te dopolnilne dejavnosti.

Iz primerjave obeh baz podatkov lahko zaključimo, da obstajajo pomembne razlike med podatki. Razlike izhajajo predvsem iz vsebine, saj popis kmetijskih

gospodarstev zajema podatke o kmetijah, ki se hkrati z osnovno kmetijsko dejavnostjo ukvarjajo tudi z eno izmed dopolnilnih dejavnosti. Register dopolnilnih dejavnosti pa zajema podatke o kmetijah in njihovih gospodarjih, ki so registrirali dopolnilno dejavnost in izpolnili vse predpise za njeno opravljanje.

Stopnja ujemanja pri opazovanih petih skupinah je 65%. Iz tega lahko sklepamo, da je le dobra polovica dopolnilnih dejavnosti v opazovanih skupinah tudi formalno urejena. Ponovno pa moramo poudariti, da gre pri vseh opazovanjih le za podatke o številu kmetij, ki se ukvarjajo z dopolnilnimi dejavnostmi. Iz razpoložljivih podatkov ni moč oceniti, kakšen delež skupnih dohodkov kmečkih gospodinjstev predstavljajo dohodki od prodaje izdelkov in storitev od dopolnilnih dejavnosti.

2.4.4 Struktura dopolnilnih dejavnosti glede na število dopolnilnih dejavnosti na posamezni kmetiji

Glede na podatke popisa kmetijskih gospodarstev 2000 je 3.987 kmetij izvajalo 4.885 dopolnilnih dejavnosti, saj so nekatere kmetije izvajale več kot eno dopolnilno dejavnost. Ker ne poznamo podatka, s koliko in katerimi dopolnilnimi dejavnostmi so se ukvarjale posamezne kmetije, lahko sklepamo, da se je večina kmetij ukvarjala z dvema dopolnilnima dejavnostma. Iz tega sklepamo, da se je nekaj več kot 20% kmetij ukvarjalo z dvema dopolnilnima dejavnostma.

Po podatkih iz registra dopolnilnih dejavnosti je 1387 kmetij registriralo 1864 dopolnilnih dejavnosti. Število registriranih dopolnilnih dejavnosti po skupinah je razvidno iz spodnje preglednice.

Preglednica 9: Kmetije glede na število registriranih dopolnilnih dejavnosti

Število DD	Število nosilcev	Delež
Ena	1042	75,13%
Dve	252	18,17%
Tri	66	4,76%
Štiri	19	1,37%
Pet	7	0,50%
Devet	1	0,07%
VSE KMETIJE	1387	

Vir: Register dopolnilnih dejavnosti, MKGP

Četrtnina vseh kmetij je registrirala dve do devet dopolnilnih dejavnosti. Ti podatki kažejo na specializacijo kmetij za opravljanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu, predvsem, če upoštevamo podatke iz preglednice številka 10.

Kmetije, ki so registrirale več dopolnilnih dejavnosti, se v 50 do 70% odločijo za registracijo več dopolnilnih dejavnosti znotraj iste skupine. Najpogosteje se kmetije odločijo za registracijo dveh ali več dopolnilnih dejavnosti v naslednjih skupinah:

turizem na kmetiji, storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter druge dopolnilne dejavnosti.

Vzorec odločanja nam kaže tudi primerjava rangiranja posameznih dopolnilnih dejavnosti med kmetijami z eno, dvema ali tremi dopolnilnimi dejavnostmi. Na prvem mestu so v vseh treh primerih storitve s strojno mehanizacijo. Na drugem mestu pa je pri kmetijah s tremi dopolnilnimi dejavnostmi predelava osnovnih kmetijskih proizvodov, medtem ko je pri prvih dveh skupinah na drugem mestu turizem. Kmetovalci so pokazali najmanjši interes za registracijo pridobivanja energije iz biomase in kompostiranje odpadnih organskih snovi, vendar bodo ekološki pritiski v prihodnosti bistveno vplivali na promocijo teh dveh področij.

Preglednica 10: Število kmetij z registrirano eno, dvema ali tremi dopolnilnimi dejavnostmi po dopolnilnih dejavnostih

Šifra	DEJAVNOST	ENA DEJAVNOST			DVE DEJAVNOSTI				TRI DEJAVNOSTI				
		DD1	Delež	Rang	DD1	DD2	Delež	Rang	DD1	DD2	DD3	Delež	Rang
1	Predelava, obdelava, dodelava, zamrzovanje in pakiranje kmetijskih pridelkov in gozdnih sortimentov	114	10,9%	4	46	6	10,3%	4	26	2	1	14,6%	2
2	Prodaja pridelkov in izdelkov okoliških kmetij na kmetiji	1	0,1%	11	2	0	0,4%	9	2	1	0	1,5%	8
3	Nabiranje, predelava in prodaja gozdnih sadežev in zelišč	19	1,8%	6	2	4	1,2%	7	3	0	0	1,5%	9
4	Turizem na kmetiji	269	25,8%	2	62	42	20,6%	2	7	6	2	7,6%	5
5	Dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji	42	4,0%	5	25	19	8,7%	5	7	11	8	13,1%	3
6	Pridobivanje in prodaja energije iz biomase	2	0,2%	10	0	0	0,0%	10	0	1	0	0,5%	11
7	Pridobivanje in prodaja energije iz vodnih, vetrnih in drugih virov	16	1,5%	7	3	2	1,0%	8	0	1	0	0,5%	10
8	Storitve s kmetijsko ter gozdarsko mehanizacijo in opremo	415	39,8%	1	90	123	42,3%	1	18	33	23	37,4%	1
9	Storitve delovne sile s kmetij, ki so povezane z znanji iz kmetijstva	5	0,5%	8	2	8	2,0%	6	0	1	6	3,5%	6
10	Drugo izobraževanje na kmetijah, povezano z dejavnostjo na kmetiji	4	0,4%	9	0	5	1,0%	8	0	0	7	3,5%	7
11	Druge dopolnilne dejavnosti	151	14,5%	3	20	43	12,5%	3	3	10	17	15,2%	4
12	Zbiranje in kompostiranje odpadnih organskih snovi	4	0,4%	9	0	0	0,0%	10	0	0	2	1,0%	10
SKUPAJ:		1042	100%		252	252	100%		66	66	66	100%	

Vir: Register dopolnilnih dejavnosti, MZKGP

Glede na različen način zajemanje podatkov pri popisu kmetijskih gospodarstev in registru dopolnilnih dejavnosti težko primerjamo število kmetij z več registriranimi dopolnilnimi dejavnostmi na kmetiji. Ugotovimo lahko le, da se pri obeh bazah podatkov približno 20% do 25% kmetij ukvarja z več kot eno dopolnilno dejavnostjo.

Podatek o deležu kmetij, ki se ukvarja z več kot eno dopolnilno dejavnostjo kaže na specializacijo in profesionalizacijo kmetij. Če se opiramo na podatke iz registra dopolnilnih dejavnosti, lahko sklepamo, da bo določenemu številu kmetij dopolnilna dejavnost postala pomembnejši vir dohodka od osnovnega kmetijstva.

2.5 Podpore dopolnilnim dejavnostim

2.5.1 Razdelitev podpor

Kmetijstvo je gospodarska dejavnost, ki mora kot taka zagotavljati ekonomsko učinkovitost, hkrati pa se od nje pričakuje kakovostno upravljanje s prostorom in naravnimi viri družbeno zaželenem obsegu. Po drugi strani pa odsotnost ekonomije obsega, visoki stroški na enoto dela, statičen trg in nemobilnost dela govorita o precejšnji ekonomski neučinkovitosti panoge. Pomembna gospodarska, okoljska in socialna funkcija kmetijstva in slab položaj te panoge so motivi za aktivno vključevanje države v reševanje strukturnega problema kmetijstva in celovit razvoj podeželja (Erjavec at. all, 2003, str. 101).

Spodbujanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu omogoča ohranjanje manjših kmetij v območjih s težjimi razmerami za kmetovanje in ohranjanje kmetij, ki s tradicionalnim kmetovanjem ne morejo dosegati zadovoljive ravni dohodka.

Podpore za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti lahko delimo po različnih kriterijih:

- vsebinski – ločujemo med neposrednimi in posrednimi podporami;
- glede na vir javnih financ – lokalne, nacionalne in podpore EU;
- glede na tip podpor – nepovratna sredstva ali ugodni kreditni pogoji (npr. regresirana obrestna mera);
- časovno – podpore pred pristopom v EU in podpore po pristopu v EU.

Kot glavni kriterij delitve podpor dopolnilnim dejavnostim, bomo uporabili delitev na neposredne in posredne podpore. Vsi ostali kriteriji delitve bodo zajeti znotraj tega.

Neposredne spodbude so v glavnem podpore infrastrukturi za opravljanje dopolnilnih dejavnosti v obliki sofinanciranja obrestnih mer in nepovratnih sredstev za izgradnjo in obnovo objektov za izvajanje dopolnilne dejavnosti in nakup delovnih sredstev. Sredstva za te namene izhajajo iz sredstev EU in številnih nacionalnih programov tako na državnem kot na lokalnih nivojih.

Posredne podpore kmetijstvu in hkrati dopolnilnim dejavnostim v kmetijstvu so namenjene pretežno tehnični in tehnološki pomoči pri predelavi izdelkov ter opravljanju storitev in strokovni pomoči na področju trženja ter pripravi dokumentacije, potrebne za pridobivanje finančnih sredstev. Podpore na tehničnem in tehnološkem področju izvajajo kmetijski svetovalci in specialisti za dom, družino in dopolnilne dejavnosti pri Kmetijsko gozdarski zbornici, Kmetijski svetovalni službi, strokovno pomoč na ekonomskem področju pa nudijo tudi svetovalci Podjetniškega centra za malo gospodarstvo.

Poleg neposrednih in posrednih podpor in spodbud ne smemo spregledati vloge društev in združenj na področju kmetijstva. Vloga društev in združenj se kaže v pobudah in zahtevah pri oblikovanju zakonodaje in povezovanju članov z namenom skupnega delovanja na trgu in izmenjave izkušenj. Oblike pomoči, ki jih društva nudijo svojim članom, smo zajeli v raziskavi o pomenu in prihodnosti dopolnilnih dejavnosti in bodo predstavljene v četrtem poglavju.

2.5.2 Neposredne podpore dopolnilnim dejavnostim

Kmetijska politika je že pred pristopom Slovenije v EU spodbujala razvoj dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu z lastnimi sredstvi, pa tudi s sredstvi EU. V devetdesetih letih je program CRPOV predstavljal osrednji mehanizem, ki je omogočal posredno podporo razvoju dopolnilnih dejavnosti (izdelava lokalnih izvedbenih programov s projektnimi predlogi), pa tudi neposredno investicijsko pomoč izbranim projektom v svojem izvedbenem delu. V nadaljevanju sta podobno podporno vlogo zagotavljala tudi programa vinskih-turističnih cest in regionalnih programov razvoja podeželja (CRPOV, 2002).

Slovenija je bila, kot kandidatka za članstvo v EU, do leta 2001 deležna tudi predpristopne pomoči iz programa SAPARD za spodbujanje trajnostnega razvoja kmetijstva in celovitega razvoja podeželja. V okviru tretjega ukrepa, ki opredeljuje gospodarsko diverzifikacijo na kmetiji (dodatne in dopolnilne dejavnosti), so bila sredstva namenjena za izgradnjo ali obnovo prostorov in nakup opreme za opravljanje turističnih dejavnosti in domače obrti (Program razvoja podeželja, 2003). Upravičenci do sredstev so bila kmetijska gospodarstva in fizične osebe na območjih razvojnih programov podeželja.

Od pristopa k **EU** pa Slovenija za prestrukturiranje kmetijstva črpa sredstva iz Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada, kar velja tudi za dopolnilne dejavnosti. Podpore dopolnilnim dejavnostim so opredeljene kot eden od ukrepov za razvoj podeželja v krovni uredbi EU s tega področja - Uredba sveta (ES) številka 1257/1999, z dne 17. maj 1999, o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada (EKUJS). Usmerjevalni oddelek EKUJS, ki je eden od štiri strukturnih skladov EU (poleg ESRR, ESF in FIUR), zagotavlja sredstva za izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in živilskega sektorja. Ukrepi za črpanje sredstev iz tega sklada so zapisani v EPD 2004 – 2006.

EPD v prednostni nalogi 3 Prestrukturiranje kmetijstva, gozdarstva in ribištva v ukrepu 3.3 diverzifikacija kmetijskih dejavnosti in dejavnosti, ki so blizu kmetijstvu (alternativni dohodkovni viri) opredeljuje cilje in sredstva za izvajanje tega ukrepa v obdobju 2004-2006. V okviru tega ukrepa je za obdobje 2004-2006 predvidenih 4.713.819 € oziroma 20% vseh predvidenih sredstev EKUJS znotraj te prednostne naloge.

Za obdobje pred pridružitvijo EU je značilno, da je bila večina razvojnih spodbud za diverzifikacijo dohodkov na kmetiji vezana samo na turizem in domačo obrt. V obdobju po pristopu v EU pa so podpore, namenjene kmetijskim gospodarstvom, združenju kmetov ali poslovnim partnerstvom in vključujejo vse dopolnilne dejavnosti, našteje v Uredbi o vrstah, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah (Ur. l. RS, št. 46/01), (Wostner, 2004).

Nosilci dopolnilnih dejavnosti poleg sredstev EU za financiranje dopolnilnih dejavnosti prejemajo sredstva tudi iz **državnega proračuna** namenjena kmetijstvu, gozdarstvu in ribištvu, iz katerih pa je zelo težko izločiti sredstva za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti. Podpore investicijam v dopolnilne dejavnosti od leta 1994 do 1999 so vključene v sklopu podpor za prestrukturiranje in prenovo kmetijske proizvodnje, po letu 1999 pa so podpore dopolnilnim dejavnostim

vsebovane tudi v postavki v okviru razvoja podeželja – podpore ekonomski diverzifikaciji podeželja (Volk, 2004).

Pomemben vir javnih podpor za dopolnilne dejavnosti v kmetijstvu predstavlja še Javni sklad Republike Slovenije za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja (popularno imenovan tudi Ribniški sklad), ki deluje od leta 1996. Med drugimi dejavnostmi iz lastnih sredstev zagotavlja kredite z ugodno obrestno mero za investicije v kmetijstvo in dopolnilne dejavnosti na kmetiji ter naložbene podpore agroživilstvu iz sredstev MKGP. Sklad pridobiva sredstva od kupnin iz lastninskega preoblikovanja podjetij, namenskih dotacij domačih in tujih pravnih in fizičnih oseb, prihodkov iz naslova obresti za dane.

Prednost sredstev Ribniškega sklada je subvencionirana obrestna mera in začetni moratorij izplačila. Delež investicije, ki se pokriva iz teh sredstev, je omejen na največ 50% investicije oziroma skupno na 10 mio SIT¹² in torej ne pokriva celotne investicije, so pa pogoji za pridobitev kredita manj zahtevni od pogojev za pridobitev sredstev iz drugih javnih virov (prej Sapard in MKGP, zdaj Strukturi skladi). Po drugi strani pa so sredstva, pridobljena iz prej omenjenih javnih virov, v celoti nepovratna (Juvančič, 2004a, str. 13-17), poleg tega pa je pogosta praksa, da projektom, deležnim podpore iz Ribniškega sklada, dodeljen samo del zaprosenih sredstev.

Preglednica 11: Podatki o sredstvih Javnega sklada Republike Slovenije za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja za dopolnilne dejavnosti na področju kmetijstva

Leto	Posojila**	Deleži	Nepovratna sredstva***	Deleži	Skupaj
1996	430.447.000,00	34%	0,00	0%	430.447.000,00
1997	93.080.000,00	7%	0,00	0%	93.080.000,00
1998	134.400.000,00	10%	0,00	0%	134.400.000,00
1999	331.045.492,00	26%	190.725.094,00	33%	521.770.586,00
2000	213.826.554,00	17%	296.834.173,00	52%	510.660.727,00
2001*	0,00	0%	0,00	0%	0,00
2002	52.090.950,00	4%	56.731.207,00	10%	108.822.157,00
2003	29.701.629,00	2%	29.701.629,00	5%	59.403.258,00
Skupaj	1.284.591.625,00	100%	573.992.103,00	100%	1.858.583.728,00

* V letu 2001 ni bilo razpisa za omenjena sredstva

** Sredstva iz Javnega sklada za kreditiranje naložb

*** Nepovratna sredstva MKGP (vključena so samo sredstva, ki jih je MKGP namenilo financiranju dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu v skupnih razpisih z Javnim skladom).

Vir: Podatki o sredstvih Javnega ..., 2004

V preglednici 11 prikazujemo sredstva, ki so bila predmet razpisov Ribniškega sklada. Prva tri leta delovanja, je sklad spodbujal dopolnilne dejavnosti z

¹² Podrobni pogoji za pridobitev sredstev so opredeljeni v vsakoletnem razpisu objavljenem v uradnem listu. Za leto 2004 so razpisni pogoji objavljeni v Ur. l. RS 98-99.

dodeljevanjem kreditov z ugodno obrestno mero, leta 1999 pa je k razpisom pristopilo tudi MKGP z nepovratnimi sredstvi. Iz primerjave deležev sredstev, ki so bila namenjena spodbujanju dopolnilnih dejavnosti od ustanovitve do leta 2003, je razvidno občutno zmanjšanje spodbud. V zadnjih treh letih je bilo razdeljenih le 9% vseh sredstev.

Naslednji vir sredstev so sredstva s strani Ministrstva za gospodarstvo – financiranje domače obrti iz sredstev **Obrtne zbornice Slovenije**, saj so dejavnosti, povezane s tradicionalnimi znanji na kmetiji (v šifrantu dopolnilnih dejavnosti definirane pod točko 5) v njeni pristojnosti. Pomemben vir pa so tudi sredstva, ki jih **lokalne skupnosti** namenjajo za spodbujanje kmetijstva in/ali dopolnilnih dejavnosti. Občine pogosto subvencionirajo obrestno mero za namenske kredite (Potočnik, 2001, str. 105).

V nadaljevanju predstavljamo strukturo financiranja dopolnilnih dejavnosti s strani občin. Podatke je MKGP zbralo na osnovi obdelave vprašalnikov občinam za namen letnih WTO poročil (Podatki za WTO ..., 2004). Ob pregledu podatkov smo ugotovili, da so ti precej pomanjkljivi, saj kar precejšnje število občin nima podatka o sredstvih za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti, poleg tega pa manjkajo podatki za celo Koroško regijo. Podatki so zbrani po tekočih cenah, hkrati pa kot dopolnilno dejavnost zajemajo samo kmečki turizem in v manjši meri tudi financiranje baliniranja (cca. 5% dopolnilnih dejavnosti). Deleži sredstev v posamezni regiji se med leti preveč spreminjajo, da bi lahko odražali dejansko stanje. Zavedajoč se omejene analitične vrednosti podatkov prikazujemo omenjene podatke po regijah.

Preglednica 12: Financiranje dopolnilnih dejavnosti po občinah v letih 2001-2003

Regija	Sredstva za DD 2001	Struktura	Sredstva za DD 2002	Struktura	Sredstva za DD 2003	Struktura
Slovenija	30.396.555	100,0%	34.813.982	100,0%	61.967.968	100,0%
Pomurje	1.634.052	5,4%	2.200.000	6,3%	540.078	0,9%
Podravje	4.126.118	13,6%	1.152.240	3,3%	25.831.764	41,7%
Koroška	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Savinjska	3.366.099	11,1%	2.057.016	5,9%	14.036.172	22,7%
Zasavje	0	0,0%	210.723	0,6%	286.000	0,5%
Spodnja posavska	4.392.812	14,5%	2.838.534	8,2%	517.962	0,8%
JV Slovenija	1.625.029	5,3%	8.657.832	24,9%	4.927.143	8,0%
Osrednjaslovenska	558.868	1,8%	2.727.527	7,8%	5.833.293	9,4%
Gorenjska	6.434.647	21,2%	5.082.979	14,6%	1.719.500	2,8%
Notranjsko-kraška	574.187	1,9%	3.089.390	8,9%	4.993.016	8,1%
Goriška	6.660.000	21,9%	5.372.000	15,4%	2.713.763	4,4%
Obalno-kraška	1.024.743	3,4%	1.425.742	4,1%	569.278	0,9%
Sred. za kmetijstvo	2.233.098.346		2.264.456.661		2.582.826.669	
Delež sredstev za DD*	1,4%		1,5%		2,4%	

*Delež sredstev za dopolnilne dejavnosti v skupnih sredstvih za kmetijstvo.

Vir: MKGP, obdelani vprašalniki občin za namen letnih WTO poročil, 2004

Leta 2003 po obsegu sredstev za podporo dopolnilnim dejavnostim najbolj izstopata Podravska in Savinjska regija. Razlog bi lahko bil v velikem deležu kmetij, ki se ukvarjajo s turizmom glede na podatke popisa kmetijskih gospodarstev 2000. Verjetno pa je to samo delna razlaga, saj bi po tej analogiji moral biti delež občinskih sredstev prav tako visok v Gorenjski regiji, vendar podatki tega ne potrjujejo.

Iz zgornje preglednice je razvidna rast sredstev, ki jih namenjajo občine za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti za 104% medtem, ko so celotna sredstva, ki jih občine namenjajo za spodbujanje kmetijstva, zrasla le za 16%. Iz tega lahko sklepamo, da tudi občine spodbujanje dopolnilnih dejavnosti vidijo kot eden najpomembnejših načinov za izboljšanje položaja kmečkih gospodinjstev.

2.5.3 Posredne podpore dopolnilnim dejavnostim

Slovenija ima razvit raziskovalni, izobraževalni in svetovalni sistem z vzpostavljeno infrastrukturo za različne storitve. Vlada financira svetovalno službo, veterinarske storitve ter ciljne raziskovalne programe v kmetijstvu (Pregled ..., 2001, str. 21). Višina sredstev za splošne storitve za kmetijstvo se v zadnjih letih realno ne spreminja. Zaradi večanja izplačil za raziskovalno-razvojno in strokovno delo pa se je podpora svetovanju leta 2001 celo zmanjšala (Ocena stanja..., 2001, str. 31). V obdobju 1999-2002 je bilo za potrebe kmetijsko svetovalne službe namenjenih povprečno 8% vseh sredstev za podporo kmetijstvu (Volk, 2004, str. 84).

Kmetijska svetovalna služba, ki deluje v okviru Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije, ima regionalne izpostave, ki so del regionalnih kmetijskih in veterinarskih zavodov. Zaposluje 308 svetovalcev, od tega 44 svetovalcev specialistov za kmečko družino in dopolnilne dejavnosti na kmetiji (Kmetijska svetovalna ..., 2004, str. 12). Terenski svetovalci za kmečko družino in dopolnilne dejavnosti na kmetijah so na svojem področju splošni svetovalci in po potrebi vključijo v svetovanje tudi strokovnjake specialiste za posamezna področja iz območnih zavodov. Upoštevati moramo, da se kmetje najmanj od vseh aktivnih skupin prebivalcev vključujejo v izobraževanje (Ivančič, 1995, str. 58), po drugi strani pa so čedalje pomembnejša specialna znanja, pridobivanje ustreznih certifikatov kvalitete in podobno (Ways forward ..., 2002, str. 22), zato je vloga svetovalne službe toliko večja. Vlogo svetovalne službe potrjuje tudi raziskava Drmotove, ki na osnovi ankete na področju Kmetijsko svetovalne službe Idrija ugotavlja, da dobrim 86% kmetijam v regiji pomaga kmetijsko svetovalna služba, še večji delež kmetovalcev je bil s strokovnostjo svetovalcev zadovoljnih (Drmota, 1998, str.18-19).

Svetovanje je brezplačno in zajema svetovanje o tehničnih in tehnoloških vidikih kmetovanja. Svetovalci, specializirani za področje kmečke družine in dopolnilnih dejavnosti,¹³ kmetovalcem pomagajo pri pridobitvi vseh potrebnih dovoljenj in

¹³ Podrobnejše so področja delovanja svetovalcev za kmečko družino in dopolnilne dejavnosti opredeljene v poročilu o delu svetovalnih služb (Kmetijska svetovalna služba ..., 2004, str. 11), vendar ne razpolagamo s podatkom, katera izmed področij so najbolj pereča v posamezni regiji oziroma kakšno obliko pomoči najpogosteje potrebujejo nosilci dopolnilne dejavnosti. Svetovalna služba v opredelitvi problemov in ciljev v letu 2004 poudari pomembnost socio-ekonomskih znanj kmetovalcev, izgradnje predelovalnih obratov za več kmetij, povezovanje pri trženju izdelkov in storitev ...

izpolnjevanju zahtev za opravljanje dopolnilne dejavnosti, medtem ko splošni sektor kmetijstva pokrivajo splošni svetovalci. Dodatne storitve kmetijsko svetovalne službe se plačajo. Med take štejemo izdelavo poslovnih načrtov in podobno.

Poleg tehnološkega znanja je za uspešno upravljanje kmetij kot tudi kmetij z dopolnilno dejavnostjo potrebno tudi ekonomsko znanje. Poleg specializiranih svetovalcev za ekonomiko kmetijstva pri KGZS-KSS se je, z namenom dosegati višjo konkurenčnost kmetovalcev na trgu, MKGP povezalo s PCMG-jem.

PCMG izvaja tri sklope dejavnosti za kmetovalce:

- vavčerski sistem svetovanja;
- projekt Razvoj trženja dobrot slovenskih kmetij, katerega cilj je pomoč pri zagotavljanju tržnih kriterijev izdelkov, vzpostavitvi mrež razpoznavnih prodajnih mest in izvajanje tržnega komuniciranja;
- Program podjetniške prenove podeželja - podpora razvoju dopolnilnih dejavnosti na kmetijah in ustvarjanje podpornega okolja za razvoj novih dejavnosti in delovnih mest na podeželju.

V nadaljevanju bomo podrobneje opisali le vavčerski sistem svetovanja, kot najpomembnejšega od zgoraj naštetih storitev PCMG za posredno podporo dopolnilnim dejavnostim v kmetijstvu.

Po izkušnjah iz zadnjih dveh let kmetovalci približno polovico vseh razpoložljivih vavčerskih sredstev porabijo za pomoč pri izdelavi poslovnih načrtov potrebnih za pridobitev nepovratnih sredstev EU ali kreditov pri bankah. Druga sredstva se porazdelijo za svetovanje s področja financ, prodaje in marketinga.

Sredstva iz tega sklada lahko uporabljajo nosilci kmetijskih gospodarstev in družinski člani, ki že opravljajo ali želijo opravljati osnovno ali dopolnilno dejavnost na kmetiji. Nosilec kmetijske dejavnosti ali njihovim družinskim članom, ki že opravljajo osnovno ali dopolnilno kmetijsko dejavnost program krije 50% od vrednosti storitve, vendar največ v vrednosti 300.000 SIT. Bodočim izvajalcem dopolnilnih dejavnosti pa program krije celotne stroške storitev, vendar največ v skupni vrednosti treh minimalnih mesečnih plač. Podrobnejša navodila za črpanje sredstev so opredeljena v Splošnih navodilih za izvajanje vavčerskega svetovanja v letu 2004 (Splošna navodila ..., 2004).

Pilotski projekt vavčerskega sistema se je za kmetovalce začel leta 2001 s promocijsko akcijo. Sredstva, porabljena za svetovalne storitve v naslednjih letih, pa so razvidna iz spodnje preglednice.

Preglednica 13: Število vključenih kmetij v vavčerski sistem v primerjavi z deležem kmetij z dopolnilno dejavnostjo v posamezni regiji

Regija	Vključene kmetije 2002	Delež	Vključene kmetije 2003	Delež	*delež kmetij z DD
Slovenija	237	100,0%	340	100,0%	100,0%
Gorenjska	8	3,4%	26	7,6%	10,8%
Goriška	77	32,5%	54	15,9%	9,1%
JV Slovenija	4	1,7%	16	4,7%	10,1%
Koroška	22	9,3%	34	10,0%	5,8%
Notranjsko-kraška	21	8,9%	22	6,5%	4,1%
Obalno-kraška	3	1,3%	1	0,3%	2,2%
Osrednjeslovenska	0	0,0%	41	12,1%	14,1%
Podravje	4	1,7%	23	6,8%	13,1%
Pomurje	12	5,1%	25	7,4%	9,0%
Savinjska	84	35,4%	74	21,8%	15,5%
Spodnjeposavska	2	0,8%	16	4,7%	5,4%
Zasavska	0	0,0%	8	2,4%	0,8%

* Delež kmetij z dopolnilno dejavnostjo po podatkih Popisa kmetijskih gospodarstev 2000

Vir: Interni podatki PCMG

V drugem letu delovanja vavčerskega sistema je število kmetij, ki so uporabile ta sistem svetovanja, zraslo za 44%. Visoka stopnja porasta je v večji meri odraz kratkega obdobja delovanja sistema. Zaskrbljujoča pa je napoved zmanjšanja števila vključenih kmetij v letu 2004 na 335.

Iz primerjave števila kmetij, ki so se leta 2003 vključile v vavčerski sistem s številom kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo lahko ugotovimo, da je samo slaba četrtina kmetij uporabila možnost svetovanja na ekonomskem področju. Seveda moramo upoštevati omejenost sredstev, vendar se hkrati ponujajo vsaj tri možne razlage. Prva je, da imajo kmetovalci odlično znanje s področja trženja, promocije in podobnih področij, druga, da kljub prehodu kmetijstva na tržni sistem ta znanja še vedno niso potrebna, saj trg kupi vse razpoložljive izdelke. Tretji najočitnejši razlog za majhen delež kmetij vključenih v vavčerski sistem pa je, da kmetije ne poznajo te možnosti.

Iz priloge 5 je razvidna struktura sredstev po regijah. Ta razporeditev sredstev se iz leta v leto spreminja, vendar vsako leto tri regije (Goriška, Podravska in Savinjska regija) uporabijo več kot polovico vseh sredstev.

Največja deleža sredstev v vseh opazovanih letih pripadata Savinjski in Podravski regiji. V omenjenih regijah je bil že po popisu kmetijskih gospodarstev delež kmetij z dopolnilno dejavnostjo višji kot v ostalih regijah, kot je razvidno iz poglavja 2.4. Najbrž pa je razlog tudi v uspešni promociji programa v teh dveh regijah. Na zadnjem mestu po sredstvih se ponovno pojavi Zasavska regija. Razloge za tako slabo zastopanost te regije tako po številu kmetij z dopolnilno dejavnostjo kot po višini sredstev namenjenih za njihovo spodbujanje, bi bilo potrebno podrobneje raziskati, saj regija nima bistveno slabših pogojev za kmetovanje.

Iz primerjave števila vključenih kmetij v vavčerski sistem in razpoložljivih sredstev v letu 2003 ugotovimo, da je povprečna vključena kmetija uporabila svetovalne storitve v vrednosti 108.177 SIT (pri kmetijah, ki se že ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo je potrebno upoštevati, da ta znesek pomeni le polovico vrednosti svetovalne storitve, saj morajo drugo polovico kriti iz lastnih sredstev).

Izračunane povprečne vrednosti vavčerskih sredstev izplačane po regijah (priloga številka 5), v letu 2003 kažejo velika odstopanja. Najnižja povprečna vrednost je bila izplačana v Osrednjeslovenski regiji in je 12-krat manjša od povprečne izplačane vrednosti v Obalno kraški regiji. Zanimivo je, da je Zasavska regija tokrat visoko nad povprečjem.

Kombinacija tehničnega svetovanja kmetijsko svetovalne službe in svetovanja na ekonomskem področju preko vavčerskega sistema je gotovo učinkovitejša od prvotne oblike, vendar ne razpolagamo z dejanskimi primerjavami učinkovitosti sistema.

3 MATERIALI IN METODE RAZISKOVANJA

3.1 Pristop k raziskavi pomena in prihodnosti dopolnilnih dejavnosti v Sloveniji

V raziskavi smo primerjali mnenja o pomenu in prihodnosti dopolnilnih dejavnosti v Sloveniji vseh ključnih akterjev na tem področju. Ključne akterje lahko razdelimo v tri interesne skupine. Prva interesna skupina so kmetovalci ter dijaki in študentje na področju kmetijstva kot bodoči akterji. Druga interesna skupina so lokalne skupnosti, ki s spodbudami vplivajo na hitrost razvoja posameznega področja. Tretja interesna skupina pa so društva in združenja, ki delujejo ali pa bi lahko delovala med prvima dvema interesnima skupinama. Povprečno društvo ali združenje, ki je odgovarjalo na anketni vprašalnik, je imelo 182 članov.

Glede na tri različne interesne skupine anketiranih (občine, društva in fizične osebe) so bile sestavljene tri različice vprašalnika. Ti so bili sestavljeni iz treh delov. Prvi splošni del omogoča določiti regijo anketiranca, spol, starost in podobno. Drugi del vprašalnika vsebuje posebna vprašanja za posamezno interesno skupino anketirancev, v tretjem delu pa so skupna vprašanja.

Kot je razvidno iz drugega poglavja v Sloveniji obstajata dva splošno priznana tipa šifrantov dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu. Zaradi lažje primerjave rezultatov ankete z ostalimi podatki, vezanimi na dopolnilne dejavnosti, smo v anketnem vprašalniku uporabili šifrant, ki ga uporablja Zavod za statistiko Republike Slovenije pri popisu kmetijskih gospodarstev, temu smo dodali postavko ohranjanje tradicije.

Vsakemu tipu vprašalnika smo dodali posamezna posebna vprašanja:

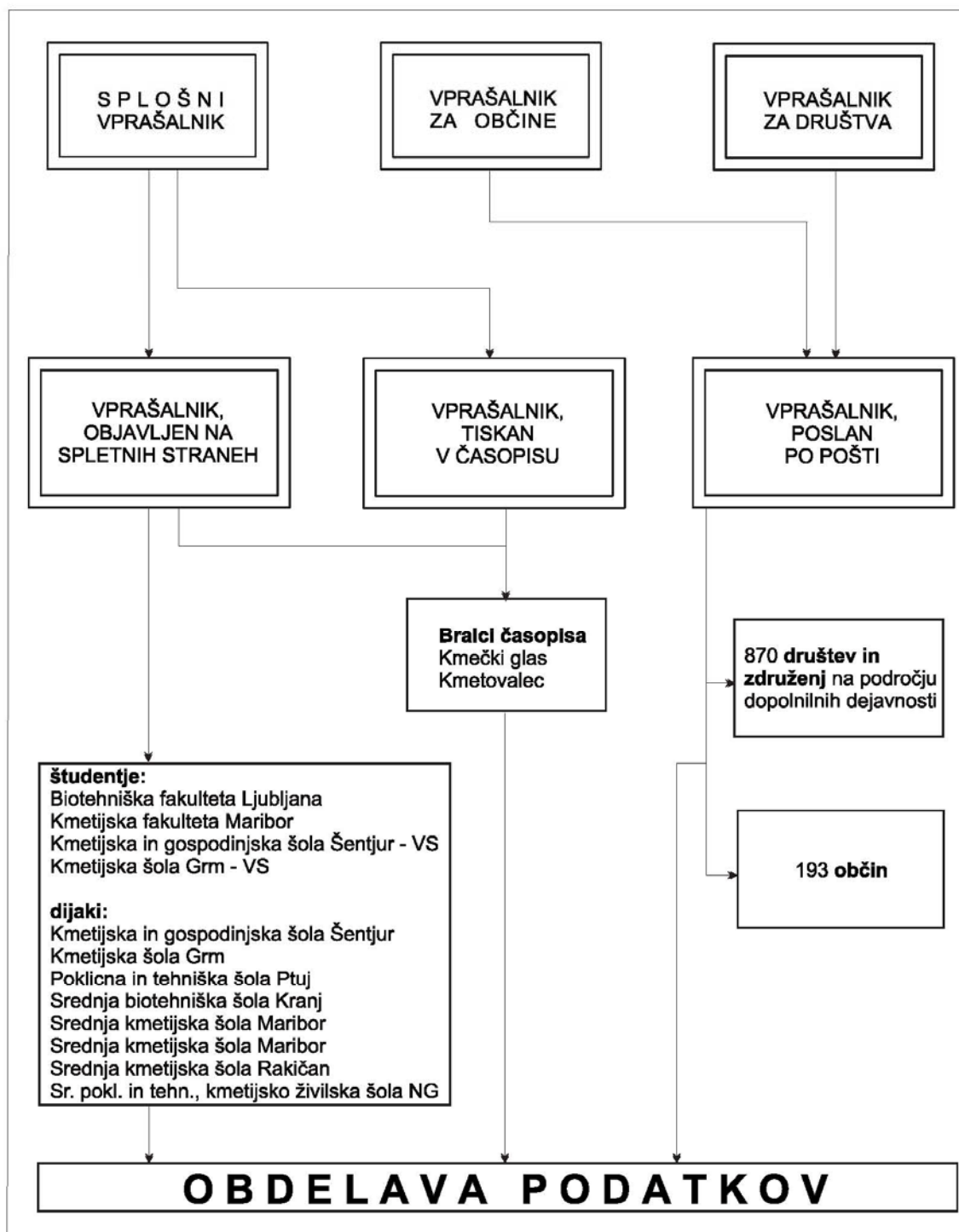
- poznavanje vlog in aktivnosti, ki jih uvrščamo med dopolnilne dejavnosti – vprašalnik za fizične osebe; anketiranci so se opredelili o pomenu izbranih oblik dopolnilnih dejavnosti, posameznih ekonomski argumentih in okoljski funkciji dopolnilnih dejavnosti. Analiza odgovorov, bo pokazala, kateri sklop preferira posamezna skupina anketirancev;
- pozitivne spremembe v zadnjem letu na področju dopolnilnih dejavnosti – vprašalnika za občine in društva; z vprašanjem želimo analizirati mnenja občin in društev o spremembah na tem področju. Zanimal nas je tudi delež anketirancev, ki pozitivno ocenjuje spremembe;
- vrste pomoči, ki jih svojim članom nudijo društva – vprašalnik za društva; analizirali smo vrste pomoči, ki jih društva nudijo svojim članom glede na regijo, v kateri delujejo, in jih hkrati primerjali z ugotovitvami o problemih in omejitvah ter ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti.
- delež kmečkega prebivalstva v občini – vprašalnik za občine. Zbrani podatki so omogočili analizo vpliva deleža kmečkih gospodinjstev na pomembnost dopolnilnih dejavnosti v občini.

Tretji del vprašalnika je sestavljen iz štirih vprašanj, ki so skupna vsem trem anketiranim skupinam:

- današnji pomen dopolnilnih dejavnosti za Slovensko kmetijstvo,
- pomen dopolnilnih dejavnosti za Slovensko kmetijstvo v prihodnosti,
- problemi in omejitve za dopolnilne dejavnosti v kmetijstvu,
- ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu.

V spodnji sliki predstavljamo pristop in izvedbo ankete.

Slika 5: Izvedba ankete o pomenu in prihodnosti dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu



3.2 Postopek zbiranja podatkov

Anketni vprašalnik o pomenu in prihodnosti dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu so prejeli vsi najpomembnejši akterji na tem področju: občine, društva in fizične osebe ter dijaki in študenti izobraževalnih institucij na področju kmetijstva.

Razvrstitev anketnih vprašalnikov po vrsti:

1. Internetni anketni vprašalnik

9. junija je bila postavljena internetna anketa na spletnih straneh izobraževalnih institucij na področju kmetijstva in spletni strani Kmečkega glasa. Vprašalnik je predstavljen v prilogi številka 8. Odgovore na anketni vprašalnik smo zbirali do 2. avgusta.

2. Pisni anketni vprašalnik

Pisni anketni vprašalnik smo poslali društvom in združenjem (priloga številka 7), ki delujejo na področju kmetijstva, ter občinam (priloga številka 6). Poslanih je bilo 1060 anketnih vprašalnikov.

Anketne vprašalnike občinam in društvom ter združenjem smo poslali 8. junija 2004. Rok za vračilo izpolnjenih vprašalnikov je bil 30. junij, vendar smo kar nekaj vprašalnikov prejeli tudi po tem datumu.

3. Tiskani anketni vprašalnik

Anketni vprašalnik je bil natisnjen v tedniku Kmečki glas in mesečniku Kmetovalec.¹⁴ Bralce Kmečkega glasa, ki jim je bližje interneta oblika ankete, smo pozvali, naj izpolnijo vprašalnik na njihovi spletni strani.

Odgovore na vse tri različice anketnega vprašalnika smo zbirali v podatkovni zbirki v programskem okolju Access in jih prenesli v program za statistično obdelavo podatkov SPSS, kjer smo izvedli večino obdelav. Posamezne obdelave pa smo izvedli v Excelu. Zaradi večje preglednosti rezultate raziskave pogosto prikazujemo v procentih oziroma jih rangiramo, absolutne vrednosti pa prikažemo v prilogi.

V preglednici številka 14 prikazujemo strukturo prejetih odgovorov. Izpolnjen anketni vprašalnik je vrnilo 21% društev in 62% občin. Odziv na vprašalnik, tiskan v Kmečkem glasu, je bil presenetljivo majhen, saj smo prejeli le 15 odgovorov. Zelo zanimiv pa je podatek, da je kar 57 odgovorov prišlo s spletne strani Kmečkega glasa, kar predstavlja razmerje 1:4.

¹⁴ Anketni vprašalnik je bil 15. julija objavljen v Kmečkem glasu. V Kmetovalcu so zaradi tehničnih razlogov vprašalnik objavili šele v avgustovski številki, zato prispelih odgovorov nismo mogli upoštevati.

Največ odgovorov na internetno anketo je prišlo z Biotehniške fakultete v Ljubljani in s Kmetijske fakultete v Mariboru. Najpomembnejša razloga sta, da je obiskanost spletnih strani fakultet v primerjavi z obiskanostjo spletnih strani srednjih šol bistveno višja in neugoden termin izvedbe ankete za srednješolce zaradi poletnih šolskih počitnic.

Preglednica 14: Struktura prejetih odgovorov na anketni vprašalnik o pomenu in prihodnosti dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu

Anketiranci	Tip vprašalnika		
	Poslan po pošti	Tiskan	Internetni
Občine	119		
Društva in združenja	181		
Bralci Kmečega glasa		15	57
Bralci Kmetovalca		0	0
Izobraževalne institucije			594
SKUPAJ	300	15	651

Posamezne regije so zastopane z 2,7% do 14,4% deležem odgovorov. Pri 10% prejetih anket regija ni določena. Največ odgovorov so poslali anketiranci, ki živijo v Podravske in Osrednjeslovenske regiji, najmanj interesa pa so pokazali v Obalno-kraški regiji.

Glede na status anketirancev ločimo med predstavniki institucij in fizičnimi osebami. Za slednje velja, da jih je moč vrednotiti po dodatnih kriterijih kot so spol, starost in povezanost s kmetijstvom, zato posebej predstavljamo strukturo 666 prejetih odgovorov fizičnih oseb na anketni vprašalnik.

Preglednica 15: Struktura prejetih odgovorov po starosti anketirancev

Starost	Število	Delež
14-18	59	8,9%
19-24	277	41,6%
25-30	111	16,7%
31-40	89	13,4%
41-50	58	8,7%
51-60	24	3,6%
več kot 60	6	0,9%
brez	42	6,3%
SKUPAJ	666	100,0%

V prejetih odgovorih so zastopane vse starostne skupine. Posebej pa izstopa podatek, da je kar 89% anketirancev mlajših od 50 let, kar je izrazito manj, kot je povprečna starost gospodarjev na kmetiji.

Polovico od prejetih 666 anketnih vprašalnikov so izpolnile ženske, 42% odgovorov so poslali moški, 8% pa ni opredelilo spola. Na osnovi podatkov sklepamo na uravnoteženost odgovorov glede na spol anketiranca.

Fizične osebe smo spraševali, ali se ukvarjajo s kmetijstvom. 56,3% jih je odgovorilo negativno. Vzrok za tako visok delež negativnih odgovorov je verjetno v številu odgovorov, ki smo jih prejeli z obeh fakultet. Hkrati pa je razlog tudi v ozko zastavljenem vprašanju, saj smo spraševali, ali se anketiranec ukvarja s kmetijstvom. Sklepamo, da se je večji del anketirancev, ki živijo in/ali delajo na kmetiji, a niso lastniki, opredelil za negativen dogovor.

Struktura ostalih 43,7% anketiranih je naslednja: 26,1% se ukvarja zgolj s kmetijstvom, 8,9% tudi z dopolnilno dejavnostjo, 5,3 s predelavo in/ali trženjem kmetijskih izdelkov, 3,5% pa se jih ni opredelilo.

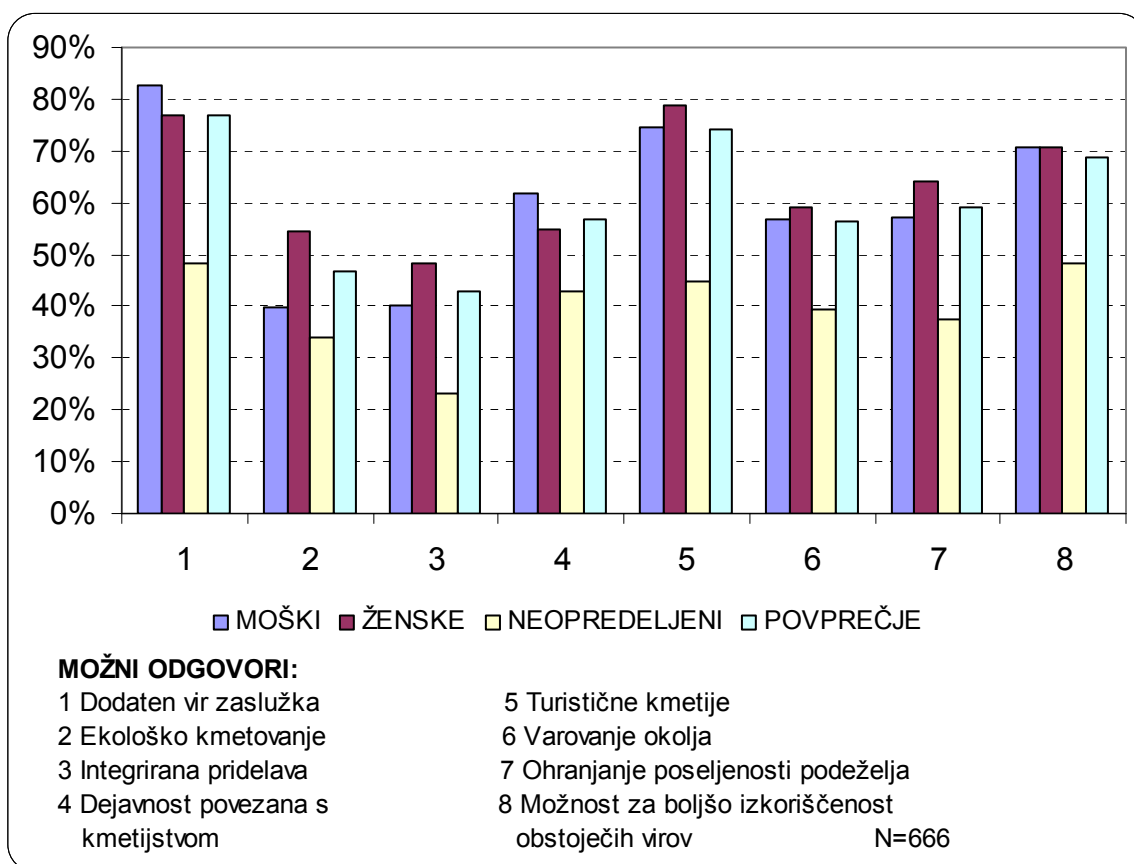
V drugem delu bomo odgovore na 4 vprašanja, ki so bila skupna vsem anketiranim interesnim skupinam, predstavili iz različnih zornih kotov. Vprašanja se nanašajo na pomen dopolnilnih dejavnosti danes in v prihodnosti, probleme in omejitve za izvajanje dopolnilnih dejavnosti ter ukrepe za njihovo spodbujanje. V nadaljevanju bomo predstavili še rezultate na vprašanja, ki so bila specifična za posamezne skupine anketirancev.

4 REZULTATI RAZISKAVE

4.1 Poznavanje dopolnilnih dejavnosti

Prejete odgovore o poznavanju dopolnilnih dejavnosti smo primerjali glede na spol anketiranca. Anketirance, ki niso opredelili spola, smo zajeli v posebni skupini.

Slika 6: Struktura odgovorov na vprašanje »Ali lahko opisane vloge in aktivnosti pripisujemo dopolnilnim dejavnostim?« po spolu anketiranca



Na splošno fizične osebe največji pomen pripisujejo naslednjim vlogam in aktivnostim dopolnilnih dejavnosti: dodaten vir zaslužka, turizem na kmetiji in možnosti boljšega izkoriščenja obstoječih virov. Na prvem mestu je izpostavljen ekonomski vidik. Turizem na kmetiji pa je dopolnilna dejavnost, od katere vse interesne skupine anketirancev veliko pričakujejo, kar potrjujejo tudi drugi rezultati ankete, prikazani v nadaljevanju.

Ženske v povprečju pripisujejo vsem vlogam in aktivnostim večji pomen od ostalih opazovanih skupin. Najbolj pa njihovi odgovori odstopajo od povprečja, pri

možnostih, ki so dobile najnižjo povprečno oceno, kot so ekološko kmetovanje in integrirana pridelava.

Moški so večji pomen pripisali možnosti dodatnega zaslužka z dopolnilnimi dejavnostmi in povezanosti dopolnilnih dejavnosti s kmetijstvom. Iz tega bi lahko sklepali, da jih bolj zanima dohodkovni vidik dopolnilnih dejavnosti.

Iz povprečja izstopajo odgovori 56 anketirancev, ki niso opredelili spola. S 23% so ocenili pomen integrirane pridelave, medtem ko druge opazovane skupine vse aktivnosti in vloge ocenjujejo najmanj s 40% pomembnostjo. Razloga za odstopanje ne znamo pojasniti.

4.2 Današnji pomen dopolnilnih dejavnosti za slovensko kmetijstvo

Anketiranci so med petnajstimi naštetimi vrstami dopolnilnih dejavnosti ocenjevali njihov današnji pomen. Izbiranje je potekalo tako, da so izbrali 6 najpomembnejših dopolnilnih dejavnosti in jih ocenili glede na stopnjo perspektivnosti od 1 (najmanj) do 6 (najbolj).

Povprečne vrednosti odgovorov opazovanih interesnih skupin smo izračunali kot povprečje ocen posameznih interesnih skupin in so v prilogi številka 9. Občine in fizične osebe so današnji pomen dopolnilnih dejavnosti ocenili s povprečno vrednostjo 3,33, medtem ko so ga društva ocenila malo nižje, to je 3,17.

Najvišje so ocenjene tradicionalne dejavnosti, kot so turizem, predelava mleka, mesa in zelenjave, najnižje pa so ocenjene druge dopolnilne dejavnosti, ribogojstvo in proizvodnja obnovljivih energijskih virov.

Mnenje društev o pomembnosti posamezne dopolnilne dejavnosti je skoraj vedno med oceno pomembnosti občin in fizičnih oseb, razen pri drugih dopolnilnih dejavnostih. Pri vrednotenju pomena drugih dopolnilnih dejavnosti moramo upoštevati, da je le 49 anketirancev izbralo to možnost, od njih je skoraj četrtna društev.

Občine in društva največji pomen pripisujejo turizmu na kmetiji, medtem ko fizične osebe za najpomembnejšo ocenjujejo predelavo mesa. Najbrž je vzrok za tako oceno tudi popularnost obeh dejavnosti, čeprav podatki iz popisa in registra predstavljeni v poglavju 2.4, kažejo bistveno večji pomen storitev s kmetijsko mehanizacijo od turizma in predelave mesa.

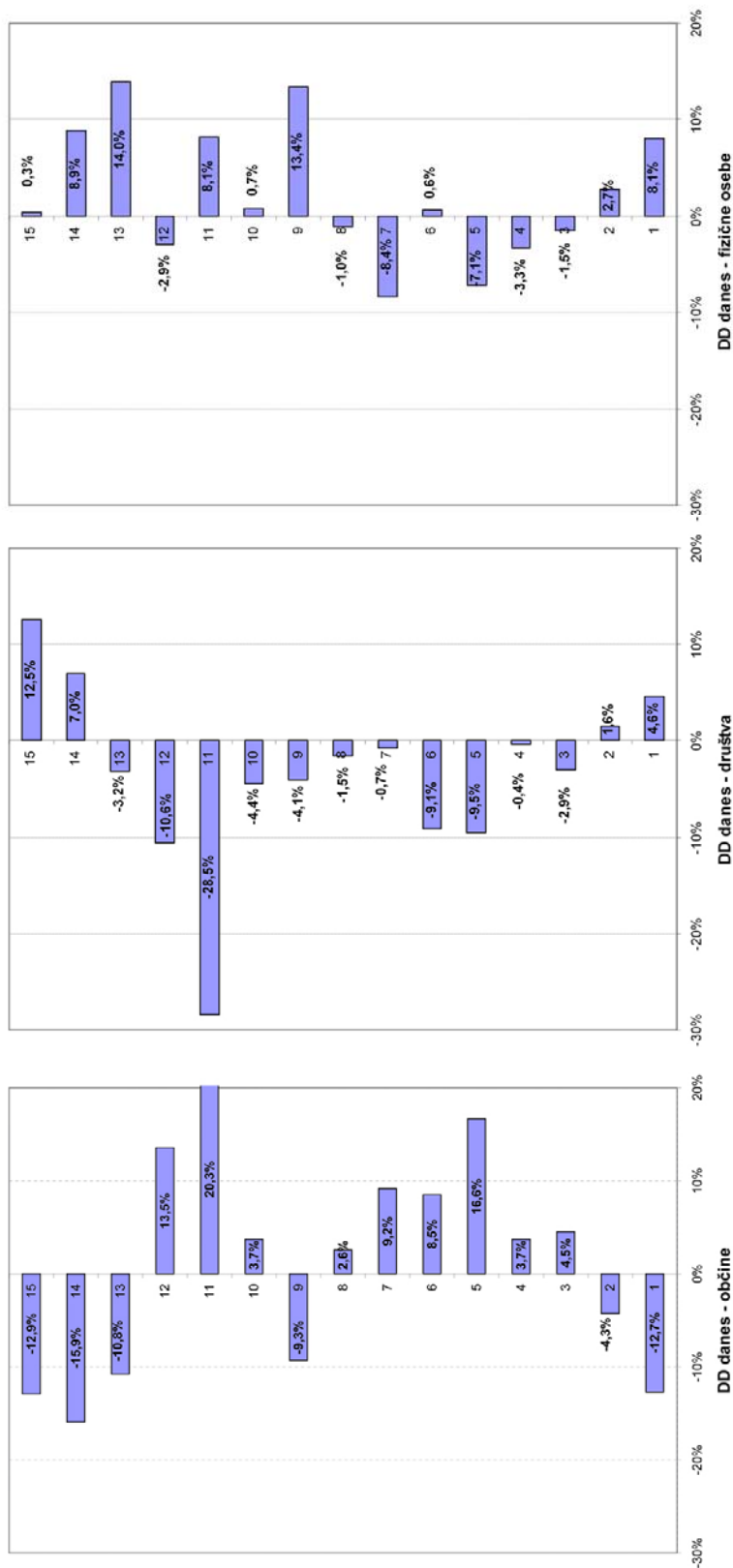
Dodatno razsežnost daje spodnji graf, v katerem predstavljamo odstopanja odgovorov posamezne interesne skupine od povprečja (tehtana sredina). Že na prvi pogled je očitno, da se odgovori fizičnih oseb najbolj približajo povprečnim vrednostim. Odgovori društev in občin pa so si v vseh 15 možnostih ravno nasprotna. Ujemajo se samo v oceni pomena ribogojstva.

Večina odgovorov posameznih interesnih skupin odstopa od povprečja do 10%, posebej pa izstopa ocena pomembnosti trgovine z lesom, saj je povprečen

odgovor občin 20% nad povprečjem, povprečen odgovor društev pa 28% pod povprečjem.

Posebej izstopa tudi povprečna ocena fizičnih oseb o pomenu ribogojstva, ki je glede na druge vire podatkov (podatki na osnovi popisa in registra) v upadanju, ter povprečna ocena pomena proizvodnje obnovljivih energetske virov, ki vsaj v tem trenutku še ni dovolj razvita.

Slika 7: Odstopanja od povprečnih vrednosti odgovorov anketirancev o današnjem pomenu dopolnilnih dejavnosti po interesnih skupinah v odstotkih



	Dopolnilna dejavnost	Povprečna vrednost	Dopolnilna dejavnost	Povprečna vrednost	
1	Predelava mesa	4.01	9	Ribogojstvo	2.65
2	Predelava mleka	3.91	10	Gozdarske storitve	2.77
3	Predelava sadja in zelenjave	3.99	11	Trgovina z lesom	3.18
4	Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane	3.08	12	Komunalne storitve	3.17
5	Predelava lesa	3.49	13	Proizvodnja obnovljivih energetskih virov	2.93
6	Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge	3.24	14	Ohranjanje tradicije	2.89
7	Turizem na kmetijskem gospodarstvu	4.45	15	Druge	2.30
8	Domača obrt	3.10			

Preglednica 16: Rang današnjega pomena dopolnilnih dejavnosti po regijah

DOPOLNILNA DEJAVNOST	Pomurje	Podravje	Koroška	Štajerska	Zasavje	Spodnja posavska	JV Slovenija	Osrednje-slovenska	Gorenjska	Notranjsko-kraška	Goriška	Obalno-kraška	POVPREČNA OCENA
Predelava mesa	3	3	2	2	2	5	2	3	4	3	3	4	2
Predelava mleka	4	4	3	3	3	3	4	4	2	4	4	3	3
Predelava sadja in zelenjave	2	2	5	4	1	2	1	2	3	2	2	1	4
Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane	7	7	7	7	9	10	10	9	9	12	6	7	12
Predelava lesa	9	10	4	5	6	12	7	6	5	6	8	10	6
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge	5	8	8	6	12	6	6	7	6	11	7	6	7
Turizem na kmetijskem gospodarstvu	1	1	1	1	4	1	3	1	1	1	1	2	1
Domača obrt	5	5	10	8	8	4	5	5	7	5	9	5	10
Ribogojstvo	13	14	14	13	14	14	14	14	14	13	15	11	14
Gozdarske storitve	11	13	11	10	13	11	12	11	10	8	12	13	13
Trgovina z lesom	12	11	9	11	11	9	13	12	12	10	11	9	5
Komunalne storitve	10	12	13	12	10	13	11	13	13	14	13	12	8
Proizvodnja obnovljivih energetskih virov	8	9	12	9	5	8	9	10	11	9	10	8	9
Ohranjanje tradicije	6	6	6	8	7	7	8	8	8	7	5	7	11
Druge	14	15	15	14	15	15	15	15	15	15	14	14	15

Na osnovi točk, ki so jih anketiranci dodelili dopolnilni dejavnosti v posamezni regiji, smo določili rang današnjega pomena dopolnilne dejavnosti za regijo.¹⁵ Rezultati so predstavljeni v zgornji preglednici.

Tudi v tej primerjavi je turizem na prvem mestu, medtem ko so storitve s kmetijsko mehanizacijo kot najbolj razširjeno dopolnilno dejavnostjo v Sloveniji v povprečju šele na sedmem mestu. Anketiranci so pripisali velik pomen predelavi mleka in mesa, medtem ko po popisu kmetijskih gospodarstev obe dopolnilni dejavnosti skupaj ne predstavljata 10% vseh kmetij z dopolnilno dejavnostjo. Opozoriti pa moramo, da je pri teh dveh dejavnostih problematično določanje meje med osnovno in dopolnilno dejavnostjo.

Zanimivo je tudi, da so kar v treh regijah (Spodnjeposavska regija, JV Slovenija in Obalno-kraška regija) na prvo mesto postavili predelavo sadja in zelenjave kljub podatku, da po številu kmetij to ni najbolj pogosta dopolnilna dejavnost. Upoštevati moramo, da ima primerjava po številu kmetij z dopolnilno dejavnostjo omejeno analitično vrednost.

V prilogi številka 9 preglednica povprečnih vrednosti o pomembnosti dopolnilnih dejavnosti za posamezno regijo kaže velik pomen in visoko koncentracijo predelave mesa in turizma v Goriški regiji. Ocena pomembnosti turizma v tej regiji dosega povprečno oceno 4,9. Ribogojstvo in gozdarske storitve pa so kar tri regije ocenile z vrednostjo pod 1,5. Razlago bo potrebno poiskati v nadaljnjih raziskavah, gotovo pa niso naravne danosti razlog za tako nizko oceno pomembnosti.

¹⁵ Povprečno oceno smo izračunali kot povprečje vseh prejetih odgovorov (aritmetična sredina) in se razlikuje od povprečja mnenj treh interesnih skupin anketirancev (tehtana sredina), ki je predstavljeno v sliki številka 7 in prilogi številka 10.

4.3 Pomen dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu v prihodnosti

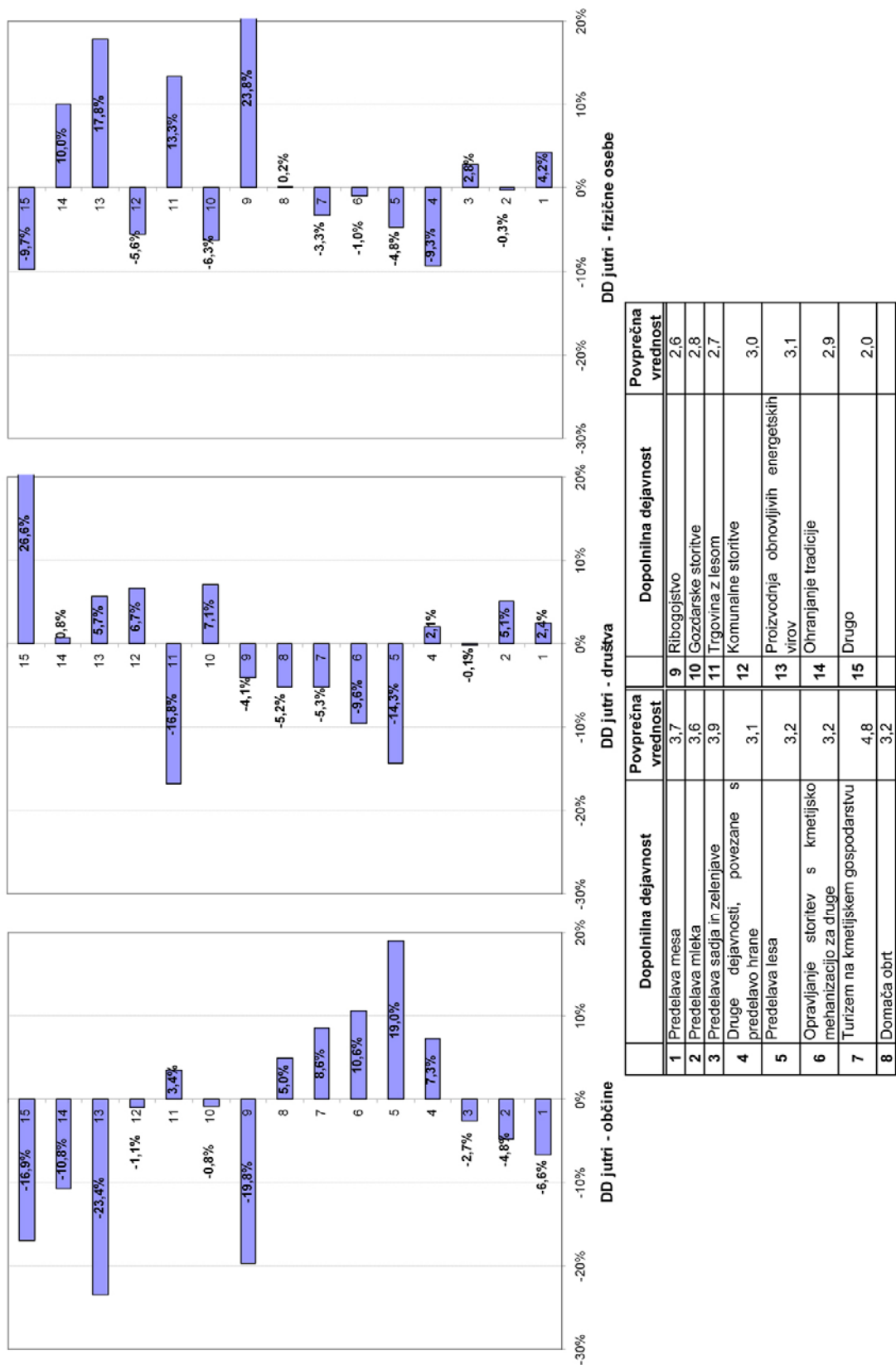
Anketiranci so med petnajstimi naštetimi vrstami dopolnilnih dejavnosti ocenjevali njihov današnji pomen. Izbiranje je potekalo tako, da so izbrali 6 najpomembnejših dopolnilnih dejavnosti in jih ocenili glede na stopnjo perspektivnosti od 1 (najmanj) do 6 (najbolj).

Povprečne vrednosti odgovorov opazovanih interesnih skupin smo izračunali kot povprečje ocen posameznih interesnih skupin in so predstavljeni v prilogi številka 10. Povprečna ocena vseh dopolnilnih dejavnosti v prihodnosti je 3,2 in je malenkost nižja od povprečne ocene današnjega pomena vseh dopolnilnih dejavnosti. Povprečen pomen večine dejavnosti v prihodnosti je bil ocenjen med 2 in 4. Od povprečja izstopata le turizem in predelava sadja in zelenjave. Medtem ko je ocena pomembnosti predelave sadja in zelenjave v prihodnosti pri vseh opazovanih interesnih skupinah približno usklajena (občine = 3,83, društva = 3,93, fizične osebe = 4,05), pa ocena občin bistveno odstopa od ocene društev in fizičnih oseb o pomenu turizma na kmetiji v prihodnosti (občine = 5,18, društva = 4,52, fizične osebe = 4,62). Podrobnejši rezultati so predstavljeni v prilogi 10.

V primerjavi z oceno današnjega pomena dopolnilnih dejavnosti je pri oceni pomena v prihodnosti opaziti večje ujemanje med mnenji posameznih interesnih skupin. V večini primerov so mnenja občin in fizičnih oseb skrajne vrednosti, medtem ko so mnenja društev nekako v sredini. Vendar pa za razliko od ocene današnjega stanja, kjer društva srednje visoko ocenjujejo pomen dopolnilnih dejavnosti, ta pri oceni prihodnjega pomena dopolnilnih dejavnosti kar pri štirih dopolnilnih dejavnostim pripisujejo večji pomen kot občine in fizične osebe (predelava mleka, gozdarske storitve, komunalne storitve in drugo) (priloga 10). Razlog je najbrž tudi v boljših informacijah, s katerimi razpolagajo društva v primerjavi s fizičnimi osebami in gospodarskimi oddelki občin, ki so izpolnjevali anketo.

Največji skupni pomen dopolnilnih dejavnosti v prihodnosti pripisujejo fizične osebe (3,26). Sledijo jim društva (3,18) in občine (3,16).

Slika 8: Odstopanja od povprečnih vrednosti odgovorov anketirancev o pomenu dopolnilnih dejavnosti v prihodnosti po interesnih skupinah v odstotkih



Slika 8 prikazuje odstopanja ocen posameznih interesnih skupin anketirancev od povprečne ocene. Odstopanja pri oceni prihodnosti so manjša od odstopanj pri oceni današnjega pomena, kar je razumljivo.

Še vedno opazimo nasprotna odstopanja med ocenami društev in občin. Pri oceni pomena dopolnilnih dejavnosti v prihodnosti so odstopanja tudi bolj ekstremna. Ocene občine in fizičnih oseb se pri pomembnosti proizvodnje obnovljivih virov in ribogojstva razlikujejo za 40%.

Preglednica 17: Rang pomembnosti dopolnilnih dejavnosti v prihodnosti po regijah

DOPOLNILNA DEJAVNOST	Pomurje	Podravje	Koroška	Savinjska	Zasavje	Spodnja posavska	JV Slovenija	Osrednje-slovenska	Gorenjska	Notranjsko-kraška	Goriška	Obalno-kraška	POVPREČNA OCENA
Predelava mesa	3	6	2	3	4	3	3	3	3	6	3	5	3
Predelava mleka	6	5	8	4	5	5	4	4	4	3	5	4	4
Predelava sadja in zelenjave	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2
Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane	5	4	8	8	8	9	9	8	8	12	6	8	8
Predelava lesa	10	10	3	9	7	8	10	10	10	8	10	1	13
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo	9	9	4	10	11	5	6	9	9	10	8	11	9
Turizem na kmetijskem gospodarstvu	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Domača obrt	4	8	7	6	6	6	5	7	7	5	9	6	6
Ribogojstvo	15	12	11	14	9	11	14	14	14	13	14	9	14
Gozdarske storitve	13	13	9	11	10	11	12	12	12	11	12	14	11
Trgovina z lesom	12	14	9	12	12	10	13	13	13	9	11	12	12
Komunalne storitve	11	11	10	13	9	8	11	11	11	14	13	10	10
Proizvodnja obnovljivih energetskih virov	8	7	6	5	3	4	7	6	6	4	4	7	5
Ohranjanje tradicije	7	3	5	7	7	7	8	5	5	7	7	9	7
Drugo	14	15	12	15	13	12	15	15	15	15	15	13	15

Na osnovi točk, ki so jih anketiranci dodelili dopolnilni dejavnosti v posamezni regiji, smo določili rang. Rezultati so predstavljeni v zgornji preglednici.

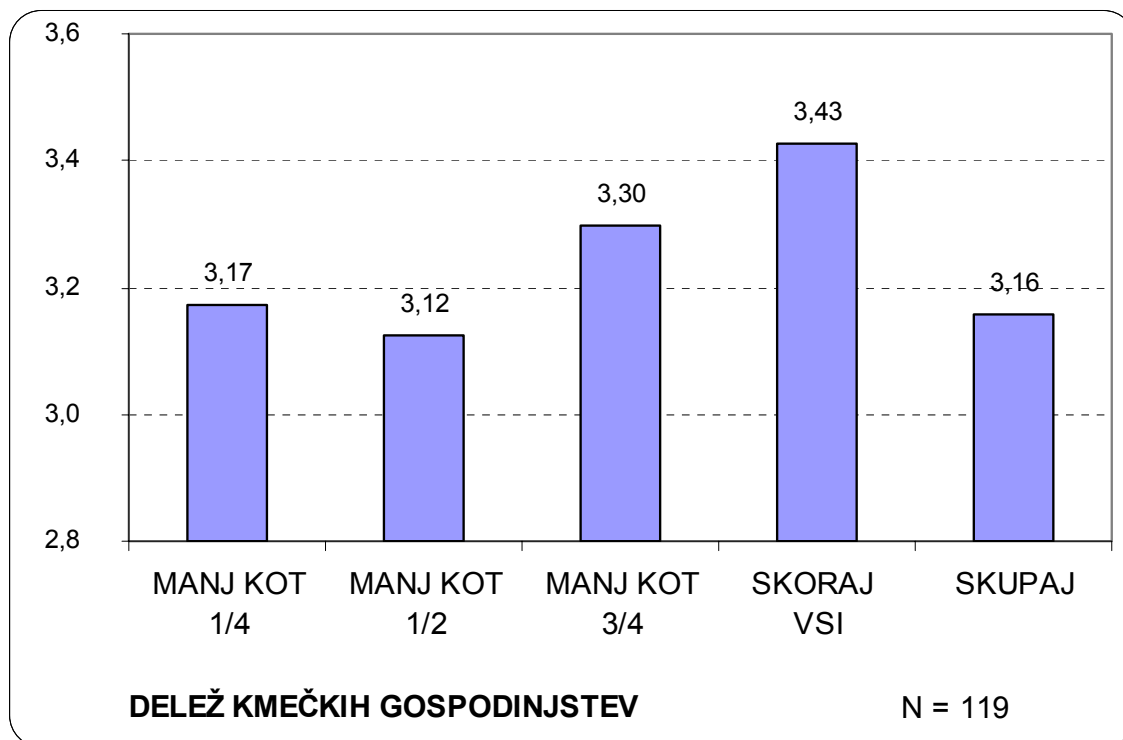
Po odgovorih anketirancev je pomen posamezne dopolnilne dejavnosti v prihodnosti drugačen, kot je njihov pomen danes, kar je razvidno iz primerjave preglednice 16 s preglednico 17. Tudi v prihodnosti bo, po oceni anketirancev, najpomembnejša turistična dejavnost na kmetiji, večji pomen v prihodnosti pa pripisujejo naslednjim dejavnostim: predelava zelenjave, domača obrt, komunalne storitve in ohranjanje tradicije.

Od povprečja najbolj odstopa Obalno-kraška regija, kjer bo v prihodnosti najpomembnejša dopolnilna dejavnost predelava lesa, celo pomembnejša od turizma. Zanimiv je tudi podatek, da so v tej regiji gozdarske storitve in trgovina z lesom šele na 14. oziroma 15. mestu.

Povprečne vrednosti pomembnosti posameznih dopolnilnih dejavnosti po regijah in po skupinah anketirancev se nahajajo v prilogi številka 10.¹⁶

¹⁶ Povprečno oceno smo izračunali kot povprečje vseh prejetih odgovorov (aritmetična sredina) in se razlikuje od povprečja mnenj treh interesnih skupin anketirancev (tehtana sredina), ki je predstavljeno v sliki številka 8 in prilogi številka 11.

Slika 9: Povprečen pomen dopolnilnih dejavnosti v prihodnosti glede na delež kmečkih gospodinjstev



Vprašanje o deležu gospodinjstev je bilo samo v anketnem vprašalniku za občine, zato se analiza odgovorov po deležu kmečkih gospodinjstev nanaša le nanje.

Iz slike številka 9 in iz preglednice v prilogi številka 10 je razviden vpliv deleža kmečkih gospodinjstev na pomembnost dopolnilnih dejavnosti. Povprečna pomembnost dopolnilnih dejavnosti raste z deležem kmečkih gospodinjstev v občini, razen pri občinah z manj kot polovico kmečkih gospodinjstev. Poudariti pa je treba, da so odstopanja od povprečne pomembnosti zelo majhna, saj so manjša od 10%.

Iz podatkov v prilogi številka 10 je razvidno, da občine z večinskim deležem kmečkih gospodinjstev¹⁷ niso niti z eno točko ocenile kar 6 skupin dopolnilnih dejavnosti (ribogojstvo, gozdarske storitve, trgovina z lesom, komunalne storitve, proizvodnja obnovljivih energetske virov in drugo), medtem ko so ostali tipi občin te dejavnosti ocenili s povprečno vrednostjo pod 3.

¹⁷ Upoštevati je potrebno, da smo prejeli le 6 odgovorov občin, kjer se skoraj vsi prebivalci ukvarjajo s kmetijstvom. Kljub temu lahko trdimo, da te občine dajejo zelo velik poudarek predelavi hrane, turizmu na kmetiji in ohranjanju tradicije.

4.4 Problemi in omejitve dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu

Anketirance smo zaprosili, da iz seznama izberejo probleme in omejitve razvoja dopolnilnih dejavnosti in jih ocenijo od 1 (nepomembno) do 3 (zelo pomembno).

Odgovore na vprašanje o pomembnosti in omejitvah bomo razvrstili glede na interesno skupino anketirancev, glede na regijo, v kateri prebiva anketiranec, in glede na njegovo starost. V prvih dveh primerjavah bodo zajete vse anketirane interesne skupine, v tretji primerjavi pa samo fizične osebe.

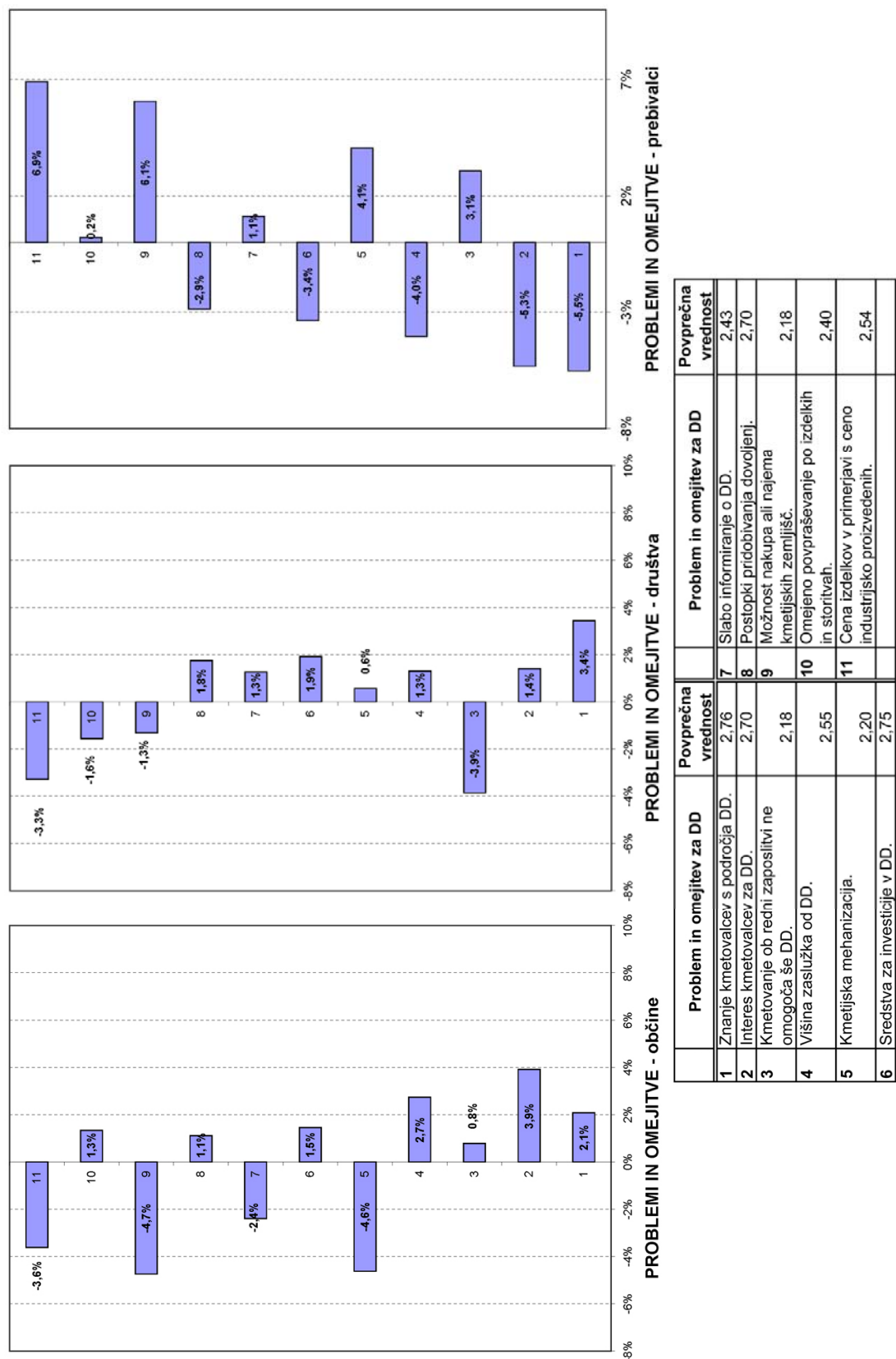
Povprečne vrednosti odgovorov opazovanih interesnih skupin smo izračunali kot povprečje ocen posameznih interesnih skupin in so v prilogi številka 11. Vsi anketiranci menijo, da so omenjeni problemi in omejitve zelo pomembni, saj jim v povprečju pripisujejo več kot 80% pomembnost, hkrati pa nobena ovira ni ocenjena z manj kot 75% pomembnostjo. Iz priloge 11 je razvidno, da ni skoraj nobene razlike med pomembnostjo problemov in omejitev glede na opazovane interesne skupine. Anketiranci so kot najpomembnejše ovire za razvoj dopolnilnih dejavnosti izpostavili znanje kmetovalcev, sredstva za investicije in postopke pridobivanja dovoljenj. Tem trem oviram so v povprečju pripisali 90% pomembnost, vendar jim društva in občine pripisujejo večji pomen od fizičnih oseb. Že samo tri največje omejitve kažejo na širino problematike dopolnilnih dejavnosti.

Predpostavka, da kmetovanje ob redni zaposlitvi ne omogoča opravljanja dopolnilnih dejavnosti, se je izkazala za napačno, prav tako kot premajhno povpraševanje po izdelkih in storitvah dopolnilne dejavnosti. Presenetljivo tudi cenovna konkurenca industrijsko pridelanih izdelkov ni med najpomembnejšimi problemi.¹⁸ Seveda pa so ocene posameznih interesnih skupin pri omenjenih omejitvah različne. Podrobne ocene so prikazane v prilogi 11.

Tudi slika 10, ki prikazuje odstopanja od povprečnih odgovorov anketirancev o problemih in omejitvah za dopolnilne dejavnosti po interesnih skupinah v odstotkih, potrjuje precejšnjo usklajenost ocen problemov in omejitev občin in društev, medtem ko je odstopanje ocen fizičnih oseb od povprečne vrednosti v večini primerov ravno obrano. Odstopanja od povprečnih ocen problemov in omejitev so bistveno manjša od primerjave pomembnosti dopolnilnih dejavnosti danes in v prihodnosti, saj so vsa v okviru od -6% do +7%.

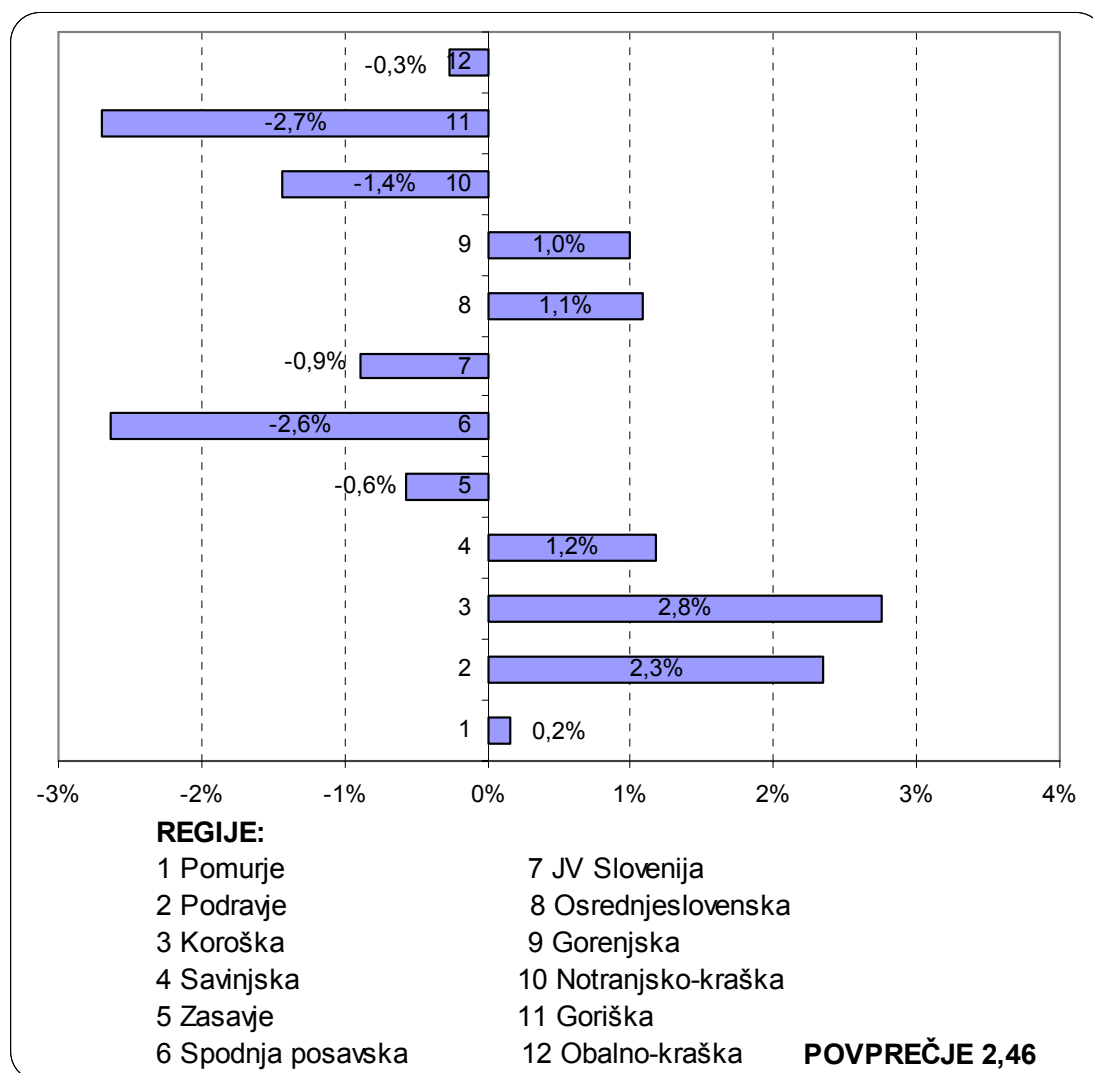
¹⁸ Zaradi tehničnih težav pri internetni anketi, se odgovori o pomembnosti cene izdelkov v primerjavi z ceno industrijskih proizvodov niso zapisovali v bazo. Ocena temelji le na pisnih anketnih vprašalnikih.

Slika 10: Odstopanja od povprečnih odgovorov anketirancev o problemih in omejitvah za dopolnilne dejavnosti po interesnih skupinah v odstotkih



Več kot 9% razhajanje med mnenji občin in fizičnih oseb o problematiki dopolnilnih dejavnosti je na štirih področjih: interes kmetovalcev, kmetijska mehanizacija, možnost nakupa zemljišč in cenovna konkurenca industrijsko proizvedenim izdelkom. Prvemu izmed omenjenih problemov dajejo bistveno višjo prioriteto občine, medtem ko druge tri poudarjajo fizične osebe. Tudi mnenja društev in fizičnih oseb se na omenjenih štirih področjih najbolj razhajajo, vendar je razhajanje za približno 2% manjše. Zakaj so ta področja še posebej pomembna za eno ali drugo stran, ne moremo ugotoviti na osnovi razpoložljivih podatkov. Lahko pa sklepamo, da občine in društva kot glavno oviro razvoja vidijo premajhno zainteresiranost kmetovalcev, na drugi strani pa fizične osebe vidijo največjo oviro za razvoj v stanju na trgu.

Slika 11: Odstopanje od povprečne ocene problemov in omejitev po regijah v odstotkih

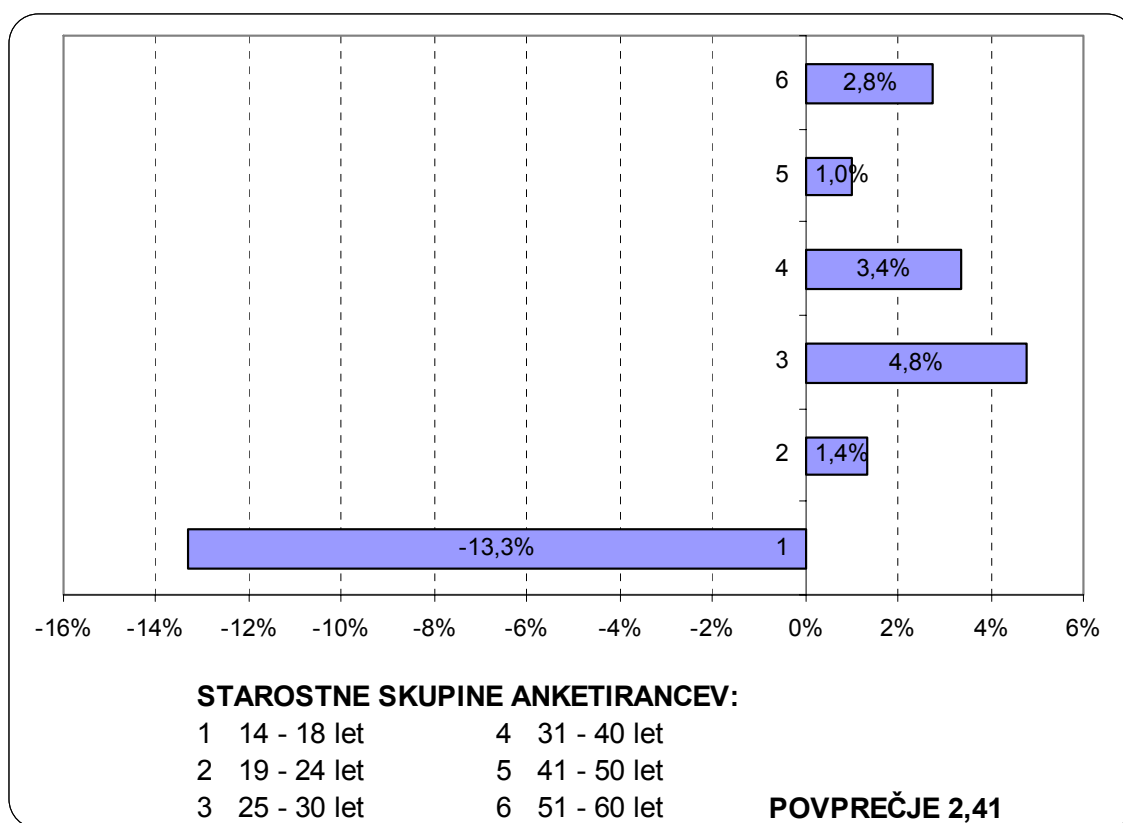


Iz slike 11 je razvidno, da polovica regij probleme in omejitve ocenjuje višje od povprečja, polovica pa nižje, vendar so odstopanja minimalna (največ 3%). Na

osnovi tega podatka lahko ugotovimo, da med regijami ni bistvenih razlik v oceni problemov in omejitev za izvajanje dopolnilnih dejavnosti.¹⁹

V prilogi 11 so prikazane povprečne ocene problemov in omejitev za izvajanje dopolnilnih dejavnosti po regijah. Znanje kmetovalcev s področja dopolnilnih dejavnosti je kar pet regij ocenilo z najvišjo oceno pomembnosti, sredstva za investicije pa so kot najpomembnejši problem ocenile 4 regije. Oba problema sta ocenjena z 90% pomembnostjo. Problematiko delovnega časa in nakupa oziroma najema zemljišč je 7 regij ocenilo kot najmanj pomembno omejitev. Zanimivo pa je razhajanje pri oceni problematičnosti cenovne konkurenčnosti z industrijsko pridelanimi proizvodi, saj ga Zasavska, Spodnja-posavska in Obalno-kraška regija ocenjujejo kot najmanj pomembnega, medtem ko mu v Gorenjski regiji pripisujejo največji pomen. Nobena regija ni problem pridobivanja dovoljenj opredelila kot najpomembnejši, a je kljub temu ocenjen s skoraj 90% povprečno pomembnostjo.

Slika 12: Odstopanja od povprečne ocene pomembnost problemov in omejitev po starosti anketirancev v odstotkih



Povprečne vrednosti pomembnosti problemov in omejitev vseh anketiranih skupin fizičnih oseb so nad povprečno oceno, vendar odstopajo le v okviru petih odstotkov. Od povprečne ocene bistveno odstopa le najmlajša skupina anketirancev. Mnenje te skupine anketirancev se bistveno razlikuje od drugih

¹⁹ Povprečno oceno smo izračunali kot povprečje vseh prejetih odgovorov (aritmetična sredina) in se razlikuje od povprečja mnenj treh interesnih skupin anketirancev (tehtana sredina), ki je predstavljeno v sliki številka 10 in prilogi številka 11.

skupin. Upoštevati moramo, da vsaj večina te populacije nima lastnih praktičnih izkušenj z dopolnilnimi dejavnostmi. Na podlagi tega sklepamo, da mnenje te skupine in v določeni meri tudi generacije med 19 in 24 let temelji na podlagi šolskega znanja in lastnih predstav.

Iz povprečnih ocen problemov in omejitev po starostnih skupinah opazimo največje razhajanje pri oceni cenovne konkurenčnosti industrijsko pridelanih izdelkov. Medtem ko najmlajši dve skupini to področje ocenjujeta kot malo pomembno, pa ga tri starostne skupine ocenijo kot najpomembnejše. Povprečen pomen te omejitve je 74% (2,22), če ne upoštevamo najmlajših dveh skupin, pa se povprečen pomen zviša na 94% (2,83).

Ravno obratna situacija je pri oceni problematičnosti kmetijske mehanizacije za dopolnilne dejavnosti, ki jo najmlajši skupini ocenjujeta kot zelo pomembno, ostale skupine pa veliko manj. Podrobni rezultati so predstavljeni v prilogi 12.

V anketi smo občine in društva prosili tudi, naj opišejo pozitivne spremembe, ki so jih opazili v zadnjem letu na področju dopolnilnih dejavnosti. Prejeli smo 215 dogovorov (n = 300). Odgovore smo razdelili med pozitivne, negativne in nevtralne. Med prejetimi odgovori je kar 65% pozitivnih in le 16% negativnih.

Med pozitivnimi spremembami v kraju občine in društva najpogosteje naštevajo:

- večanje števila kmetij, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo;
- pozitivne spremembe pri zakonodaji;
- pozitivni učinki ureditve blagovne znamke, certifikata kakovosti in podobno;
- nosilci dopolnilnih dejavnosti so zvišali kvaliteto svojih izdelkov (boljše znanje);
- pozitivni vplivi spodbujevalnih institucij (razvojna agencija, podjetniško podeželsko jedro,...).

Negativni odgovori navajajo zahtevnost zakonodaje in pridobivanja dovoljenj. Stalno spreminjanja zakonodaje na področju dopolnilnih dejavnosti in različna tolmačenja posameznih predpisov s strani inšpektorjev in upravnih enot so bili najbolj izpostavljeni problemi. Anketiranci so izpostavili tudi strogost predpisov na področju predelave živil živalskega izvora, saj so zdravstveno-sanitarni standardi enaki kot v industriji.

4.5 Ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu

Anketirance smo prosili, da iz seznama izberejo ukrepe, ki bi lahko izboljšali položaj na področju dopolnilnih dejavnosti in jih ocenijo od 1 (nepomembno) do 3 (zelo pomembno).

Mnenja anketirancev o pomembnosti ukrepov za izboljšanje položaja smo primerjali glede na interesno skupino anketirancev in regijo, v kateri prebivajo.

Povprečne vrednosti odgovorov opazovanih interesnih skupin smo izračunali kot povprečje ocen posameznih interesnih skupin in so predstavljeni v prilogi številka 12. Vse tri opazovane interesne skupine so v povprečju skoraj enako ocenile

pomembnost ukrepov za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti društev (občine = 85%, društva = 86% in fizične osebe = 87%), vendar so njihovi pogledi na pomembnost posameznega ukrepa precej različni. Povprečne ocene pomena ukrepov po interesnih skupinah so predstavljene v prilogi 12.

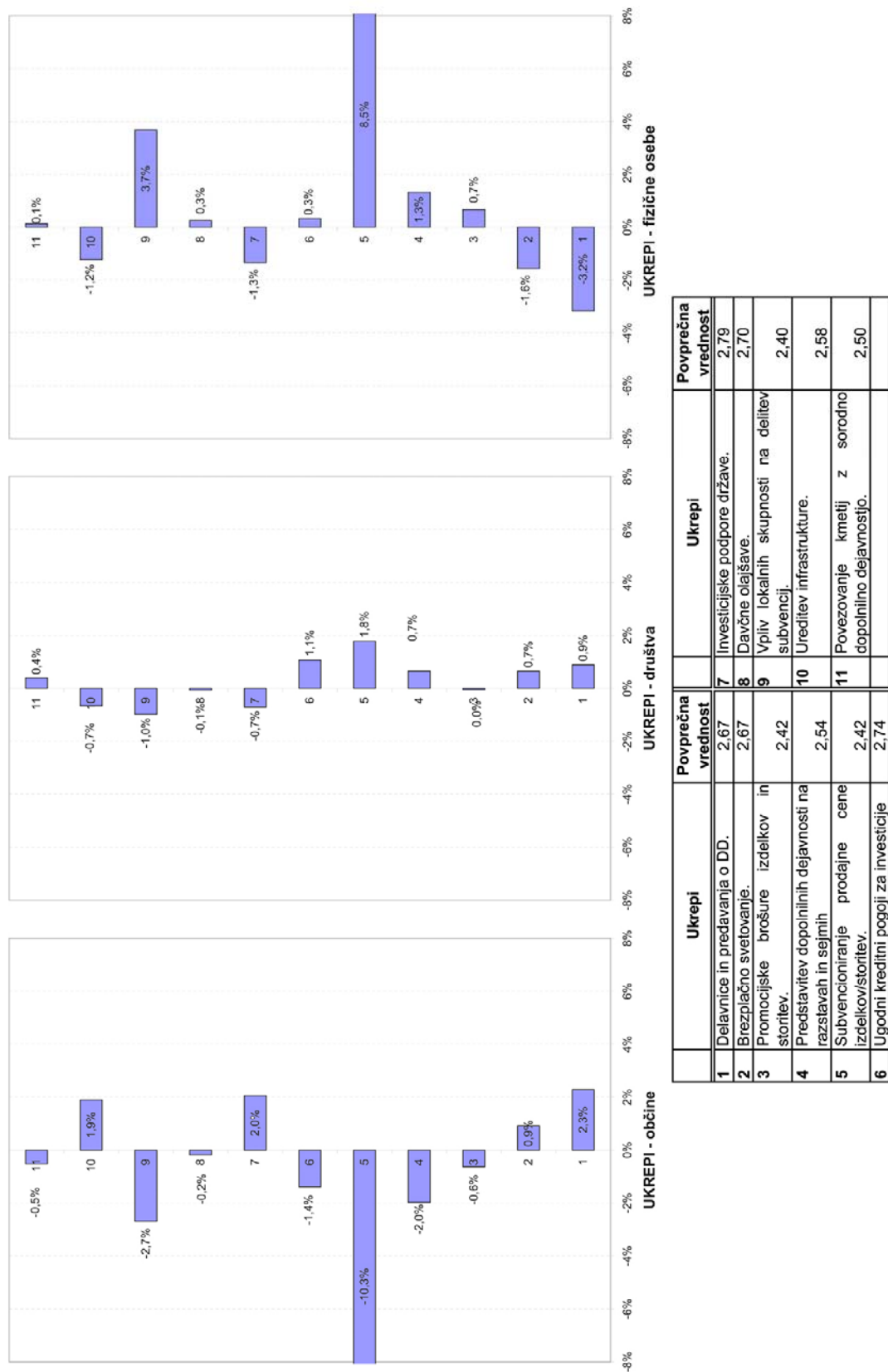
Skupni povprečni pomen, ki ga vse anketirane skupine pripisujejo ukrepom (2,58 oziroma 86%) je višji od skupnega povprečnega pomena za probleme in omejitve (2,49 oziroma 83%). Vsi ukrepi so ocenjeni z več kot 80% pomembnostjo, vendar se mnenja po skupinah razlikujejo.

Vse tri interesne skupine so kot najpomembnejše ukrepe za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti opredelile investicijsko podporo države, ugodne kredite in davčne olajšave. Iz tega je razvidno, kako velik pomen pripisujejo anketiranci javnim finančnim instrumentom, medtem ko so posredne podpore manj pomembne. Najmanjši pomen pa vse tri interesne skupine pripisujejo izdelavi promocijskih brošur, subvencioniranju prodajne cene in vplivu lokalnih skupnosti na delitev subvencij. Od skupnih ocen najbolj odstopa mnenje občin, ki poudarjajo pomen izobraževanja kmetovalcev.

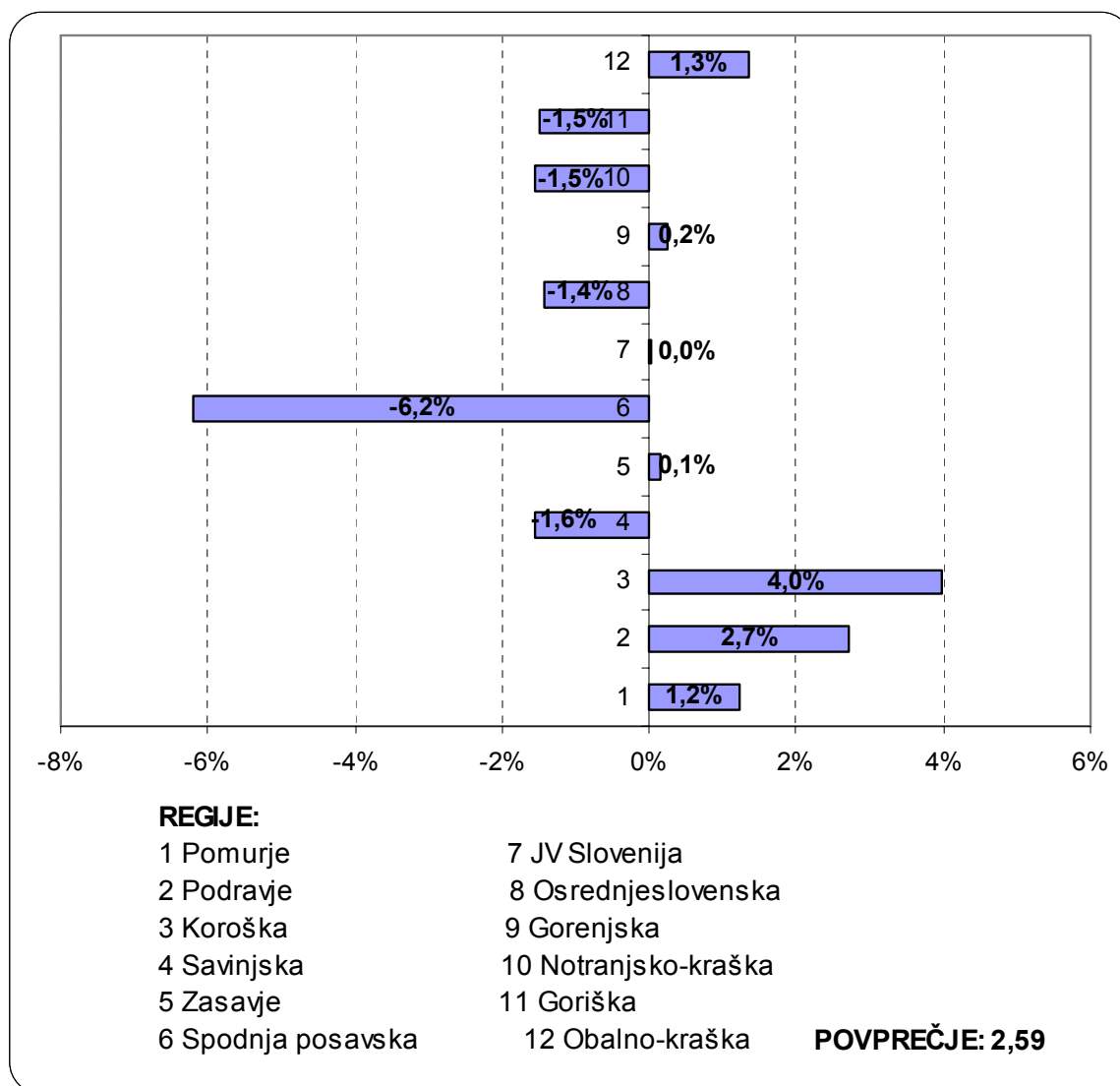
V sliki 13 prikazujemo pomen, ki so ga anketirane interesne skupine določile posameznemu ukrepu za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti. Malo ocen odstopa od povprečja. Izjema je predvsem pomen, ki ga občine oziroma fizične osebe pripisujejo subvencioniranju prodajne cene izdelkov in storitev.

Glede na velike razlike pri odgovorih po interesnih skupinah in regijah na predhodna vprašanja je usklajenost odgovorov pri ukrepih presenetljiva.

Slika 13: Odstopanja od povprečnih vrednosti odgovorov anketirancev o ukrepih za spodbujanje dopolnilne dejavnosti po interesnih skupinah v odstotkih



Slika 14: Odstopanje od povprečnega pomena ukrepov za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti po regijah v odstotkih



Kot so problemi in omejitve za dopolnilne dejavnosti po regijah različno vrednoteni, regije različno vrednotijo tudi ukrepe za njihovo spodbujanje. V obeh primerih pa je v določenih regijah enako odstopanje od povprečja. Višje od povprečja ocenjujejo pomen ukrepov v podravski in koroški regiji, nižje pa v Spodnji posavski regiji.²⁰

Pet regij je kot najmanj pomemben ukrep navedlo izdelavo promocijskih gradiv, ki je tudi v povprečju vseh anketirancev ocenjen kot najmanj pomemben ukrep. Med takimi ukrepi sta še vpliv lokalne skupnosti na delitev subvencij in povezovanje kmetij s sorodno dopolnilno dejavnostjo. Takšna opredelitev je ravno v nasprotju z

²⁰ Povprečno oceno smo izračunali kot povprečje vseh prejetih odgovorov (aritmetična sredina) in se razlikuje od povprečja mnenj treh interesnih skupin anketirancev (tehtana sredina), ki je predstavljeno v sliki številka 13 in prilogi številka 12.

trendi povezovanja in sodelovanja v gospodarstvu. Povprečne ocene ukrepov za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti po regijah so predstavljene v prilogi 12.

4.6 Vloga društev pri spodbujanju dopolnilnih dejavnosti

Društvom smo zastavili dodatno vprašanje o vrstah pomoči, ki jih nudijo svojim članom. Na vprašanje so lahko odgovarjali le z da ali ne. Kar nekaj društev je opozorilo, da našteje dejavnosti izvajajo v sodelovanju z svetovalci Kmetijsko gozdarske zbornice.

Zaradi neenakomerne porazdelitve društev po regijah in samo 21% odziva analiziramo odgovore samo do nivoja regije. Pri vseh odgovorih pa moramo upoštevati, da gre le za številčne podatke in ne ocene kakovosti pomoči društev. Deleži v spodnji tabeli so izračunani na osnovi prejetih odgovorov društev.

Preglednica 18: Deleži društev, ki nudijo posamezne oblike pomoči svojim članom po regijah

Kakšne vrste informacij in pomoči nudijo društva svojim članom?	Pomurje	Podravje	Koroška	Savinjska	Zasavje	Spodnja posavska	JV Slovenija	Osrednje-slovenska	Gorenjska	Notranjsko-kraška	Goriška	Obalno-kraška	POVPREČJE
Strokovna literatura.	36%	51%	80%	59%	33%	60%	57%	61%	59%	20%	54%	33%	52%
Predavanja in praktični prikazi.	88%	89%	80%	100%	100%	100%	100%	94%	88%	60%	92%	83%	92%
Pomoč pri pridobivanju dovoljenj.	28%	31%	20%	28%	33%	10%	29%	22%	53%	40%	23%	0%	28%
Pomoč pri pridobivanju finančnih sredstev.	40%	51%	40%	52%	33%	40%	36%	28%	71%	0%	46%	33%	44%
Izmenjava informacij med člani	96%	94%	100%	93%	100%	100%	100%	83%	82%	60%	92%	83%	92%
Svetovanje strokovnjakov.	76%	80%	60%	93%	100%	90%	79%	89%	76%	40%	85%	67%	81%
Pomoč pri oblikovanju blagovne znamke.	20%	31%	20%	28%	0%	20%	36%	33%	41%	20%	31%	67%	30%
Pomoč pri prodajnih aktivnostih	64%	34%	20%	34%	33%	20%	21%	50%	41%	20%	46%	50%	39%

Največ društev je ustanovljenih z namenom izmenjave mnenj med člani. Drugo pomembno poslanstvo pa je organizacija predavanj in praktičnih prikazov ter organizacija strokovnih predavanj. Najmanjši pomen pa namenjajo pomoči pri pridobivanju dovoljenj in na področju marketinga. Tu so nosilci dopolnilne dejavnosti bolj prepuščeni lastni iznajdljivosti in svetovalcem KGZ in PCMG-ja.

Anketirana društva v povprečju nudijo pomoč pri dobri polovici od naštetih dejavnosti. Najbolj aktivna so društva v Gorenjski in Savinjski regiji, medtem ko društva v Notranjsko-kraški regiji nudijo v povprečju le tretjino od naštetih pomoči.

Društva v Gorenjski regiji bolj aktivno pomagajo svojim članom pri pridobivanju dovoljenj in finančnih sredstev kot v ostalih regijah, po pomoči pri prodajnih aktivnostih pa izstopajo društva v Pomurski in Obalno-kraška regiji.

5 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK

5.1 Pojem in definicije dopolnilnih dejavnosti

V poglavju 2.2 smo opredelili različne klasifikacije dopolnilnih dejavnosti. ZKme definira dopolnilno dejavnost zelo ozko in jo veže izključno na dejavnosti, ki so vsaj posredno povezane s kmetijstvom. Ob upoštevanju rezultatov Oblakove o deležu prihodkov iz kmetijstva (Oblak, 2002, str. 72), zasedenosti kmetij v raziskavi Združenja turističnih kmetij (Čuček, Kosi, 2002, str. 13) in ugotovitev raziskav v EU (Gasson, 1988, str. 177) bo potrebno klasifikacijo dopolnilnih dejavnosti opredeljeno v Uredbi o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (Ur. l. RS 46/01) razširiti na alternativne dejavnosti. Razširitev klasifikacije je smiselna tudi iz vidika osnovne definicije dopolnilnih dejavnosti, ki kot njeno bistveno funkcijo opredeljuje boljše izkoriščanje virov na kmetiji.

Zakonodaja na področju dopolnilnih dejavnosti obstaja le kratek čas, kar seveda ni opravičljiv razlog za veliko število nedorečenosti, različnega obravnavanja vlog v posameznih upravnih enotah in različnih zahtev inšpektorjev. Po drugi strani pa je iz odgovorov občin in društev v poglavju 4.6 opaziti pozitivne spremembe na tem področju. Strogost posameznih predpisov, ko na primer zdravstveno-sanitarni predpisi pri predelavi živil živalskega izvora, je po eni strani breme za proizvajalce, po drugi strani pa je namen strogih predpisov varstvo potrošnikov. Prejeli smo tudi mnenje zeliščarja, ki opisuje dolgoročno škodo, povzročeno s strani nestrokovnih nabiralcev zelišč, in zato predlaga uvedbo ekskluzivnih dovoljenj. Vsekakor bo potrebno še veliko usklajevanja zakonodaje v dobro izvajalcev in uporabnikov.

Eden izmed razlogov za nepreglednost stanja na področju dopolnilnih dejavnosti je ohlapnost predpisov oziroma nestriktnost pri njihovem izvajanju. Če je čebelarstvo opredeljeno kot dopolnilna dejavnost na kmetiji, potem naj bi vsi čebelarji, ki prodajajo čebelje izdelke, v zakonsko določenem roku to dejavnost tudi registrirali kot dopolnilno dejavnost oziroma se registrirali kot samostojni podjetniki. V letošnjem letu se pripravlja sprememba, ki bo vnesla več preglednosti na tem področju, saj se tudi sami čebelarji pritožujejo nad čebelarji brez čebel, ki so v lanskem letu prejeli subvencije.

Zakaj bi mala kmetija sploh registrirala dopolnilno dejavnost na kmetiji, je naslednje vprašanje. Iz primerjave podatkov po petih primerljivih skupinah dejavnosti iz popisa kmetijskih gospodarstev 2000 in registra dopolnilnih dejavnosti je razvidno, da 45% kmetij, ki opravljajo dopolnilno dejavnost, te ni registriralo. Neposredne in posredne podpore so tako za kmetije kot kmetije z dopolnilno dejavnostjo podobne, zahteve pa zelo različne, hkrati pa definicija dopolnilnih dejavnosti ne določa jasne meje med osnovno kmetijsko in dopolnilno dejavnostjo.

5.2 Pomen in percepcija dopolnilnih dejavnosti

Stanje na področju dopolnilnih dejavnosti nam kaže primerjava treh baz podatkov:

- podatki iz popisa kmetijskih gospodarstev, ki kažejo s katerimi dejavnostmi se ukvarjajo Slovenske kmetije,
- podatki iz registra dopolnilnih dejavnosti, ki kažejo koliko kmetij je dopolnilno dejavnost tudi registriralo in
- analiza anketnih vprašalnikov o percepciji dopolnilnih dejavnosti.

Podrobno so rezultati predstavljeni v poglavjih 2.4 in 4, iz katerih povzamemo le šest najpomembnejših ugotovitev.

Po podatkih popisa se z dopolnilno dejavnostjo ukvarja 4,6% kmetij, vendar jo je kot dopolnilno dejavnost registrirano le 1,6%, medtem ko jim vsi anketiranci pripisujejo visoko pomembnost.

Najpomembnejša dopolnilna dejavnost glede na podatke iz popisa kmetijskih gospodarstev in registra dopolnilnih dejavnosti so storitve s kmetijsko mehanizacijo, analiza anketnih vprašalnikov pa kot najpomembnejšo dopolnilno dejavnost opredeljuje turizem na kmetiji, medtem ko storitve s kmetijsko mehanizacijo uvrščajo na 7. mesto. Razlog za tako visoko odstopanje je najbrž tudi v popularnosti turizma, medtem ko storitve s kmetijsko mehanizacijo, kot najbolj razširjena dopolnilna dejavnost v Sloveniji niso splošno zanimive.

Tako današnji kot prihodnji pomen dopolnilnih dejavnosti anketiranci v povprečju ocenjujejo enako (približno 55%), vendar je razporeditev dejavnosti glede na pomembnost različna. V obeh primerih je na prvem mestu turizem na kmetiji, na zadnjem pa ribogojstvo. Bistveno večji pomen bodo v prihodnosti imeli predelava hrane, ohranjanje tradicije in domača obrt, zmanjšal pa se bo pomen dejavnosti, povezanih z lesom.

Pomembnost posameznih dopolnilnih dejavnosti raste sorazmerno z deležem kmečkih gospodinjstev v posamezni regiji. Odstopanja pri oceni pomena dopolnilnih dejavnosti glede na delež kmečkih gospodinjstev so zelo velika.

Podatki iz registra dopolnilnih dejavnosti kažejo, da je 20% kmečkih gospodinjstev registriralo več kot eno dopolnilno dejavnost. Tudi iz podatkov popisa kmetijskih gospodarstev lahko sklepamo, da se približno 20% kmečkih gospodinjstev ukvarja z več kot eno dopolnilno dejavnostjo. Ta podatek je zelo obetaven, saj kaže na profesionalizacijo kmetij.

Med ukrepe za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti smo navedli tudi povezovanje kmetij z sorodno dopolnilno dejavnostjo, vendar so to možnost anketiranci uvrstili samo na osmo mesto od enajstih. Mislimo, da se na tem področju vse premajhen pomen pripisuje učinkovitosti, specializacij in sodelovanju.

5.3 Regionalna raznolikost pri percepciji dopolnilnih dejavnosti

Med najpomembnejše dejavnike razvoja dopolnilnih dejavnosti štejemo naravne danosti, pripravljenost kmetovalcev za sprejemanje podjetniških izzivov in učinkovitost podporno-svetovalnih služb ob upoštevanju možnosti za zaposlitev izven kmetije.

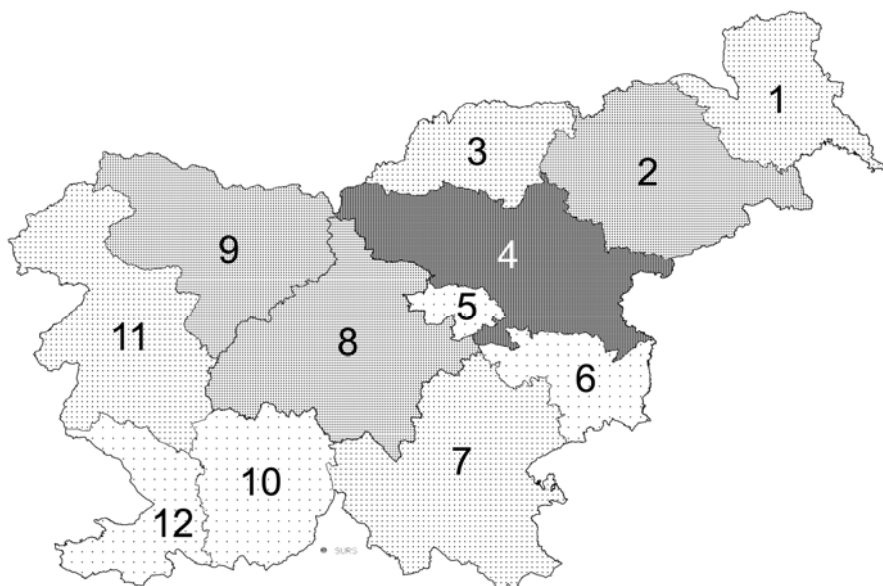
V sliki 15 prikazujemo deleže kmetij z dopolnilno dejavnostjo po regijah na podlagi podatkov popisa kmetijskih gospodarstev in registra. Primerjava nam pokaže, da po podatkih popisa kmetijskih gospodarstev, Osrednjeslovenska in Goriška regija dosežeta višji delež dopolnilnih dejavnosti, kot po podatkih iz registra. Na drugi strani, pa je v Savinjski regiji po podatkih popisa kmečkih gospodarstev le 16% kmetij z dopolnilno dejavnostjo, medtem ko je po podatkih registra v tej regiji več kot četrtnina vseh kmetij z registrirano dopolnilno dejavnostjo.

Zanimiva je primerjava koncentracije dopolnilnih dejavnosti po regijah s podatki o porabljenih sredstvih za svetovalne storitve vavčerskega sistema PCMG-ja (preglednica 12), po katerih regije z najmanjšim deležem dopolnilnih dejavnosti v skupnem nikakor ne prejemajo najmanjšega deleža teh sredstev. Ta podatek je najbrž posledica aktivnosti svetovalnih služb v teh regijah in podjetniške aktivnosti kmetovalcev.

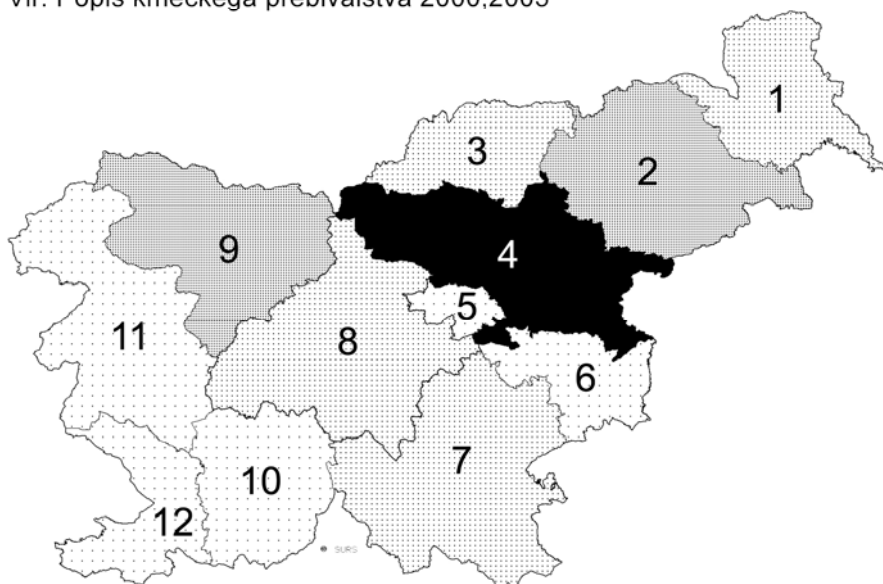
Tudi opredelitev problemov in ovir za dopolnilne dejavnosti se razlikuje glede na delež kmetij z dopolnilno dejavnostjo v regiji. V regijah, kjer je koncentracija dopolnilnih dejavnosti večja, kot najpomembnejši problem navajajo znanje kmetovalcev, v regijah z manjšo koncentracijo pa so največji problem finančna sredstva. Kot ukrepe za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti pa vse regije poudarjajo pomen ugodnih kreditov in investicijske podpore države.

Pomembnost posamezne dopolnilne dejavnosti se med regijami razlikuje. Povprečne skupna ocena pomena dopolnilnih dejavnosti pa je v vseh regijah skoraj enaka (odstopanja od povprečja so v okviru 7%). Podrobnejši podatki so predstavljeni v poglavju 4. Tudi povprečna skupna ocena problemov in omejitev ter ukrepov za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti je v vseh regijah skoraj enaka (odstopanja od povprečja so v okviru 7%).

Slika 15: Delež kmetij z dopolnilno dejavnostjo v regijah po podatkih registra dopolnilnih dejavnosti in popisa kmetijskih gospodarstev 2000



Vir: Popis kmečkega prebivalstva 2000, 2003



Vir: Register dopolnilnih dejavnosti MKGP, 2004

Delež kmetij z dopolnilno dejavnostjo v regiji

- 0 - 5 %
- 6 - 10 %
- 11 - 15 %
- 16 - 20 %
- Nad 25 %

Sifra	Regija	Sifra	Regija
1	Pomurska	7	Jugovzhodna Slovenija
2	Podravska	8	Osrednjeslovenska
3	Koroška	9	Gorenjska
4	Savinjska	10	Notranjsko-kraška
5	Zasavska	11	Goriška
6	Spodnjeposavska	12	Obalno-kraška

Na osnovi zbranih podatkov lahko povzamemo, da ni bistvene razlike med povprečno pomembnostjo pomena, ovir in ukrepov za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti po posameznih regijah. Zaključimo lahko, da na osnovi zbranih

podatkov ne moremo pojasniti razlike v koncentraciji dopolnilnih dejavnosti po posameznih regijah.

5.4 Raznolikost med percepcijo dopolnilnih dejavnosti različnih interesnih skupin

Iz analize anketnih vprašalnikov lahko ugotovimo bistvene razlike v percepciji dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu glede na ključne akterje na tem področju: fizične osebe, društva in občine.

Največja odstopanja od povprečnih vrednosti odgovorov se kažejo pri oceni današnjega pomena dopolnilnih dejavnosti, medtem ko so mnenja vseh treh interesnih skupin o ukrepih za njihovo spodbujanje v večji meri usklajena.

Društva nižje ocenjujejo današnji pomen dopolnilnih dejavnosti od občin in fizičnih oseb. V oceni njihovega prihodnjega pomena pa so najbolj optimistične fizične osebe.

Pri pripisovanju pomembnosti problemov in omejitev so menja občin in društev pretežno usklajena, medtem ko pri določanju pomena ukrepov za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti mnenja društev in fizičnih oseb v veliki meri nasprotujejo mnenju občin.

V anketnem vprašalniku fizičnim osebam smo spraševali, katere vloge in aktivnosti lahko pripišemo dopolnilnim dejavnostim. Odgovore smo razvrstili po spolu anketiranca v tri skupine: ženske, moški in neopredeljeni. Iz analize je razvidno, da ženske v povprečju pripisujejo vsem vlogam in aktivnostim večji pomen od ostalih opazovanih skupin, še posebej pa poudarjajo ekološko kmetovanje in integrirano pridelavo. Moški so pomen dopolnilnih dejavnosti opredelili bolj iz zornega kota ekonomskih koristi.

Iz vseh analiz lahko ugotovimo, da posamezne interesne skupine zelo različno ocenjujejo pomen dopolnilnih dejavnosti, prav tako pa se razlikuje tudi njihovo videnje problemov in ukrepov za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti.

5.5 Percepcija problemov s strani države in uporabnikov

Država spodbuja razvoj dopolnilnih dejavnosti z neposrednimi in posrednimi ukrepi. Glede na to, da posamezne spodbude delujejo šele krajše obdobje in glede na velike spremembe na trgu je težko oceniti njihove direktne vplive.

S pristop k EU se je spremenil tudi način pridobivanja finančnih sredstev. Ta so na razpolago, vendar je za njihovo pridobitev potrebno izpolniti zahtevno dokumentacijo, kar pa odvrača veliko število kmetovalcev. V zadnjem času je tudi na tem področju opaziti pozitivne spremembe. MKGP z informiranjem o razpisanih finančnih sredstvih in pogojih za pridobitev informira kmetovalce, kmetijski

svetovalci in svetovalci PCMG-ja pa kmetovalcem pomagajo pri izpolnjevanju dokumentacije, pa tudi kmetovalci se prilagajajo novemu sistemu.

Iz analize anketnih odgovorov je razvidno, da sta največja problema in omejitvi razvoja dopolnilnih dejavnosti znanje kmetovalcev in finančna sredstva. Iz tega zornega kota je politika države, ki iz različnih programov namenja sredstva za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti in hkrati vzdržuje sistem kmetijskih svetovalcev, do neke mere upravičena. Pomembno vlogo pri izobraževanju in informiranju kmetovalcev pa imajo tudi društva.

Pod učinkovitost sistema štejemo tako učinkovitost državnih mehanizmov kot učinkovito porabo pridobljenih sredstev na kmetiji. Razpoložljivi podatki ne potrjujejo te trditve niti je ne zavračajo, hkrati pa učinkovitosti posameznih služb nismo proučevali. Vsekakor je to tako obsežno področje, da zahteva samostojno raziskavo.

Kljub temu, da glede na odgovore anketirancev prodaja izdelkov in storitev ni velik problem, pa je potrebno upoštevati, da je trg za te izdelke in storitve omejen. Zato je pomembno, da država hkrati s spodbujanjem ponudbe spodbuja tudi povpraševanje po izdelkih. Kljub oceni anketirancev, da je izdelava promocijskih brošur in prospektov najmanj pomemben ukrep od naštetih, pa je po analizi Združenja turističnih kmetij (Čuček, Kosi, 2002, str. 9) več kot 60% gostov za turistično kmetijo zvedelo iz različnih medijev, ostalih 40% pa od prijateljev.

5.6 Sklep

Dopolnilne dejavnosti pokrivajo zelo širok segment, zato je v eni raziskavi težko podrobno raziskati specifične podrobnosti posamezne dejavnosti. Z raziskavo smo želeli prikazati splošno stanje na področju dopolnilnih dejavnosti in nakazati najočitnejše pomanjkljivosti obstoječega sistema. Hkrati smo s primerjavo razpoložljivih podatkov in anketnih odgovorov nakazali na očitna razhajanja med pomenom dopolnilnih dejavnosti, ki jim ga pripisujejo različne interesne skupine in, dejanskim stanjem.

Večkrat smo v besedilu navedli problematiko preglednosti podatkov, pa naj se ta nanaša na preglednost državnih subvencij, spodbude občin, ocene prihodkov od kmetijstva ali ocene tržnih potencialov za izdelke in storitve dopolnilnih dejavnosti. Na osnovi tako približnih podatkov je težko pripraviti programe za spodbujanje dejavnosti, ki naj dejansko pomagajo kmetovalcem pri doseganju zadovoljivega dohodka. Hkrati pa je na osnovi takšnih podatkov težko oceniti revščino oziroma bogastvo določene skupine prebivalstva in dejansko upravičenost do spodbud.

Raziskava v grobem osvetljuje stanje na področju dopolnilnih dejavnosti v slovenskem kmetijstvu. Za natančnejšo sliko pa bodo potrebne nadaljnje poglobljene raziskave posameznih področij.

LITERATURA

1. Barbič Ana: Kmetov vsakdan : položaj in prihodnost družinskih kmetij na Slovenskem. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1991. 349 str.
2. Bavec Martina et all.: Ekološko kmetovanje. Ljubljana : Kmečki glas, 2001. 448 str.
3. Blueprint for new tourism. London : World travel & tourism council, 2003. 11 str.
4. Celostni razvoj podeželja in obnova vasi: primeri dobrih praks. Ljubljana : Ministrstvo za kmetijstvo , gozdarstvo in prehrano, 2002. 39 str.
5. Cunder Tomaž: Naravne danosti in socioekonomska struktura. Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. Študija v okviru raziskovalnega projekta CRP ZEMLJA. Učinki vključevanja Slovenije v mednarodne integracije na slovensko kmetijstvo. Ljubljana : ČZD Kmečki glas, 1997, str. 143-156
6. Čuček Vesna in Kosi Renata: Zbiranje podatkov o obiskanosti turističnih kmetij v letu 2002, Poročilo o delu. Celje : Zveza turističnih kmetij Slovenije, 2002. 17 str.
7. Drmota Doroteja: Vloga individualnega svetovanja pri svetovalnem delu v kmetijstvu. Specialistično delo., Ljubljana : Biotehnična fakulteta, 1998. 55 str.
8. Erjavec Emil et. all: Nekatera odrita vprašanja nacionalne kmetijske politike ob pristopu Slovenije k Evropski uniji. Ljubljana: Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije. 2003, str. 37-54.
9. Gasson Ruth: Farm diversification and rural development. Journal of Agricultural Economics. England, 39(1988), str. 175-181.
10. Ivančič Angelca: Kakovost življenja v Sloveniji: Vseživljensko izobraževanje in socialna neenakost. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1995, str. 45-80.
11. Juvančič Luka: Alternativni dohodkovni viri na podeželju, prosojnice za predavanje., Ljubljana : Biotehniška fakulteta, 2004. 45 str.
12. Juvančič Luka: Drugi programi podpor za razvoj podeželja v Sloveniji, prosojnice za predavanje., Ljubljana : Biotehniška fakulteta, 2004. 23 str.
13. Juvančič Luka: Model odločanja o zaposlovanju na kmečkih gospodarstvih v Sloveniji. Doktorska disertacija., Ljubljana: Biotehnična fakulteta, Oddelek za zootehniko, 2002. 130 str.
14. Kladnik D.: Leksikon geografije podeželja. Ljubljana : Inštitut za geografijo, 1999. 318 str.
15. Kovačič Matija: Socio-ekonomska in velikostna struktura kmetij v Sloveniji v obdobju 1981-1991. Ljubljana : Inštitut za agrarno ekonomiko Biotehniške fakultete, 1995.
16. Kovačič Matija, Udovč Andrej: Razvojni trendi v slovenskem kmetijstvu. Biotehniška fakulteta. [<http://www.bf.uni-lj.si/>], 8. julij 2003.
17. Kulovec Milena et all.: Dopolnilne dejavnosti na kmetiji. Ljubljana : Kmečki glas, 2002. 175 str.
18. Markeš Marija: Kmetijstvo in okolje. Zbornik referatov strokovnega posveta Ekološkega foruma Liberalne demokracije Slovenije. Ljubljana : Ekološki forum LDS v sodelovanju z Liberalno akademijo, 1998, str. 129-138.

19. Oblak Olga, Juvančič Luka, Erjavec Emil: Ocena skupnega dohodka na kmečkih gospodarstvih v Sloveniji. Slovensko kmetijstvo in Evropska unija / 2. konferenca DAES. Ljubljana : Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije - DAES, 2003, str. 271-288.
20. Oblak Olga: Ocena skupnega dohodka na kmečkih gospodarstvih v Sloveniji. Magistrsko delo., Ljubljana : Biotehnična fakulteta, Oddelek za agronomijo, 2002, 110 str.
21. Potočnik Savič Irma: Iskanje dodatnih virov zaslužka na podeželju: primer dopolnilnih dejavnosti na kmetijah v Sloveniji. Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2001, str. 7-21.
22. Program razvoja podeželja (Sapard - ukrep 3 gospodarska diverzifikacija na kmetiji). Ljubljana : Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2001. 11 str.
23. Program razvoja podeželja (Sapard). Ljubljana : Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2003. 11 str.
24. Slee Bill: Alternative Farm Enterprises. London : Farming Press Limited, 1989. 238 str.
25. Volk Tinca: Uticaj agrarne politike na razvoj poljoprivrede Slovenije u periodu tranzicije i uključenja u Evropsku uniju, Doktorska disertacija., Beograd : Poljoprivredni fakultet, 2004. 161 str.
26. Wostner P. (urednik): Finančni instrumenti EU. Ljubljana : GV založba, 2004. v tisku.

VIRI

1. Celostni razvoj podeželja in obnova vasi: primeri dobrih praks. Ljubljana : Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2002. 39. str.
2. Enotni programski dokument 2004 - 2006. Ljubljana : Služba vlade RS za strukturo politiko in regionalni razvoj, 2004. 235 str.
3. Intervju z Andrejem Udovcem o stanju na področju dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu in spremembi zakonodaje na tem področju. Ljubljana: Erhart Vesna, avgust 2004.
4. Intervju z Mileno Kulovec o stanju na področju dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu in spremembi zakonodaje na tem področju. Ljubljana: Erhart Vesna, avgust 2004.
5. Interni podatki o številu uporabnikov vavčerskega sistema in višini sredstev po regijah v letih 2002 do 2004, Ljubljana: PCMG - Pospesevalni center za malo gospodarstvo, 2004
6. Kmetijska svetovalna služba Slovenije - poročilo za leto 2003, program za leto 2004. Ljubljana : Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, 2004. 110 str.
7. Ocena stanja v slovenskem kmetijstvu v letu 2001 - prehodno poročilo. Ljubljana : Kmetijski inštitut Slovenije, 2002. 37 str.
8. Podatki iz registra dopolnilnih dejavnosti. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, april 2004.
9. Podatki o pravnih subjektih. Ljubljana: iGV, d.o.o., 2004

10. Podatki o sredstvih Javnega sklada Republike Slovenije za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja za dopolnilne dejavnosti na področju kmetijstva. Ljubljana : Javni sklad Republike Slovenije za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti podeželja, 2004.
11. Podatki o zavezancih za davek na dohodek iz kmetijstva. Ljubljana : Davčni urad Republike Slovenije, 20.9.2004
12. Podatki za WTO poročilo o financiranju dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu 2003. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2004.
13. Podrobnejši podatki popisa kmetijskih gospodarstev 2000 in 2003. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 2004
14. Popis kmetijskih gospodarstev, Ljubljana, 2000. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 2002. 256 str.
15. Pravilnik o spremembah in dopolnitvah pravilnika o vsebini vloge za izdajo dovoljenja za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetiji(Uradni list RS, št. 88/2001)
16. Pravilnik o usposobljenosti za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (Uradni list RS, št. 17/2004)
17. Pravilnik o vsebini vloge za izdajo dovoljenja za opravljanje dopolnilne dejavnosti na kmetiji(Uradni list RS, št. 71/2001)
18. Pregled kmetijske politike: Slovenija / OECD, Center za sodelovanje z nečlanicami;. Ljubljana : Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije, 2001. 184 str.
19. Promocijsko gradivo PCMG
20. Splošna navodila za izvajanje programa vavčerskega svetovanja v letu 2004. Ljubljana: PCMG - Pospeševalni center za malo gospodarstvo, 2004. 13 str.
21. SURS Novica: Struktura kmetijskih gospodarstev, Področje: Kmetijstvo in ribištvo 1. junij 2003 (19.4.2004).
22. Statistični letopis Republike Slovenije 2003,
23. Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (Uradni list RS, št. 46/2001)
24. Volk Tinca - pojasnilo o višini proračunskih sredstvih za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu. Ljubljana: Erhart Vesna, avgust 2004.
25. Vzorčni opis kmetijskih gospodarstev 2003. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 2004.
26. Ways forward for sustainable agriculture, Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2002. str. 44.
27. Zakon o dohodnini (Uradni list RS, št. 54/2004)
28. Zakon o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 54/2000)

PRILOGE

Priloga 1: Vrste dopolnilnih dejavnosti v registru dopolnilnih dejavnosti

Dopolnilnih dejavnosti, kot so opredeljene po registru dopolnilnih dejavnosti, ki ga vodi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in je sestavljen na osnovi Uredbe o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (Ur. l. RS, št. 46/01):

KODA	OPIS
1	Predelava, obdelava, dodelava, zamrzovanje in pakiranje kmetijskih pridelkov in gozdnih sortimentov
01.1	- mesa in mesnih izdelkov
01.2	- mleka
01.3	- vrtnine
01.3.01	- zelenjavni sokovi
01.3.02	- zelenjavne kašice
01.4	- sadja
01.4.01	- sadni sokovi
01.4.02	- alkoholne pijače iz sadja
01.4.03	- žgane pijače iz sadja
01.5	- lesa
01.6	- poljščine
01.6.01	- sokovi iz poljščin
01.6.02	- olja
01.7	- grozdja
01.7.01	- vinski kis
02	Prodaja pridelkov in izdelkov okoliških kmetij na kmetiji*
03	Nabiranje, predelava in prodaja gozdnih sadežev in zelišč
04	Turizem na kmetiji
04.1	- kmetija z nastanitvijo
04.2	- izletniška kmetija
04.3	- vinotoč
04.4	- osmica
05	Dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji
05.1	- peka kruha
05.2	- peka potic in peciva
05.3	- ostalo* (s seznama, ki je sestavni del vloge, navedite zaporedno št.)
05.3.01	- lončarstvo
05.3.02	- oblikovanje keramike
05.3.03	- pletarstvo
05.3.04	- tkalstvo
05.3.05	- izdelovanje krpank
05.3.06	- ročno pletenje

05.3.07	- izdelovanje kvačkanih vezenin
05.3.08	- domača suhorobarska galanterija in nadaljevanje stare suhorobarske dediščine
05.3.09	- medicinarstvo
05.3.10	- svečarstvo
05.3.11	- sodobno unikatno oblikovanje iz usnja in usnjenih delov
05.3.12	- sedlarstvo
05.3.13	- coklarstvo
05.3.14	- umetnostno kovaštvo
05.3.15	- domače tesarstvo
05.3.16	- domače mizarstvo
05.3.17	- rezbarstvo
05.3.18	- izdelovanje intarzij
05.3.19	- sodarstvo
05.3.20	- kolarstvo
05.3.21	- izdelovanje klekljanih čipk
05.3.22	- izdelovanje vezenin
05.3.23	- piparstvo
05.3.24	- slamnikarstvo
05.3.25	- unikatno poslikavanje tkanin
05.3.26	- unikatno šiviljstvo in krojaštvo za posebne namene
05.3.27	- izdelovanje umetnega cvetja
05.3.28	- kotlarstvo
05.3.29	- apneničarstvo
05.3.30	- unikatno kamnoseštvo
05.3.31	- vrvarstvo
05.3.32	- izdelovanje bičev
05.3.33	- izdelovanje maskot
05.3.34	- izdelovanje dekorativnih in okrasnih predmetov
05.3.35	- replike avtorskih izdelkov
05.3.36	- sodobno oblikovani, pogosto tudi sestavljeni izdelki iz različnih gradiv
05.3.37	- replike izdelkov naše dediščine
05.3.38	- unikatni steklarski avtorski izdelki
05.3.39	- umetniško brušeni steklarski izdelki
05.3.40	- oglarstvo
05.3.41	- ročno poslikavanje najrazličnejših predmetov
05.3.42	- sodobno interpretirani izdelki naše dediščine
05.3.43	- dekorativno oblikovanje iz testa in drugih novih gradiv
05.3.44	- ročno izdelane igrače in lutke
05.3.45	- unikatno umetno livarstvo
05.3.46	- ostali unikatni izdelki
05.4	- krovstvo s slamo, skodlami in skriljem
06	Pridobivanje in prodaja energije iz biomase
06.1	- lesni sekanci
06.2	- gnoj in gnojnice
06.3	- drugi vir biomase
07	Pridobivanje in prodaja energije iz vodnih, vetrnih in drugih virov

07.1	- vodni vir
07.2	- veterni vir
07.3	- sončni vir
08	Storitve s kmetijsko ter gozdarsko mehanizacijo in opremo
08.1	- kmetijsko mehanizacijo
08.1.01	- delo s traktorjem in drugo strojno opremo na kmetijah
08.1.02	- oddaja v najem kmetijske mehanizacije in strojne opreme
08.1.03	- vzdrževanje cest in pluzenje snega
08.1.04	- vzdrževanje zelenic
08.1.05	- prevozi mleka s traktorjem
08.2	- gozdarsko mehanizacijo
08.2.01	- posek lesa
08.2.02	- spravilo lesa iz gozda
08.2.03	- oddaja v najem gozdarske mehanizacije in opreme
08.3	- žaganje lesa
08.4	- vožnja s sanmi in vozovi
08.5	- stiskanje
08.6	- mletje
08.7	- sušenje
08.8	- jahanje živali
08.9	- druge storitve
09	Storitve delovne sile s kmetij, ki so povezane z znanji iz kmetijstva in gozdarstva
10	Drugo izobraževanje na kmetijah, povezano z dejavnostjo na kmetiji
11	Druge dopolnilne dejavnosti
11.1	Vrtnarstvo
11.1.1	- vrtnarstvo –vrtnine
11.1.2	- vrtnarstvo - okrasne rastline
11.10	- reja divjadi
11.2	- čebelarstvo
11.2.01	- vzreja čebeljih matic
11.3	- perutninarstvo
11.3.01	- proizvodnja konzumnih jajc
11.4	- ribogojstvo
11.5	- gobarstvo
11.6	- zeliščarstvo
11.7.1	- sodelovanje v pridelavi in dodelavi semen
11.7.2	- sodelovanje v pridelavi in dodelavi sadik
11.8	- drevesničarstvo
11.9	- trsničarstvo
12	Zbiranje in kompostiranje odpadnih organskih snovi

Priloga 2: Seznam dejavnosti domače in umetnostne obrti

Seznam dejavnosti, ki po mnenju strokovne komisije obrtne zbornice Slovenije sodijo v okvir domače oziroma umetnostne obrti:

- lončarstvo (le ročno, na kolovratu ali drugih ročnih tehnikah, tradicionalno ali sodobno);
- lončarstvo (le ročno, na kolovratu ali drugih ročnih tehnikah, tradicionalno ali sodobno);
- oblikovanje keramike (sodobno unikatno keramično oblikovanje v celi paleti tehnik, od raku do porcelana. Izdelki najrazličnejših dekorativnih namenov itd.);
- pletarstvo (najrazličnejše vrste šibja, ki rastejo na Slovenskem; nadalje, pletenje iz koruznega ličja, oblancev / butarice in drug okras iz oblanja in drugih, za pletarstvo primernih gradiv, vendar le tistih, ki so produkt domačih naravnih okolij);
- tkalstvo (tradicionalno in sodobno, na ročnih lesenih vodoravnih ali navpičnih statvah, tudi tkanje unikatnih tkanih izdelkov s sodobnimi orodji);
- izdelovanje krpank (vendar samo unikatni primerki, torej umetniške krpanke);
- ročno pletenje (v upoštevek pridejo samo unikatni primeri, torej avtorsko unikatno pletenje in posamezni primeri tovrstnih domačih obrti, ki se nadaljujejo iz preteklosti, npr. ročno domače pletenje volnenih nogavic);
- izdelovanje kvačkanih vezenin (prtiči, razni modni unikatni dodatki);
- domača suhorobarska galanterija in nadaljevanje stare suhorobarske dediščine;
- medičarstvo (izdelovanje unikatnih dekorativnih figuralnih medenjakov, lecta, malih in dražgoških kruhkov);
- svečarstvo (nadaljevanje starega klasičnega svečarstva, uporaba naravnih gradiv);
- sodobno unikatno oblikovanje iz usnja in usnjenih delov;
- sedlarstvo (ročno izdelovanje konjskih sedel in komatov z okrasnim jermenjem);
- coklarstvo (izdelovanje replik lesenih cokel, ki jih hranijo naši muzeji in zbirke);
- umetnostno kovaštvo (unikatno kovani, tradicionalno in sodobno oblikovani kovaški izdelki; tudi replike dediščine in kovaštvo za potrebe obnavljanja spomenikov naše dediščine);
- domače tesarstvo (izdelovanje lesenih preš za grozdje - tradicionalnih, ne sodobnih, kozolcev, tesarski detajli za potrebe ohranjanja spomenikov kulturne dediščine ali t. i. tesarsko restavratorstvo, izdelovanje tesarskih replik);
- domače mizarstvo (izdelovanje mizarskih replik dediščine, mizarsko restavratorstvo, izdelovanje raznih domačih mizarskih izdelkov);
- rezbarstvo (izključno le ročno rezbarstvo, brez uporabe mehaničnih strojnih orodij, rezbarstvo kot del restavratorstva in izdelovanje rezbarskih replik);
- izdelovanje intarzij (lesne, slamnate, kovinske, kamnite intarzije, vendar izključno unikatne ali za potrebe ohranjanja dediščine - restavratorstvo);

- sodarstvo (domače ročno sodarstvo, kot ena najstarejših panog domače obrti na Slovenskem);
- kolarstvo (izdelovanje lesenih koles za vozove, delov vozov in vozov v celoti kmečkih in kočij);
- izdelovanje klekljanih čipk (gre lahko le za unikatne ročno izdelane izdelke);
- izdelovanje vezenin (razne veziljske tehnologije, npr. križni vbod, rišelje itd.);
- piparstvo (npr.: pipe z Gorjuš in drugih okolij);
- slamnikarstvo (kot sestavina tradicionalnega pletarstva; izdelki iz slamnatih kit, ponovitve dediščine in sodobno oblikovanje na tem področju, cekarji, klobuki in drugi izdelki);
- unikatno poslikavanje tkanin (svilene rute, šali, drugi unikatni deli obleke, kravate, robčki itd.);
- unikatno šiviljstvo in krojaštvo za posebne namene (npr. unikatne kreacije, izdelovanje celot ali le delov narodnih noš);
- izdelovanje umetnega cvetja (naravna gradiva, papir, vosek, torej ohranjanje tradicionalnih načinov);
- kotlarstvo (ročna izdelava bakrenih kotlov za sirjenje in druge posebne namene);
- apneničarstvo (žganje apna v klasičnih domačih, gozdnih apnenicah, največkrat tudi za potrebe varovanja spomenikov kulturne dediščine in zahtevne prenove);
- unikatno kamnoseštvo (replike dediščine in unikatno sodobno kamnoseško oblikovanje);
- vrvarstvo (domače izdelovanje lanenih in konopelnih vrvi);
- izdelovanje bičev (pletenje bičev in lesenih viter itd.);
- izdelovanje maskot (komisija ima zelo stroge kriterije in upošteva vrhunsko estetsko oblikovalsko raven izdelkov);
- izdelovanje dekorativnih in okrasnih predmetov, sestavljenih iz več različnih gradiv, pri katerih so lahko tudi elementi iz zlata, raznih kamnov in drugih kovin (ročno oblikovani unikatni avtorski oziroma unikatni izdelki);
- replike avtorskih izdelkov naših umetnikov, oblikovalcev, arhitektov po enakih tehnologijah kot originali ali kot njihove interpretacije v drugih, sodobnih in cenovno sprejemljivih gradivih;
- sodobno oblikovani, pogosto tudi sestavljeni izdelki iz različnih gradiv;
- replike izdelkov naše dediščine;
- unikatni steklarski avtorski izdelki (kot replike dediščine ali kot izdelki konkretnih oblikovalcev - izdelava ročna, s pihanjem);
- umetniško brušeni steklarski izdelki;
- oglarstvo (domače izdelovanje oglja v oglarskih kopah v gozdovih, kot ohranjanje te domače obrti);
- ročno poslikavanje najrazličnejših predmetov (npr. replike skrinj, panjskih končnic, slik na steklu in drugih izdelkov naše dediščine; v to skupino se uvrščajo tudi vrhunski primeri unikatnih sodobnih poslikav predmetov (lesenih, steklenih, kovinskih); komisija uporablja v tej skupini zelo stroga in selektivna merila);
- sodobno interpretirani izdelki naše dediščine kot preoblikovanje (re-design) le-teh ali sodobni unikatni izdelki, ki imajo korenine v dediščini);
- dekorativno oblikovanje iz testa in drugih novih gradiv (fimo mase ipd.);

- ročno izdelane igrače in lutke s posebnim poudarkom na dediščini (replike) in kakovostnem sodobnem oblikovanju; komisija sodeluje s komisijo za naziv Dobra igrača;
- unikatno umetno livarstvo (zlasti izdelovanje replik bronastih in drugih kovinskih predmetov, ki jih hranijo naši muzeji ter razne sodobne umetniške interpretacije s pomočjo ulivanja (nakit, sodobni dekorativni predmeti itd.);
- ostali unikatni izdelki, ki nastajajo ali kot interpretacije dediščine ali pod vplivom spoznavanja novih, tudi tujih ustvarjalnih pristopov in tehnologij v našem kulturnem oziroma državnem prostoru.

Priloga 3: Vrste dopolnilnih dejavnosti po popisu kmetijskih gospodarstev

Razvrstitev dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu, ki ga uporablja Statistični urad republike Slovenije v popisu kmetijskih gospodarstev (SURS, 2004):

- predelava mesa (razsek mesa, izdelava svežih in trajnih mesnih izdelkov, prekajevanje rib);
- predelava mleka (npr. predelava mleka v mlečne izdelke (sir, skuto, maslo ...), razne mlečne napitke itd);
- predelava sadja in zelenjave (npr. kisanje zelja in repe, pasteriziranje in sušenje zelenjave, pridelava olja (v lastnih stiskalnicah)...);
- druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane (npr. mletje pšenice v moko, zdrob, peka kruha in peciva v kmečki krušni peči ...);
- predelava lesa (razrez gozdnih lesnih sortimentov);
- opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge (to so storitve v zvezi z obdelavo tal, setvijo in sajenjem, spravilom sena in pridelkov z lastno kmetijsko mehanizacijo, ki jih kmet opravlja za druge (torej ne za delo na lastnem kmetijskem gospodarstvu); vpišite tudi število ur storitev s kmetijsko mehanizacijo, ki so jih v obdobju od 1. 6. 2002 do 31. 5. 2003 opravili za druge);
- turizem na kmetijskem gospodarstvu (s turizmom se ukvarjajo tista kmetijska gospodarstva, ki imajo registrirano turistično kmetijo ali kmetijo odprtih vrat; sem spadajo kmetije, ki oddajajo sobe, organizirajo turistične izlete, osmice ...);
- domača obrt (izdelovanje spominkov, suha roba, lončarstvo, volneni izdelki ...);
- ribogojstvo (nadzorovana vzreja rib ali školjk v vzrejnih objektih – v zaprtih vodah oz. bazenih in ribnikih, v katerih je mogoče nadzirati vzrejo rib in školjk; sem spada tudi trženje športnega ribolova);
- gozdarske storitve (npr.: sečnja, spravilo in prevoz lesa ter priprava kuriva – drva, lesni sekanci);
- trgovina z lesom (odkup in prodaja gozdnih lesnih sortimentov);
- komunalne storitve (vzdrževanje cest, pluženje snega, odvoz smeti ipd.);
- proizvodnja in trženje energije iz obnovljivih energetske virov (vodni viri, vetrna energija, energija iz biomase, npr. iz lesenih sekancev, gnoja in gnojnice ipd., sončna energija ...);
- drugo (npr. nabiranje in predelava zdravilnih zelišč in gozdnih sadežev).

Priloga 4: Pregled registrirani dopolnilnih dejavnosti po vrsti dopolnilne dejavnosti

ŠIFRA	DEJAVNOST	SKUPAJ	Skupni delež
1	Predelava, obdelava, dodelava, zamrzovanje in pakiranje kmetijskih pridelkov in gozdnih sortimentov	219	11,7%
01.1	- mesa in mesnih izdelkov	11	0,6%
01.2	- mleka	21	1,1%
01.3	- vrtnine	32	1,7%
01.4	- sadja	36	1,9%
01.5	- lesa	100	5,4%
01.6	- poljščine	19	1,0%
01.7	- grozdja	0	0,0%
02	Prodaja pridelkov in izdelkov okoliških kmetij na kmetiji*	8	0,4%
03	Nabiranje, predelava in prodaja gozdnih sadežev in zelišč	29	1,6%
04	Turizem na kmetiji	395	21,2%
04.1	- kmetija z nastanitvijo	112	6,0%
04.2	- izletniška kmetija	202	10,8%
04.3		66	3,5%
04.4	- osmica	15	0,8%
05	Dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji	124	6,7%
05.1	- peka kruha	36	1,9%
05.2	- peka potic in peciva	33	1,8%
05.3	- ostalo* (s seznama, ki je sestavni del vloge, navedite zaporedno številko)	52	2,8%
05.4	- krovstvo s slamo, škodlami in skriljem	3	0,2%
06	Pridobivanje in prodaja energije iz biomase	2	0,1%
06.1	- lesni sekanci	1	0,1%
06.2	- gnoj in gnojnice	1	0,1%
06.3	- drugi vir biomase	0	0,0%
07	Pridobivanje in prodaja energije iz vodnih, vetrnih in drugih virov	24	1,3%
07.1	- vodni vir	24	1,3%
07.2	- vetrni vir	0	0,0%
07.3	- sončni vir	0	0,0%
08	Storitve s kmetijsko ter gozdarsko mehanizacijo in opremo	750	40,2%
08.1	- kmetijsko mehanizacijo	542	29,1%
08.2	- gozdarsko mehanizacijo	123	6,6%
08.3	- žaganje lesa	61	3,3%
08.4	- vožnja s sanmi in vozovi	11	0,6%
08.5	- stiskanje	0	0,0%
08.6	- mletje	1	0,1%
08.7	- sušenje	0	0,0%
08.8	- jahanje živali	5	0,3%
08.9	- druge storitve	7	0,4%
09	Storitve delovne sile s kmetij, ki so povezane z znanji iz kmetijstva in gozdarstva	28	1,5%
10	Drugo izobraževanje na kmetijah, povezano z dejavnostjo na kmetiji	20	1,1%
11	Druge dopolnilne dejavnosti	258	13,8%
11.1	- Vrtnarstvo	84	4,5%
11.2	- čebelarstvo	20	1,1%
11.3	- perutninarstvo	83	4,5%
11.4	- ribogojstvo	7	0,4%
11.5	- gobarstvo	10	0,5%
11.6	- zeliščarstvo	5	0,3%
11.7.01	- sodelovanje v pridelavi in dodelavi semen	0	0,0%
11.7.02	- sodelovanje v pridelavi in dodelavi sadik	33	1,8%
11.8	- drevesničarstvo	13	0,7%
11.9	- trsničarstvo	3	0,2%
12	Zbiranje in kompostiranje odpadnih organskih snovi	7	0,4%
SKUPAJ:		1864	

Vir: Register dopolnilnih dejavnosti, MZKGP

Priloga 5: Posredne podpore kmetovalcem

ŠTEVILO KMETIJ VKLJUČENIH V VAVČERSKI SISTEM V PRIMERJAVI Z DELEŽEM KMETIJ Z DOPOLNILNO DEJAVNOSTJO V POSAMEZNI REGIJI

Regija	Vključene kmetije 2002	Delež	Vključene kmetije 2003	Delež	delež kmetij z DD
Slovenija	237	100,0%	340	100,0%	100,0%
Gorenjska	8	3,4%	26	7,6%	10,8%
Goriška	77	32,5%	54	15,9%	9,1%
JV Slovenija	4	1,7%	16	4,7%	10,1%
Koroška	22	9,3%	34	10,0%	5,8%
Notranjsko-kraška	21	8,9%	22	6,5%	4,1%
Obalno-kraška	3	1,3%	1	0,3%	2,2%
Osrednjeslovenska	0	0,0%	41	12,1%	14,1%
Podravje	4	1,7%	23	6,8%	13,1%
Pomurje	12	5,1%	25	7,4%	9,0%
Savinjska	84	35,4%	74	21,8%	15,5%
Spodnjeposavska	2	0,8%	16	4,7%	5,4%
Zasavska	0	0,0%	8	2,4%	0,8%

Vir: Interni podatki PCMG in Popis kmetijskih gospodarstev 2000.

SREDSTVA ZA VAVČERSKI SISTEM POSREDNIH SPODBUD KMETOVALCEM PO REGIJAH

Regija	MKGP 2002	Delež	MKGP 2003	Delež	MKGP 2004 (predvideno)	Delež
Slovenija	28.766.534,00	100,0%	36.780.113,40	100,0%	23.220.000,00	100,0%
Gorenjska	1.082.986,00	3,8%	2.064.904,00	5,6%	1.130.000,00	4,9%
Goriška	4.753.560,00	16,5%	5.516.480,00	15,0%	2.890.000,00	12,4%
JV Slovenija	308.260,00	1,1%	1.323.288,00	3,6%	700.000,00	3,0%
Koroška	1.536.240,00	5,3%	2.857.200,00	7,8%	2.500.000,00	10,8%
Notranjsko-kraška	1.902.460,00	6,6%	1.467.520,00	4,0%	500.000,00	2,2%
Obalno-kraška	174.240,00	0,6%	601.280,00	1,6%	500.000,00	2,2%
Osrednjeslovenska	240.400,00	0,8%	2.138.790,40	5,8%	1.500.000,00	6,5%
Podravje	10.079.120,00	35,0%	6.246.623,00	17,0%	4.000.000,00	17,2%
Pomurje	2.180.988,00	7,6%	3.537.600,00	9,6%	2.500.000,00	10,8%
Savinjska	5.982.920,00	20,8%	8.045.068,80	21,9%	6.000.000,00	25,8%
Spodnjeposavska	525.360,00	1,8%	962.160,00	2,6%	650.000,00	2,8%
Zasavska	0,00	0,0%	2.019.199,20	5,5%	350.000,00	1,5%

Vir: Interni podatki PCMG.

Priloga 6: Anketni vprašalnik za občine

POMEN IN PRIHODNOST DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI V KMETIJSTVU

Hvala, da ste izpolnili anketo.

Prosim, da jo pošljete na naslov:
Vesna Erhart
Prelog, Breznikova c. 29
1230 Domžale

Občina: _____

(podatek ni obvezen)

Regija kjer imate sedež?
(izberite ustrezno)

- | | |
|---|--|
| ☐ Pomurje | ☐ JV Slovenija |
| ☐ Podravje | ☐ Osrednja slovenska regija |
| ☐ Koroška | ☐ Gorenjska |
| ☐ Savinjska | ☐ Notranjsko-kraška |
| ☐ Zasavje | ☐ Goriška |
| ☐ Spodnja posavska | ☐ Obalno kraška |

Kakšen delež občanov se ukvarja s kmetijstvom?
(izberite ustrezno)

- | | |
|--------------------------|---------------------------------------|
| ☐ | manj kot četrtnina |
| ☐ | manj kot polovica |
| ☐ | manj kot tri četrtine |
| ☐ | skoraj vsi se ukvarjajo s kmetijstvom |

Katere pozitivne spremembe na področju dopolnilnih dejavnosti ste zaznali v zadnjem letu?

Kako pomembne se vam zdijo posamezne dopolnilne dejavnosti v vaši občini danes?
(rangirajte 6 najpomembnejših; najpomembnejšo označite z 1, drugo najpomembnejšo z 2,...)

- ☐ Predelava mesa
- ☐ Predelava mleka
- ☐ Predelava sadja in zelenjave
- ☐ Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane
- ☐ Predelava lesa
- ☐ Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge
- ☐ Turizem na kmetijskem gospodarstvu
- ☐ Domača obrt
- ☐ Ribogojstvo
- ☐ Gozdarske storitve
- ☐ Trgovina z lesom
- ☐ Komunalne storitve
- ☐ Proizvodnja obnovljivih energijskih virov
- ☐ Ohranjanje tradicije
- ☐ Drugo

Katere dopolnilne dejavnosti bodo pomembnejše v vaši občini v prihodnosti?**(rangirajte 6 najpomembnejših; najpomembnejšo označite z 1, drugo najpomembnejšo z 2,...)**

- ☐ Predelava mesa
- ☐ Predelava mleka
- ☐ Predelava sadja in zelenjave
- ☐ Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane
- ☐ Predelava lesa
- ☐ Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge
- ☐ Turizem na kmetijskem gospodarstvu
- ☐ Domača obrt
- ☐ Ribogojstvo
- ☐ Gozdarske storitve
- ☐ Trgovina z lesom
- ☐ Komunalne storitve
- ☐ Proizvodnja obnovljivih energijskih virov
- ☐ Ohranjanje tradicije
- ☐ Drugo

Problemi in omejitve za dopolnilne dejavnosti v vaši občini?

	Zelo pomembno	Srednje pomembno	Ni pomembno
Znanje kmetovalcev s področja dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Interes kmetovalcev za opravljanje dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Kmetovanje ob redni zaposlitvi ne omogoča še dopol. dejav.	◇	◇	◇
Višina zaslužka od dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Kmetijska mehanizacija.	◇	◇	◇
Sredstva za investicije v dopolnilne dejavnosti.	◇	◇	◇
Slabo informiranje o dopolnilnih dejavnostih.	◇	◇	◇
Postopki pridobivanja dovoljenj.	◇	◇	◇
Možnost nakupa ali najema kmetijskih zemljišč.	◇	◇	◇
Omejeno povpraševanje po izdelkih in storitvah.	◇	◇	◇
Cena izdelkov v primerjavi s ceno industrijsko proizvedenih.	◇	◇	◇

Ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti v vaši občini?

	Zelo pomembno	Srednje pomembno	Ni pomembno
Delavnice in predavanja o dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Brezplačno svetovanje.	◇	◇	◇
Promocijske brošure izdelkov in storitev.	◇	◇	◇
Predstavitev izdelkov in storitev dopolnilnih dejavnosti na razstavah ali sejnih.	◇	◇	◇
Subvencioniranje prodajne cene izdelkov/storitev.	◇	◇	◇
Ugodni kreditni pogoji za investicije.	◇	◇	◇
Investicijske podpore s strani države.	◇	◇	◇
Davčne olajšave.	◇	◇	◇
Vpliv lokalnih skupnosti na delitev subvencij.	◇	◇	◇
Ureditev infrastrukture.	◇	◇	◇
Povezovanje kmetij z sorodno dopolnilno dejavnostjo.	◇	◇	◇

Dopišite:

Priloga 7: Anketni vprašalnik za društva

POMEN IN PRIHODNOST DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI V KMETIJSTVU

Hvala, da ste izpolnili anketo.

Prosim, da jo pošljete na naslov:
Vesna Erhart
Prelog, Breznikova c. 29
1230 Domžale

Društvo: _____
(podatek ni obvezen)

Regija kjer je sedež društva?

- | | |
|---|--|
| ☐ Pomurje | ☐ JV Slovenija |
| ☐ Podravje | ☐ Osrednja slovenska regija |
| ☐ Koroška | ☐ Gorenjska |
| ☐ Savinjska | ☐ Notranjsko-kraška |
| ☐ Zasavje | ☐ Goriška |
| ☐ Spodnja posavska | ☐ Obalno kraška |

Kakšne vrste informacij in pomoči nudite svojim članom?

- | DA | NE | |
|--------------------------|--------------------------|--|
| ☐ | ☐ | Strokovna literatura. |
| ☐ | ☐ | Predavanja in praktični prikazi. |
| ☐ | ☐ | Pomoč pri pridobivanju dovoljenj. |
| ☐ | ☐ | Pomoč pri pridobivanju finančnih sredstev. |
| ☐ | ☐ | Izmenjava informacij med člani. |
| ☐ | ☐ | Svetovanje strokovnjakov. |
| ☐ | ☐ | Pomoč pri oblikovanju blagovne znamke. |
| ☐ | ☐ | Pomoč pri prodajnih aktivnostih. |

Število članov? _____

Katere pozitivne spremembe na področju dopolnilnih dejavnosti ste zaznali v zadnjem letu?

Kako pomembne se vam zdijo posamezne dopolnilne dejavnosti za slovensko kmetijstvo danes?
(rangirajte 6 najpomembnejših; najpomembnejšo označite z 1, drugo najpomembnejšo z 2,...)

- ___ Predelava mesa
- ___ Predelava mleka
- ___ Predelava sadja in zelenjave
- ___ Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane
- ___ Predelava lesa
- ___ Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge
- ___ Turizem na kmetijskem gospodarstvu
- ___ Domača obrt
- ___ Ribogojstvo
- ___ Gozdarske storitve
- ___ Trgovina z lesom
- ___ Komunalne storitve
- ___ Proizvodnja obnovljivih energijskih virov
- ___ Ohranjanje tradicije
- ___ Drugo

Katere dopolnilne dejavnosti bodo, po vašem mnenju, najbolj perspektivne v prihodnosti?
(rangirajte 6 najpomembnejših; najpomembnejšo označite z 1, drugo najpomembnejšo z 2,...)

- ☐ Predelava mesa
- ☐ Predelava mleka
- ☐ Predelava sadja in zelenjave
- ☐ Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane
- ☐ Predelava lesa
- ☐ Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge
- ☐ Turizem na kmetijskem gospodarstvu
- ☐ Domača obrt
- ☐ Ribogojstvo
- ☐ Gozdarske storitve
- ☐ Trgovina z lesom
- ☐ Komunalne storitve
- ☐ Proizvodnja obnovljivih energetske virov
- ☐ Ohranjanje tradicije
- ☐ Drugo

Problemi in omejitve za dopolnilne dejavnosti?

	Zelo pomembno	Srednje pomembno	Ni pomembno
Znanje kmetovalcev s področja dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Interes kmetovalcev za opravljanje dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Kmetovanje ob redni zaposlitvi ne omogoča še dopol. dejav.	◇	◇	◇
Višina zaslužka od dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Kmetijska mehanizacija.	◇	◇	◇
Sredstva za investicije v dopolnilne dejavnosti.	◇	◇	◇
Slabo informiranje o dopolnilnih dejavnostih.	◇	◇	◇
Postopki pridobivanja dovoljenj.	◇	◇	◇
Možnost nakupa ali najema kmetijskih zemljišč.	◇	◇	◇
Omejeno povpraševanje po izdelkih in storitvah.	◇	◇	◇
Cena izdelkov v primerjavi s ceno industrijsko proizvedenih.	◇	◇	◇

Ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti?

	Zelo pomembno	Srednje pomembno	Ni pomembno
Delavnice in predavanja o dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Brezplačno svetovanje.	◇	◇	◇
Promocijske brošure izdelkov in storitev.	◇	◇	◇
Predstavitev izdelkov in storitev dopolnilnih dejavnosti na razstavah ali sejmi.	◇	◇	◇
Subvencioniranje prodajne cene izdelkov/storitev.	◇	◇	◇
Ugodni kreditni pogoji za investicije.	◇	◇	◇
Investicijske podpore s strani države.	◇	◇	◇
Davčne olajšave.	◇	◇	◇
Vpliv lokalnih skupnosti na delitev subvencij.	◇	◇	◇
Ureditev infrastrukture.	◇	◇	◇
Povezovanje kmetij z sorodno dopolnilno dejavnostjo.	◇	◇	◇

Dopišite:

Priloga 8: Anketni vprašalnik za fizične osebe: bralci Kmečkega glasa in Kmetovalca ter internetna anketa

POMEN IN PRIHODNOST DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI V KMETIJSTVU

Spol.

(izberite ustrezno)

☐ Moški

☐ Ženska

Regija kjer imate sedež?

(izberite ustrezno)

☐ Pomurje

☐ Podravje

☐ Koroška

☐ Savinjska

☐ Zasavje

☐ Spodnja posavska

☐ JV Slovenija

☐ Osrednja slovenska regija

☐ Gorenjska

☐ Notranjsko-kraška

☐ Goriška

☐ Obalno kraška

Starost:

(izberite ustrezno)

☐ 14-18

☐ 19-24

☐ 25-30

☐ 31-40

☐ 41-50

☐ 51-60

☐ več kot 60

Se ukvarjate s kmetijstvom?

(izberite ustrezno)

DA

☐ **NE**

☐ Kmetija.

☐ Kmetija z dopolnilno dejavnostjo.

☐ Predelava in/ali trženje kmetijskih proizvodov.

Ali lahko opisane vloge in aktivnosti pripisujemo dopolnilnim dejavnostim?

(izberite ustrezno)

DA

NE

☐

☐

Dodaten vir zaslužka na kmetiji.

☐

☐

Ekološko kmetovanje.

☐

☐

Integrirana pridelava.

☐

☐

Dejavnost povezana z osnovo kmetijsko dejavnostjo.

☐

☐

Turistične kmetije.

☐

☐

Varovanje okolja.

☐

☐

Ohranjanje poseljenosti podeželja.

☐

☐

Možnost za boljšo izkoriščenost obstoječih virov - ljudje, znanje, zemlja,...

Kako pomembne se vam zdijo posamezne dopolnilne dejavnosti za slovensko kmetijstvo danes?
(rangirajte 6 najpomembnejših; najpomembnejšo označite z 1, drugo najpomembnejšo z 2,...)

- ☐ Predelava mesa
- ☐ Predelava mleka
- ☐ Predelava sadja in zelenjave
- ☐ Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane
- ☐ Predelava lesa
- ☐ Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge
- ☐ Turizem na kmetijskem gospodarstvu
- ☐ Domača obrt
- ☐ Ribogojstvo
- ☐ Gozdarske storitve
- ☐ Trgovina z lesom
- ☐ Komunalne storitve
- ☐ Proizvodnja obnovljivih energetske virov
- ☐ Ohranjanje tradicije
- ☐ Drugo

Katere dopolnilne dejavnosti bodo, po vašem mnenju, najbolj perspektivne v prihodnosti?
(rangirajte 6 najpomembnejših; najpomembnejšo označite z 1, drugo najpomembnejšo z 2,...)

- ☐ Predelava mesa
- ☐ Predelava mleka
- ☐ Predelava sadja in zelenjave
- ☐ Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane
- ☐ Predelava lesa
- ☐ Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge
- ☐ Turizem na kmetijskem gospodarstvu
- ☐ Domača obrt
- ☐ Ribogojstvo
- ☐ Gozdarske storitve
- ☐ Trgovina z lesom
- ☐ Komunalne storitve
- ☐ Proizvodnja obnovljivih energetske virov
- ☐ Ohranjanje tradicije
- ☐ Drugo

Problemi in omejitve za dopolnilne dejavnosti?

	Zelo pomembno	Srednje pomembno	Ni pomembno
Znanje kmetovalcev s področja dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Interes kmetovalcev za opravljanje dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Kmetovanje ob redni zaposlitvi ne omogoča še dopol. dejav.	◇	◇	◇
Višina zaslužka od dopolnilnih dejavnosti.	◇	◇	◇
Kmetijska mehanizacija.	◇	◇	◇
Sredstva za investicije v dopolnilne dejavnosti.	◇	◇	◇
Slabo informiranje o dopolnilnih dejavnostih.	◇	◇	◇
Postopki pridobivanja dovoljenj.	◇	◇	◇
Možnost nakupa ali najema kmetijskih zemljišč.	◇	◇	◇
Omejeno povpraševanje po izdelkih in storitvah.	◇	◇	◇
Cena izdelkov v primerjavi s ceno industrijsko proizvedenih.	◇	◇	◇

Ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti?

Delavnice in predavanja o dopolnilnih dejavnosti.
Brezplačno svetovanje.
Promocijske brošure izdelkov in storitev.
Predstavitve izdelkov in storitev dopolnilnih dejavnosti
na razstavah ali sejnih.
Subvencioniranje prodajne cene izdelkov/storitev.
Ugodni kreditni pogoji za investicije.
Investicijske podpore s strani države.
Davčne olajšave.
Vpliv lokalnih skupnosti na delitev subvencij.
Ureditev infrastrukture.
Povezovanje kmetij z sorodno dopolnilno dejavnostjo.
Dopišite:

**Zelo
pomembno****Srednje
pomembno****Ni
pomembno**

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

◇

Priloga 9: Današnji pomen dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu

POVPREČNA OCENA DANAŠNJEGA POMENA DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI
GLEDE NA INTERESNE SKUPINE ANKETIRANCEV

DOPOLNILNE DEJAVNOSTI	OBČINE	DRUŠTVA	PREBIVALCI	POVPREČJE
Predelava mesa	3,50	4,19	4,33	4,01
Predelava mleka	3,74	3,97	4,01	3,91
Predelava sadja in zelenjave	4,17	3,87	3,93	3,99
Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane	3,19	3,07	2,98	3,08
Predelava lesa	4,08	3,16	3,24	3,49
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge	3,52	2,95	3,26	3,24
Turizem na kmetijskem gospodarstvu	4,86	4,42	4,08	4,45
Domača obrt	3,18	3,06	3,07	3,10
Ribogojstvo	2,40	2,54	3,00	2,65
Gozdarske storitve	2,88	2,65	2,79	2,77
Trgovina z lesom	3,82	2,27	3,44	3,18
Komunalne storitve	3,60	2,83	3,08	3,17
Proizvodnja obnovljivih energetskih virov	2,61	2,83	3,34	2,93
Ohranjanje tradicije	2,43	3,09	3,15	2,89
Drugo	2,00	2,58	2,30	2,30

POVPREČNA OCENA DANAŠNJEGA POMENA DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI
PO REGIJAH

DOPOLNILNE DEJAVNOSTI	Pomurje	Podravje	Koroška	Savinjska	Zasavje	Spodnja posavska	JV Slovenija	Osrednjeslovenska	Gorenjska	Notranjsko-kraška	Goriška	Obalno-kraška	Povprečje
Predelava mesa	4,25	4,32	4,09	4,40	4,28	3,71	4,30	4,22	3,87	3,86	4,58	3,93	4,21
Predelava mleka	4,13	3,86	3,63	3,87	3,80	4,00	4,09	3,94	3,93	4,17	3,95	4,00	3,95
Predelava sadja in zelenjave	3,95	3,99	2,90	3,96	4,25	3,76	4,06	3,91	4,27	3,44	3,67	4,32	3,93
Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane	3,07	2,95	2,83	2,86	2,73	3,14	2,39	3,00	3,29	3,71	3,08	2,88	2,96
Predelava lesa	3,38	3,16	4,00	3,39	3,45	2,67	3,11	3,20	3,59	4,23	3,59	3,25	3,40
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge	3,26	3,33	3,00	3,00	2,25	3,15	2,94	4,03	3,36	3,88	2,83	2,67	3,26
Turizem na kmetijskem gospodarstvu	4,46	4,25	4,26	4,29	3,57	4,55	4,13	4,17	4,41	3,31	4,87	4,39	4,26
Domača obrt	2,92	3,36	2,50	3,59	2,62	3,25	3,38	2,67	3,39	3,56	2,80	3,33	3,12
Ribogojstvo	3,57	3,22	2,50	2,86	1,50	1,25	3,13	2,21	1,88	4,00	2,75	3,00	2,69
Gozdarske storitve	3,40	3,08	2,88	3,05	1,50	2,43	2,64	2,83	2,48	2,88	2,38	1,33	2,75
Trgovina z lesom	4,00	2,75	4,29	3,56	4,33	3,83	3,11	3,75	3,00	4,13	3,00	3,50	3,47
Komunalne storitve	4,00	3,07	2,00	3,78	2,83	4,00	3,08	2,88	2,67	3,00	3,75	3,50	3,17
Proizvodnja obnovljivih energetskih virov	3,23	2,60	3,50	3,13	3,43	3,00	3,11	3,47	3,17	3,64	3,38	2,83	3,15
Ohranjanje tradicije	2,72	3,20	3,82	2,77	4,22	3,33	2,88	3,20	3,12	2,88	3,04	2,88	3,08
Drugo	2,22	2,33	1,00	3,00	1,00	1,00	5,00	1,00	2,00	0,00	3,00	1,00	2,32

Priloga 10: Pomen dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu v prihodnosti

POVPREČNA OCENA POMENA DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI V PRIHODNOSTI
GLEDE NA INTERESNE SKUPINE ANKETIRANCEV

DOPOLNILNE DEJAVNOSTI	OBČINE	DRUŠTVA	LJUDJE	POVPREČJE
Predelava mesa	3,48	3,82	3,89	3,73
Predelava mleka	3,45	3,81	3,61	3,62
Predelava sadja in zelenjave	3,83	3,93	4,05	3,94
Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane	3,38	3,21	2,85	3,15
Predelava lesa	3,75	2,70	3,00	3,15
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge	3,53	2,89	3,16	3,19
Turizem na kmetijskem gospodarstvu	5,18	4,52	4,62	4,77
Domača obrt	3,40	3,07	3,25	3,24
Ribogojstvo	2,09	2,50	3,23	2,61
Gozdarske storitve	2,78	3,00	2,62	2,80
Trgovina z lesom	2,82	2,27	3,09	2,73
Komunalne storitve	3,00	3,24	2,86	3,03
Proizvodnja obnovljivih energetskih virov	2,40	3,31	3,69	3,14
Ohranjanje tradicije	2,58	2,91	3,18	2,89
Drugo	1,67	2,54	1,81	2,01

POVPREČNA OCENA POMENA DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI V PRIHODNOSTI
PO REGIJAH

DOPOLNILNE DEJAVNOSTI	Pomurje	Podravje	Koroška	Savinjska	Zasavje	Spodnja posavska	JV Slovenija	Osrednjeslovenska	Gorenjska	Notranjsko-kraška	Goriška	Obalno-kraška	POVPREČNA OCENA
Predelava mesa	3,83	3,60	3,33	3,92	4,18	3,94	4,11	3,90	3,60	3,09	3,95	3,18	3,78
Predelava mleka	3,38	3,55	3,00	4,13	4,11	3,06	4,03	3,62	2,95	4,14	3,83	3,57	3,61
Predelava sadja in zelenjave	4,18	3,91	3,54	4,13	4,57	3,72	4,14	3,89	3,73	3,95	4,00	3,87	3,98
Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane	3,28	3,20	2,73	2,94	2,43	3,00	2,92	3,06	2,82	2,00	3,65	3,00	3,03
Predelava lesa	3,38	3,08	3,83	3,06	3,29	3,14	3,11	2,78	3,00	3,33	3,27	0,00	3,12
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge	3,26	2,79	3,58	3,14	2,50	3,77	3,22	3,25	3,52	4,00	2,70	2,50	3,18
Turizem na kmetijskem gospodarstvu	4,61	4,75	4,68	4,57	4,22	4,86	4,45	4,79	4,91	3,96	4,80	5,00	4,68
Domača obrt	3,31	3,32	3,20	3,03	3,20	2,56	3,60	2,95	3,43	3,58	2,83	3,56	3,20
Ribogojstvo	2,50	3,38	4,00	3,25	3,00	3,00	3,00	2,17	2,25	3,20	3,50	4,20	2,97
Gozdarske storitve	3,29	2,56	2,44	3,46	1,71	3,00	2,47	2,52	2,67	3,00	2,83	1,00	2,67
Trgovina z lesom	3,71	2,50	3,67	2,47	1,80	2,00	3,86	3,20	3,00	3,63	2,83	2,33	2,93
Komunalne storitve	3,62	3,11	3,00	2,17	3,00	3,14	3,29	2,95	1,92	2,50	3,75	3,20	2,93
Proizvodnja obnovljivih energetskih virov	3,33	3,25	3,40	3,28	4,14	4,14	3,41	3,45	3,95	3,85	3,52	3,88	3,54
Ohranjanje tradicije	2,87	3,32	3,17	2,59	3,29	2,92	2,79	3,44	3,50	3,44	2,46	2,63	3,07
Drugo	2,75	1,00	1,00	1,50	1,00	1,00	1,60	2,00	1,75	1,00	1,67	1,00	1,84

POVPREČNA OCENA POMENA DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI V PRIHODNOSTI
GLEDE NA DELEŽ KMEČKIH GOSPODINJSTEV

DOPOLNILNE DEJAVNOSTI	MANJ KOT 1/4	MANJ KOT 1/2	MANJ KOT 3/4	SKORAJ VSI	SKUPAJ
Predelava mesa	3,56	2,64	4,33	3,50	3,45
Predelava mleka	3,33	3,29	5,75	1,00	3,43
Predelava sadja in zelenjave	3,85	3,56	4,50	4,50	3,83
Druge dejavnosti, povezane s predelavo hrane	3,46	3,50	3,00	2,50	3,41
Predelava lesa	3,82	3,82	3,25	3,00	3,75
Opravljanje storitev s kmetijsko mehanizacijo za druge	3,83	2,92	3,20	3,00	3,50
Turizem na kmetijskem gospodarstvu	5,33	5,04	4,11	6,00	5,16
Domača obrt	3,14	3,94	2,00	3,00	3,34
Ribogojstvo	2,00	2,33	2,00	0,00	2,09
Gozdarske storitve	2,71	2,33	4,00	0,00	2,77
Trgovina z lesom	2,67	4,00	2,50	0,00	2,88
Komunalne storitve	3,10	2,86	3,00	0,00	3,00
Proizvodnja obnovljivih energetskih virov	2,54	2,33	2,50	0,00	2,46
Ohranjanje tradicije	2,22	3,31	2,00	4,33	2,61
Drugo	2,00	1,00	0,00	0,00	1,67
POVPREČNA VREDNOST	3,17	3,12	3,30	3,43	3,16

Priloga 11: Problemi in omejitve za dopolnilne dejavnosti v kmetijstvu

POVPREČNA OCENA PROBLEMOV IN OMEJITEV ZA DOPOLNILNE DEJAVNOSTI PO INTERESNIH SKUPINAH ANKETIRANIH

Problemi in omejitve za dopolnilne dejavnosti?	OBČINE	DRUŠTVA	PREBIVALCI	POVPREČJE
Znanje kmetovalcev s področja dopolnilnih dejavnosti.	2,82	2,86	2,61	2,76
Interes kmetovalcev za opravljanje dopolnilnih dejavnosti.	2,80	2,73	2,55	2,70
Kmetovanje ob redni zaposlitvi ne omogoča še dopol. dejav.	2,20	2,10	2,25	2,18
Višina zaslužka od dopolnilnih dejavnosti.	2,62	2,59	2,45	2,55
Kmetijska mehanizacija.	2,10	2,21	2,29	2,20
Sredstva za investicije v dopolnilne dejavnosti.	2,79	2,80	2,65	2,75
Slabo informiranje o dopolnilnih dejavnostih.	2,38	2,46	2,46	2,43
Postopki pridobivanja dovoljenj.	2,73	2,75	2,62	2,70
Možnost nakupa ali najema kmetijskih zemljišč.	2,08	2,15	2,31	2,18
Omejeno povpraševanje po izdelkih in storitvah.	2,43	2,37	2,41	2,40
Cena izdelkov v primerjavi s ceno industrijsko proizvedenih.	2,45	2,46	2,71	2,54
POVPREČNA VREDNOST	2,49	2,50	2,48	2,49

POVPREČNA OCENA PROBLEMOV IN OMEJITEV ZA DOPOLNILNE DEJAVNOSTI PO REGIJAH

Problemi in omejitve za dopolnilne dejavnosti?	Pomurje	Podravje	Koroška	Savinjska	Zasavje	Spodnja posavska	JV Slovenija	Osrednjeslovenska	Gorenjska	Notranjsko-kraška	Goriška	Obalno-kraška	POVPREČJE
Znanje kmetovalcev s področja dopolnilnih dejavnosti.	2,67	2,75	2,66	2,83	2,78	2,53	2,60	2,71	2,69	2,67	2,55	2,50	2,69
Interes kmetovalcev za opravljanje dopolnilnih dejavnosti.	2,66	2,63	2,59	2,72	2,63	2,43	2,43	2,68	2,56	2,68	2,60	2,81	2,62
Kmetovanje ob redni zaposlitvi ne omogoča še dopol. dejav.	2,15	2,29	2,31	2,05	2,26	2,23	2,10	2,26	2,36	2,45	1,94	2,13	2,21
Višina zaslužka od dopolnilnih dejavnosti.	2,56	2,48	2,63	2,59	2,67	2,50	2,39	2,50	2,52	2,37	2,40	2,48	2,51
Kmetijska mehanizacija.	2,26	2,33	2,34	2,17	2,15	2,17	2,38	2,17	2,19	2,20	2,34	2,33	2,25
Sredstva za investicije v dopolnilne dejavnosti.	2,59	2,74	2,90	2,75	2,54	2,77	2,68	2,69	2,70	2,73	2,60	2,88	2,70
Slabo informiranje o dopolnilnih dejavnostih.	2,45	2,46	2,41	2,39	2,33	2,37	2,45	2,50	2,49	2,31	2,43	2,57	2,45
Postopki pridobivanja dovoljenj.	2,69	2,68	2,84	2,81	2,70	2,57	2,66	2,67	2,60	2,73	2,58	2,65	2,68
Možnost nakupa ali najema kmetijskih zemljišč.	2,24	2,34	1,97	2,11	2,37	2,33	2,30	2,23	2,17	2,13	2,24	2,58	2,24
Omejeno povpraševanje po izdelkih in storitvah.	2,41	2,47	2,34	2,36	2,48	2,37	2,44	2,45	2,33	2,20	2,47	2,24	2,40
Cena izdelkov v primerjavi s ceno industrijsko proizvedenih.	2,42	2,53	2,81	2,59	2,00	2,08	2,41	2,48	2,72	2,20	2,18	1,82	2,46
POVPREČNA VREDNOST	2,46	2,52	2,53	2,49	2,45	2,40	2,44	2,49	2,48	2,42	2,39	2,45	2,46

POVPREČNA OCENA PROBLEMOV IN OMEJITEV ZA DOPOLNILNE DEJAVNOSTI GLEDE NA STAROST ANKETIRANIH

Problemi in omejitve za dopolnilne dejavnosti?	14-18	19-24	25-30	31-40	41-50	51-60	POVPREČNA OCENA
Znanje kmetovalcev s področja dopolnilnih dejavnosti.	2,40	2,60	2,57	2,71	2,75	2,65	2,61
Interes kmetovalcev za opravljanje dopolnilnih dejavnosti.	2,29	2,60	2,61	2,61	2,44	2,50	2,51
Kmetovanje ob redni zaposlitvi ne omogoča še dopol. dejav.	2,12	2,22	2,34	2,35	2,12	2,10	2,21
Višina zaslužka od dopolnilnih dejavnosti.	2,22	2,49	2,47	2,38	2,46	2,52	2,42
Kmetijska mehanizacija.	2,46	2,38	2,13	2,14	2,19	2,43	2,29
Sredstva za investicije v dopolnilne dejavnosti.	2,33	2,69	2,75	2,59	2,63	2,67	2,61
Slabo informiranje o dopolnilnih dejavnostih.	2,24	2,44	2,52	2,48	2,60	2,48	2,46
Postopki pridobivanja dovoljenj.	2,21	2,63	2,72	2,65	2,67	2,67	2,59
Možnost nakupa ali najema kmetijskih zemljišč.	2,46	2,37	2,30	2,20	2,12	2,19	2,27
Omejeno povpraševanje po izdelkih in storitvah.	2,29	2,48	2,42	2,34	2,34	2,29	2,36
Cena izdelkov v primerjavi s ceno industrijsko proizvedenih.	0,00	2,00	3,00	3,00	2,50	2,80	2,22
POVPREČNA VREDNOST	2,09	2,45	2,53	2,50	2,44	2,48	2,41

Priloga 12: Ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu

POVPREČNA OCENA UKREPOV ZA SPODBUJANJE DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI PO INTERESNIH SKUPINAH

Ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti?	OBČINE	DRUŠTVA	PREBIVALCI	POVPREČJE
Delavnice in predavanja o dopolnilnih dejavnosti.	2,73	2,69	2,58	2,67
Brezplačno svetovanje.	2,70	2,69	2,63	2,67
Promocijske brošure izdelkov in storitev.	2,40	2,41	2,43	2,42
Predstavitev izdelkov in storitev dopolnilnih dejavnosti na razstavah in sejmi	2,49	2,56	2,57	2,54
Subvencioniranje prodajne cene izdelkov/storitev.	2,17	2,46	2,63	2,42
Ugodni kreditni pogoji za investicije.	2,70	2,77	2,75	2,74
Investicijske podpore s strani države.	2,84	2,77	2,75	2,79
Davčne olajšave.	2,70	2,70	2,71	2,70
Vpliv lokalnih skupnosti na delitev subvencij.	2,33	2,37	2,49	2,40
Ureditev infrastrukture.	2,63	2,57	2,55	2,58
Povezovanje kmetij z sorodno dopolnilno dejavnostjo.	2,49	2,51	2,50	2,50
POVPREČNA VREDNOST	2,56	2,59	2,60	2,58

POVPREČNA OCENA UKREPOV ZA SPODBUJANJE DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI PO REGIJAH

Ukrepi za spodbujanje dopolnilnih dejavnosti v vaši občini?	Pomurje	Podravje	Koroška	Savinjska	Zasavje	Spodnja posavska	JV Slovenija	Osrednje-slovenska	Gorenjska	Notranjsko-kraška	Goriška	Obalno-kraška	SKUPAJ
Delavnice in predavanja o DD.	2,57	2,72	2,71	2,61	2,52	2,47	2,64	2,58	2,67	2,61	2,50	2,65	2,62
Brezplačno svetovanje.	2,65	2,77	2,74	2,71	2,64	2,55	2,61	2,58	2,66	2,61	2,67	2,62	2,66
Promocijske brošure izdelkov in storitev.	2,36	2,61	2,52	2,52	2,32	2,30	2,43	2,38	2,47	2,20	2,23	2,27	2,43
Predstavitev izdelkov in storitev dopolnilnih dejavnosti na razstavah in sejmi	2,57	2,66	2,70	2,54	2,60	2,37	2,68	2,52	2,53	2,33	2,38	2,50	2,55
Subvencioniranje prodajne cene izdelkov/storitev.	2,68	2,58	2,71	2,50	2,56	2,47	2,49	2,50	2,45	2,57	2,58	2,44	2,54
Ugodni kreditni pogoji za investicije.	2,86	2,75	2,74	2,67	2,88	2,60	2,69	2,71	2,73	2,87	2,74	2,80	2,74
Investicijske podpore s strani države.	2,86	2,83	2,87	2,72	2,88	2,57	2,77	2,70	2,84	2,77	2,77	2,92	2,78
Davčne olajšave.	2,76	2,76	2,77	2,67	2,80	2,50	2,75	2,64	2,73	2,87	2,65	2,73	2,71
Vpliv lokalnih skupnosti na delitev	2,47	2,42	2,74	2,37	2,42	2,23	2,42	2,42	2,39	2,33	2,61	2,64	2,44
Ureditev infrastrukture.	2,53	2,65	2,65	2,40	2,40	2,50	2,58	2,51	2,66	2,67	2,55	2,77	2,56
Povezovanje kmetij z sorodno DD.	2,55	2,57	2,52	2,40	2,56	2,21	2,47	2,58	2,48	2,27	2,42	2,58	2,49
POVPREČNA VREDNOST	2,63	2,66	2,70	2,55	2,60	2,43	2,59	2,56	2,60	2,55	2,56	2,63	2,59

Priloga 13: Pomoč, ki jo društva nudijo svojim članom

ŠTEVILO DRUŠTEV, KI NUDI POSAMEZNO VRSTO POMOČI SVOJIM ČLANOM PO REGIJAH

Kakšne vrste informacij in pomoči nudijo društva svojim članom?	Pomurje	Podravje	Koroška	Savinjska	Zasavje	Spodnja posavska	JV Slovenija	Osrednje-slovenska	Gorenjska	Notranjsko-kraška	Goriška	Obalno-kraška	SKUPAJ
Strokovna literatura.	9	18	4	17	1	6	8	11	10	1	7	2	94
Predavanja in praktični prikazi.	22	31	4	29	3	10	14	17	15	3	12	5	165
Pomoč pri pridobivanju dovoljenj.	7	11	1	8	1	1	4	4	9	2	3	0	51
Pomoč pri pridobivanju finančnih sredstev.	10	18	2	15	1	4	5	5	12	0	6	2	80
Izmenjava informacij med člani.	24	33	5	27	3	10	14	15	14	3	12	5	165
Svetovanje strokovnjakov.	19	28	3	27	3	9	11	16	13	2	11	4	146
Pomoč pri oblikovanju blagovne znamke.	5	11	1	8	0	2	5	6	7	1	4	4	54
Pomoč pri prodajnih aktivnostih.	16	12	1	10	1	2	3	9	7	1	6	3	71